

KAKOVOST

ŽIVLJENJA

V

ALPENKONVENTION
CONVENTION ALPINE
ALPSKA KONVENCIJA
CONVENZIONE DELLE ALPI

ALPAH

10. Poročilo
o stanju
Alp

Kolofon

Uredil

Stalni sekretariat Alpske konvencije

Herzog-Friedrich-Straße 15
6020 Innsbruck
Avstrija

Izpostava

Viale Druso/Drususallee 1
391000 Bolzano/Bozen
Italija

www.alpconv.org

www.atlas.alpconv.org

info@alpconv.org

Vodilni avtorji in avtorice: Naja Marot, Tadej Bevk, Maja Debevec, David Klepej, Nina Stubičar and Pina Klara Petrović Jesenovc (Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za krajinsko arhitekturo, Slovenija)

Kartografija: Tadej Bevk (Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za krajinsko arhitekturo, Slovenija)

Grafično oblikovanje in prelom

Grafike: Nina Stubičar, Maja Debevec, Pina Klara Petrović Jesenovc (Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za krajinsko arhitekturo, Slovenija)

Grafike, ilustracije, oblikovanje in prelom publikacije: Tea Goljevšček, Eva Batič (Podobarna, Slovenija)

Prevod: Intralp (Italija), DEKS (Slovenija)

Tisk: DA Tisk (Slovenija)

ISBN: 9788897500711

© Stalni sekretariat Alpske konvencije, 2025

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA NARAVNE VIRE IN PROSTOR

BF

UNIVERZA V LJUBLJANI
Biotehniška fakulteta

KAKOVOST

ŽIVLJENJA

V

ALPSKI SIGNALI
POSEBNA IZDAJA 10

ALPAH

10 Poročilo
o stanju
Alp

Deseto poročilo o stanju Alp je pripravila skupina avtorjev in avtoric z Biotehniške fakultete Univerze v Ljubljani, skupaj s prispevki članov in članic ad hoc delovne skupine, ki sta jo koordinirala slovensko predsedstvo in Stalni sekretariat Alpske konvencije.

KOORDINACIJA AD HOC DELOVNE SKUPINE

Slovensko predsedstvo

Tomaž Miklavčič (Ministrstvo za naravne vire in prostor)

Stalni sekretariat Alpske konvencije

Živa Novljan

ČLANI IN ČLANICE AD HOC DELOVNE SKUPINE

Avstrija

Andreas Bartel (Umweltbundesamt Österreich)

Peter A. Rumpolt (Universität Wien, Institut für Geographie und Regionalforschung)

Katharina Zwettler (Bundesministerium für Klimaschutz, Umwelt, Energie, Mobilität, Innovation und Technologie)

Francija

Kirsten Koop (Université Grenoble Alpes)

Italija

Massimiliano Bultrini (ISPRA)

Andrea Omizzolo (EURAC Research)

Lihtenštajn

Karin Jehle, Nora Zenhäusern (Liechtensteinische Landesverwaltung)

Monako

Wilfrid Deri (Gouvernement Princier de Monaco)

Nemčija

Stefan Mitterer (Bayerisches Staatsministerium für Umwelt und Verbraucherschutz, Germany)

Lukas Kühne, Josiane Meier, Daniel Meltzian, Thomas Otte (Bundesministerium für Wohnen, Stadtentwicklung und Bauwesen)

Slovenija

Blanka Bartol (Ministrstvo za naravne vire in prostor)

Švica

Nicolas Rodigari (Federal Office for Spatial Development ARE)

OPAZOVALCI IN OPAZOVALKE V AD HOC DELOVNI SKUPINI

Christian Baumgartner, Bianca Elzenbaumer (CIPRA International)

Katharina Gasteiger (Alliance in the Alps)

Magdalena Holzer (Alpine Town of the Year Association)

Ann-Kristin Winkler (WWF)

Angelika Abderhalden, Carolina Adler, Florian Knaus (ISCAR – International Scientific Committee on Research in the Alps)

DRUGE INSTITUCIJE IN OSEBE, KI SO PRISPEVALE K POROČILU

Študenti in študentke Univerze na Dunaju, Oddelek za geografijo in regionalne raziskave, dodiplomski program geografija (predvsem študenti in študentke drugega letnika), študijski leti 2022/2023 (študiji primerov Eisenerz in Lesachtal) in 2023/2024 (nadaljnje štiri študije primerov)

Člani in članice Delovne skupine Urejanje prostora in trajnostni razvoj pri Alpski konvenciji (mandatno obdobje 2023–2024)

Člani in članice Posvetovalnega odbora za alpsko biotsko raznovrstnost pri Alpski konvenciji (mandatno obdobje 2023–2024)

Nathalie Morelle, Živa Novljan, Stephanie Wolff (Stalni sekretariat Alpske konvencije)

UREJANJE IN PREGLED BESEDILA

Živa Novljan, Vera Bornemann, Giulia Gaggia, Hannes Gasser, Raphaël Lelouvier (Stalni sekretariat Alpske konvencije)

KONTAKTNE TOČKE ALPSKE KONVENCIJE

Avstrija

Katharina Zwettler (Bundesministerium für Klimaschutz, Umwelt, Energie, Mobilität, Innovation und Technologie)

Francija

Isabelle Paillet (Ministère de la Transition écologique et de la Cohésion des territoires)

Italija

Paolo Angelini (Ministero dell'Ambiente e della Sicurezza Energetica)

Lihtenštajn

Karin Jehle (Liechtensteinische Landesverwaltung)

Monako

Astrid Claudel-Rusin (Gouvernement Princier de Monaco)

Nemčija

Christian Ernstberger (Bundesministerium für Umwelt, Naturschutz, nukleare Sicherheit und Verbraucherschutz)

Slovenija

Majda Lovrenčič (Ministrstvo za naravne vire in prostor)

Švica

Nicolas Rodigari (Federal Office for Spatial Development ARE)

Evropska unija

Andrea Bianchini (European Commission, Directorate-General for Environment)

Predgovor generalne sekretarke

Alpe so edinstveno okolje. Raztezajo se preko osmih evropskih držav in predstavljajo naravno in kulturno bogat življenjski prostor z veliko raznovrstnosti. Obenem pa se Alpe, ki imajo številne podobnosti, soočajo tudi s skupnimi izzivi, zato je čezmejno sodelovanje tako zelo pomembno pri oblikovanju te posebne regije na bolj trajnosten način.

Alpe so dom skoraj 15 milijonom ljudem in vsako leto privabijo še veliko več obiskovalcev in obiskovalk. So hkrati eno od najredkeje naseljenih območij v Evropi in eno od najgosteje naseljenih gorskih območij na svetu. To gorovje je tudi življenjski prostor za več kot 43.000 prostoživečih vrst. Zaradi ekološkega pomena Alp za velik del Evrope je treba najti ravnovesje med varovanjem okolja, gospodarskim razvojem in družbeno blaginjo alpskega prebivalstva.

Zaradi gorske topografije Alp je prostor tukaj omejena dobrina. Večina človekovih dejavnosti in naselij je skoncentriranih v dolinah in ob robovih območja Alpske konvencije. Tam jetrebapomuditi stanovanja, storitve splošnega pomena, različne gospodarske dejavnosti, kot je turizem, ter različno infrastrukturo – vključno s prometno infrastrukturo evropskega pomena. Hkrati moramo tam ohraniti odprt prostor za kmetovanje ter pridelavo hrane in dobrin, pa tudi za preživljanje prostega časa, zagotavljanje zaščite pred naravnimi nevarnostmi in ne nazadnje za ohranitev ekološke povezljivosti za divje živali in varovanje ekosistemskih storitev.

Alpe nikakor niso imune na globalne izzive, kot so podnebne spremembe in izguba biotske raznovrstnosti ter ekosistemov. Tako kot druge gorske regije po svetu so pogosto bolj prizadete od okoliških območij. Večletni program dela Alpske konference za obdobje 2023–2030 prepoznava pomen medsektorskega pristopa pri obravnavi vseh teh izzivov in tako zastavlja tri prečna prednostna

področja: poleg podnebnih ukrepov in biotske raznovrstnosti Alpska konvencija prvič obravnava temo kakovosti življenja kot celoto in ne le kot skupek prizadevanj na več sektorskih področjih. Alpska konvencija s tem delom sledi podobni poti kot številne mednarodne organizacije in pobude, kot so OECD ali cilji trajnostnega razvoja.

Koncept kakovosti življenja je včasih težko razumljiv, delno zaradi mnogih različnih definicij, ocena kakovosti življenja pa je odvisna od območij, kjer jo analiziramo. Zato sem hvaležna slovenskemu predsedstvu, da se je lotilo prvega izziva za vzpostavitev osnovnega znanja in razvoj boljšega razumevanja te teme. Ugotovitve 10. Poročila o stanju Alp lahko uporabimo, da se bolje posvetimo potrebam alpskega prebivalstva, pri čemer upoštevamo okoljske, gospodarske in družbene vidike. To poročilo nam pomaga najti ravnovesje med temi tremi področji, ne zgolj glede njihovega trenutnega stanja, temveč predvsem s pogledom na prihodnji razvoj in izzive.

Alpe ponujajo visoko kakovost življenja tistim, ki jim ta regija predstavlja dom. Kljub temu je le s skrbjo za te predpogoje na kooperativni čezmejni in medsektorski način mogoče doseči, da bomo mi, prebivalci in prebivalke Alp, tukaj še naprej dobro živeli in uspevali.

Alenka Smerkolj
generalna sekretarka
Alpske konvencije

Predgovor predsedujočega ad hoc delovni skupini

Kakovost življenja je dolgo veljala za osebno stvar, v zadnjih letih pa vedno bolj postaja skupni družbeni cilj ter odločilni dejavnik mnogih javnih politik. Ko je kakovost življenja vstopila v domeno oblikovanja politik, je potreba po bolj znanstvenem opisu in merjenju napredka na tem področju postala vse bolj očitna.

Znanstvena skupnost in mednarodne organizacije so se problematike lotile z različnimi metodami in kakovost življenja danes razumemo kot celovit pristop za opisovanje življenjskih razmer na določeni lokaciji, vključno s kulturo in vrednotami ljudi. Poleg tega niso pomembni samo ljudje kot prebivalstvo, temveč gre tudi za druga živa bitja, s katerimi sobivamo na istem prostoru.

Definicija, kot jo podaja ESPON in ki se uporablja v tem poročilu, teritorialno kakovost življenja opisuje kot »sposobnost živih bitij za preživetje in uspevanje v teritorialnem kontekstu«. Pri obravnavi kakovosti življenja moramo zato upoštevati tudi kakovost naravnega okolja, biotske raznovrstnosti in naravnih procesov.

Deseto Poročilo o stanju Alp ponuja celovit pregled dejavnikov, prednosti in pomanjkljivosti, ki oblikujejo življenje v Alpah. Na podlagi analize kvantitativnih podatkov, prispevkov delovne skupine za pripravo poročila in mnenj anketiranih v javnomnenjskih raziskavi lahko pridemo do zaključka, da Alpe ponujajo dobre življenjske razmere in svojemu prebivalstvu omogočajo primerljivo visoko kakovost življenja.

Ker je pristop z obravnavo kakovosti življenja usmerjen tudi v prihodnost, je v poročilu poudarjenih več groženj in izzivov, s katerimi se alpsko prebivalstvo že sooča in katerih učinki bodo v prihodnje še večji. Globalni izzivi, kot so podnebne spremembe, demografske in družbene spremembe, degradacija narave ter gospodarska in politična nestabilnost, bodo

močno vplivali na naše življenje v Alpah. Naj nas te grožnje vodijo k proaktivnemu delovanju v naših različnih vlogah na vseh ravneh upravljanja in tudi kot samo alpsko prebivalstvo. Le tako se bomo lahko čim bolj pripravili in prilagodili na nove razmere ter jih ublažili, hkrati pa ohranili kakovost življenja, ki smo jo dosegli do sedaj in kot si jo predstavljamo, da bi morala biti.

To poročilo poglobljeno raziskuje kakovost življenja in utira pot nadaljnjim raziskavam ter skupnim dejavnostim v okviru Alpske konvencije.

Ob koncu se želim prisrčno zahvaliti raziskovalni skupini Biotehniške fakultete Univerze v Ljubljani za odlično opravljeno delo in strokovnost. Prav tako se zahvaljujem članom in članicam delovne skupine in Stalnemu sekretariatu Alpske konvencije za njihovo odprto in konstruktivno sodelovanje, njihovo znanje in pripravljenost za spopadanje s to, za Alpsko konvencijo novo, včasih težko razumljivo, ampak zelo navdušujočo temo.

Tomaž Miklavčič

predsedujoči ad hoc delovni skupini
za pripravo RSA 10

Kazalo vsebine

	Kratice	7
	Uvod	8
1. poglavje	Kakovost življenja v Alpah	10
1.1	Uvod v koncept	11
1.2	Koncept kakovosti življenja v RSA 10	14
2. poglavje	Življenje v Alpah	15
2.1	Alpe kot življenjsko okolje	16
2.2	Prednosti in pomanjkljivosti kakovosti življenja	20
2.3	Ključni dejavniki, ki vplivajo na kakovost življenja	24
2.4	Splošna ocena kakovosti življenja	27
2.5	Okolje	30
2.6	Infrastruktura in storitve	37
2.7	Delo in finančna varnost	48
2.8	Družbeni odnosi	52
2.9	Upravljanje	55
3. poglavje	Prihodnji izzivi pri zagotavljanju kakovosti življenja v Alpah	59
3.1	Glavne globalne grožnje za Alpe	60
3.2	Glavni izzivi pri zagotavljanju kakovosti življenja	66
3.3	Ukrepi za soočanje z izzivi	69
4. poglavje	Upravljavski okvir za kakovost življenja v Alpah	75
4.1	Splošni okvir	76
4.2	Upravljavski okvir, specifičen za Alpe	77
4.3	Participativni pristopi	78
5. poglavje	Prispevek Alpske konvencije h kakovosti življenja v Alpah	79
5.1	Organizacijski okvir Alpske konvencije za podporo kakovosti življenja	80
5.2	Prispevek Alpske konvencije v podporo kakovosti življenja	82
6. poglavje	Merjenje kakovosti življenja in prepoznane vrzeli v znanju	85
6.1	Merjenje kakovosti življenja v RSA 10	86
6.2	Prepoznavanje vrzeli v znanju	87
6.3	Predlogi ukrepov za izboljšanje znanja o kakovosti življenja	89
7. poglavje	Pogled naprej – priporočila za oblikovanje politik	92
7.1	Priprava podlage za priporočila	93
7.2	Priporočila za vključevanje kakovosti življenja v oblikovanje politik na vseh upravnih ravneh	94
7.3	Priporočila za poglobljanje znanja o kakovosti življenja	95
7.4	Priporočila, specifična za temo kakovosti življenja	96
	Reference	100

Kratice

AS	Akcijska skupina	MC	Monako
ALPARC	Mreža zavarovanih območij v Alpah	NVO	Nevladna organizacija
ARPAF	Pripravljalni akcijski sklad alpske regije	NUTS	Nomenklatura statističnih teritorialnih enot
AT	Avstrija	OECD	Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj
BWO	Bavarska pobuda za gorske gozdove (nem. <i>Bergwaldoffensive</i>)	OZN	Organizacija združenih narodov
CH	Švica	PM2.5	Delci s premerom manjšim od 2,5 µm
CIPRA	Mednarodna komisija za varstvo Alp (fr. <i>Commission Internationale pour la Protection des Alpes</i>)	PROFECY	Procesi, značilnosti in cikli notranjih perifernih območij v Evropi
CO₂	Ogljikov dioksid	RSA 10	10. Poročilo o stanju Alp
DE	Nemčija	SI	Slovenija
EEA	Evropska agencija za okolje	SNAI	Italijanska nacionalna strategija za notranja območja (it. <i>Strategia Nazionale Aree Interne</i>)
ESPON	Evropsko omrežje za spremljanje prostorskega razvoja in kohezije	SOIA	Sistem za opazovanje in informacije o Alpah
ESS	Evropska družboslovna raziskava (ang. <i>European Social Survey</i>)	TQoL	Teritorialna kakovost življenja
EU	Evropska unija	UNESCO	Organizacija Združenih narodov za izobraževanje, kulturo in znanost
ISCAR	Mednarodni znanstveni komite za preučevanje Alp	VPD	Večletni program dela Alpske konference
EUROSTAT	Statistični urad Evropske unije	WWF	Svetovni sklad za naravo
EUSALP	Strategija EU za alpsko regijo		
FOEN	Zvezni urad za okolje		
FR	Francija		
BDP	Bruto domači proizvod		
GIS	Geografski informacijski sistem		
INTERREG	Evropsko teritorialno sodelovanje		
IT	Italija		
LAU	Lokalna upravna enota		
LEADER	Povezave med podeželskim gospodarstvom in razvojnimi ukrepi (fr. <i>Liaison Entre Actions de Développement de l'Économie Rurale</i>)		
LI	Lihtenštajn		

Uvod

Namen in cilji

Deseto poročilo o stanju Alp (RSA 10) je prispevek k izvajanju enega od treh prednostnih področij Večletnega programa dela 2023–2030, ki je bil sprejet jeseni 2022. To prednostno področje se imenuje »Omogočanje dobre kakovosti življenja za ljudi v Alpah« in poudarja dva cilja:

1. Poglobljanje znanja Alpske konvencije o kakovosti življenja ljudi v Alpah, priznavanje in spoštovanje ozemeljskih in individualnih razlik.
2. Spodbujanje vključevanja ukrepov za boljšo kakovost življenja v procese oblikovanja javnih politik na vseh teritorialnih ravneh.

Ob upoštevanju teh ključnih ciljev **RSA 10 uresničuje naslednji namen in cilje:**

- ▶ Opisuje upravljavski okvir Alpske konvencije (institucionalni, zakonodajni in spremljevalni vidik) in prepoznava trenutne upravljavske vrzeli pri zagotavljanju dobre kakovosti življenja.
- ▶ Podaja znanje o različnih vidikih kakovosti življenja na območju Alpske konvencije, med drugim o kakovosti in dostopnosti zagotavljanja storitev, kakovosti okolja in vidikih kakovosti življenja, ki so povezani s podnebnimi spremembami in biotsko raznovrstnostjo.
- ▶ Predstavlja zbrane podatke o kakovosti življenja na območju Alp v skupni preglednici in drugih grafičnih oblikah, tudi z več posameznimi preglednicami, tematskimi zemljevidi in informacijskimi grafikami.
- ▶ Prepoznava, kako kakovost življenja na območju Alpske konvencije dojemajo ljudje.
- ▶ Išče primere dobre prakse za zagotavljanje kakovosti življenja, za katero si prizadevamo na celotnem območju Alpske konvencije.
- ▶ Oblikuje priporočila za opredeljene ciljne skupine o tem, kako bi se morale odzvati politike razvoja teritorijev, mestnega in prostorskega razvoja in povezane politike ter kako bi lahko kakovost življenja bolje obravnavali pri postopkih oblikovanja politik.

▶ Prispeva k teoretičnemu znanju o konceptu kakovosti življenja, tako da ga uporabi na območju Alpske konvencije.

Ciljne skupine

Poročilo prinaša nov in drugačen pogled na razvoj Alp in omogoča, da se pri oblikovanju politik kakovost življenja obravnava prednostno in se jo opredeli kot ključni cilj politik. V iskanje in zbiranje idej o tem, kakšna naj bi bila kakovost življenja v Alpah, zakaj so Alpe privlačne kot kraj bivanja in s katerimi izzivi ter nevarnostmi se soočajo, so bile vključene tudi druge ciljne skupine – prebivalstvo in zlasti mladi v Alpah kot posebna skupina.

Za oblikovanje politik so bistveni naslednji deležniki:

a) na transnacionalni ravni:

- ▶ organi Alpske konvencije (pogodbenice in organizacije opazovalke),
- ▶ strategija Evropske unije za alpsko regijo (EUSALP) – Izvršni odbor, Odbor vodij akcijskih skupin – akcijske skupine (AS1–AS9),
- ▶ program Interreg Območje Alp;

b) na nacionalni ravni:

- ▶ ministrstva, pristojna za Alpsko konvencijo,
- ▶ predstavniki in predstavnice sektorskih politik, povezani s temo kakovosti življenja (prostorsko načrtovanje, promet, storitve splošnega pomena, mobilnost, demografija, dostop do zelenih površin in zdravstva itd.);

c) na regionalni in lokalni ravni:

- ▶ regionalne vlade in uprave,
- ▶ župani in županje alpskih občin.

Poleg oblikovalcev in oblikovalk politik so bile prepoznane naslednje ciljne skupine:

d) Prebivalstvo (na splošno): RSA 10 to ciljno skupino še posebej poudarja, zlasti nas zanima, kako prebivalstvo dojema kakovost življenja in lokalne življenjske razmere.

e) Mladi (kot specifična skupina) tvorijo eno od ciljnih skupin, ki zahteva specifične življenjske razmere, npr. dostop do delovnih mest in izobraževanja, cenovno dostopno bivanje in druge povezane storitve; predstavniški instituciji te ciljne skupine sta Mladinski parlament Alpske konvencije in Svet mladih EUSALP.

f) Omrežja, organizacije in profesionalna združenja, ki so organizacije opazovalke v telesih Alpske konvencije. Imajo dostop do prebivalstva v Alpah in lahko vplivajo na odločevalce in odločevalke oz. pripomorejo k odločanju v procesu priprave ali pri izvajanju politik.

Kako brati poročilo?

RSA 10 sestavlja sedem poglavij in dodatna Izhodiščna študija kot ločena publikacija. Prvo poglavje predstavlja uvod v splošen koncept kakovosti življenja, pa tudi specifični koncept, na katerem temelji to poročilo. Drugo poglavje prikazuje trenutno stanje v Alpah na osnovi podatkov in javnomnenjske raziskave. Predstavljeni so glavni izsledki in podani odgovori na vprašanja, ki zadevajo razmere na področjih dejavnosti v Alpah, ki so povezane z naslednjimi temami: okolje, infrastruktura in storitve, delo in finančna varnost, družbeni odnosi ter upravljanje. Poglavja so namenjena tako splošni javnosti kot deležnikom, ki jih ta tema posebej zanima. Podatki so bili zbrani s pomočjo javnomnenjske raziskave, teritorialne študije ESPON o kakovosti življenja v prostoru Alpske konvencije in s pomočjo Erasmus+ projekta Alpski kompas, ki ga je izvedla CIPRA. Poročilo predstavlja povprečno stanje za vsako regijo, saj so bili podatki za NUTS 2 in NUTS 3 izbrani na osnovi dostopnosti za posamezne kazalnike. Zdi se, da so na lokalni ravni stvari drugačne, zato se lahko pokažejo razlike med regijami. Izsledke dodatno potrjujejo različni grafični prikazi in izjave alpskega prebivalstva, ki je sodelovalo v javnomnenjski raziskavi ali pri intervjujih, izvedenih v okviru projekta Erasmus+. Javnomenjska raziskava o kakovosti

življenja je bila izvedena v obdobju od maja do avgusta 2023 na celotnem območju Alp. Odgovori so bili zbrani po načelu snežne kepe, na območjih, kjer je bil odziv manjši, pa na osnovi spletnega panela. Skupaj je bilo zbranih 3.000 verodostojnih odgovorov. Dodatno je Univerza na Dunaju izvedla terensko študijo v šestih izbranih avstrijskih občinah.

Tretje poglavje razkriva prihodnje izzive v povezavi z vprašanjem, kako zagotoviti dobro kakovost življenja v Alpah. Opisuje priložnosti in tveganja, s katerimi se srečujemo v sodobnosti, in navaja, kaj lahko naredimo za zagotavljanje dobre kakovosti življenja na območju Alp tako danes kot v prihodnosti. Četrto, peto in sedmo poglavje obravnavajo upravljavski okvir na območju Alp, šesto poglavje pa pojasnjuje način merjenja kakovosti življenja. Četrto poglavje natančneje opisuje upravljavski okvir za podporo kakovosti življenja in prikazuje, kako lahko ljudje vplivajo na oblikovanje politik in procese njihovega izvajanja ter kako in kje je kakovost življenja sestavni del politik. Glavni poudarek petega poglavja je Alpska konvencija, v njem pa je opisano, kako konvencija pripomore k izboljšanju kakovosti življenja, katere ukrepe omogoča in katere projekte izvajajo tematska delovna telesa, pogodbenice, opazovalke in Stalni sekretariat ter drugi partnerji. Šesto poglavje prepoznava in opisuje vrzeli v znanju in podatkih, ki bi jih morali obravnavati, da bi lahko bolje razumeli koncept kakovosti življenja. Sedmo poglavje prikazuje trenutno stanje in upravljavski okvir, ki podpira kakovost življenja, ter prepoznava glavne cilje v Alpah na tem področju; vključuje tudi priporočila za izboljšanje znanja o kakovosti življenja na območju Alp in načinih za boljše oblikovanje in izvajanje politik, ki bodo zagotavljale boljšo kakovost življenja v Alpah. Osmo poglavje obsega Izhodiščno študijo, ki podrobno razlaga metode, analizo, podatke in njihove vire ter rezultate študije na območju Alp (to poglavje je predstavljeno v ločeni publikaciji).

[Za ogled
Izhodiščne
študije klikni
tukaj.](#)

1

KAKOVOST ŽIVLJENJA V ALPAH

KLJUČNO SPOROČILO

Kakovost življenja je večdimenzionalni koncept, ki je bil nedavno dodan na evropsko agendo. Lahko označuje krovno politično temo, lahko pa kakovost življenja vključimo v posamezne sektorske politike. Enotna definicija kakovosti življenja niti enotna metoda merjenja ne obstajata. Za kakovost življenja v Alpah je bistvenih pet tematskih področij:

- 1) okolje
- 2) infrastruktura in storitve
- 3) delo in finančna varnost
- 4) družbeni odnosi
- 5) upravljanje

1.1 Uvod v koncept

Kakovost življenja opisuje življenjske pogoje na določeni lokaciji, vključno z gospodarskimi, družbenimi in ekološkimi razmerami za prebivalstvo, ki živi na tem območju. Na celotnem območju Alp ne obstaja skupno razumevanje ali definicija kakovosti življenja. Nekatere države namesto tega poimenovanja uporabljajo pojme »dobro počutje«, »blaginja«, »sreča« ali »zadovoljstvo z življenjem«. Tema je v zadnjih desetih letih pritegnila veliko pozornosti, predvsem evropskih vlad in Evropske unije (EU; Eurostat, 2023), zato je bila vključena v nacionalne politike kot krovna tema ali pa je bila predstavljena kot presečna tematika znotraj agend različnih sektorjev. Podobno kot trajnost je tudi kakovost življenja kompleksen koncept, ki obsega več vidikov, kot so okolje, bivanje, gospodarstvo (Veenhoven, 2000; Andereck in Nyaupane, 2011). V primerjavi s trajnostjo daje kakovost življenja prednost človeku. Uravnoteženo doseganje ciljev znotraj vsakega vidika kakovosti življenja je svojstven izziv, saj lahko zadovoljitev potreb neke lokalne skupnosti povzroči konflikt s cilji prostorskega načrtovanja in varstva okolja. Na primer: medtem ko si alpske države prizadevajo obvarovati okolje, je med njihovimi prednostnimi nalogami tudi zagotavljanje cenovno dostopnih stanovanj in dostopne infrastrukture, kar lahko povzroča dodatno izrabo tal, če načrtovanje ni skrbno izvedeno. Čeprav je večplastna zasnova koncepta kakovosti življenja izziv za politične akterje, jih hkrati zavezuje, da razmislijo o politikah in njihovih morebitnih posledicah na različnih ravneh. To pomeni, da lahko ta koncept razumemo kot proces pri oblikovanju politik. Uporaba kakovosti življenja kot koncepta pri oblikovanju politik lahko vključuje tudi javnost v postopek oblikovanja politik, saj so to teme, ki so blizu javnosti – javnost ima motivacijo za izražanje potreb in idej ter se lahko vključi v demokratične procese. Morrison Institute for Public Policy (1997) navaja, da oblikovalci in oblikovalke politik potrebujejo informacije o tem, kako državljani in državljanke zaznavajo dejavnike, ki izboljšujejo kakovost življenja.

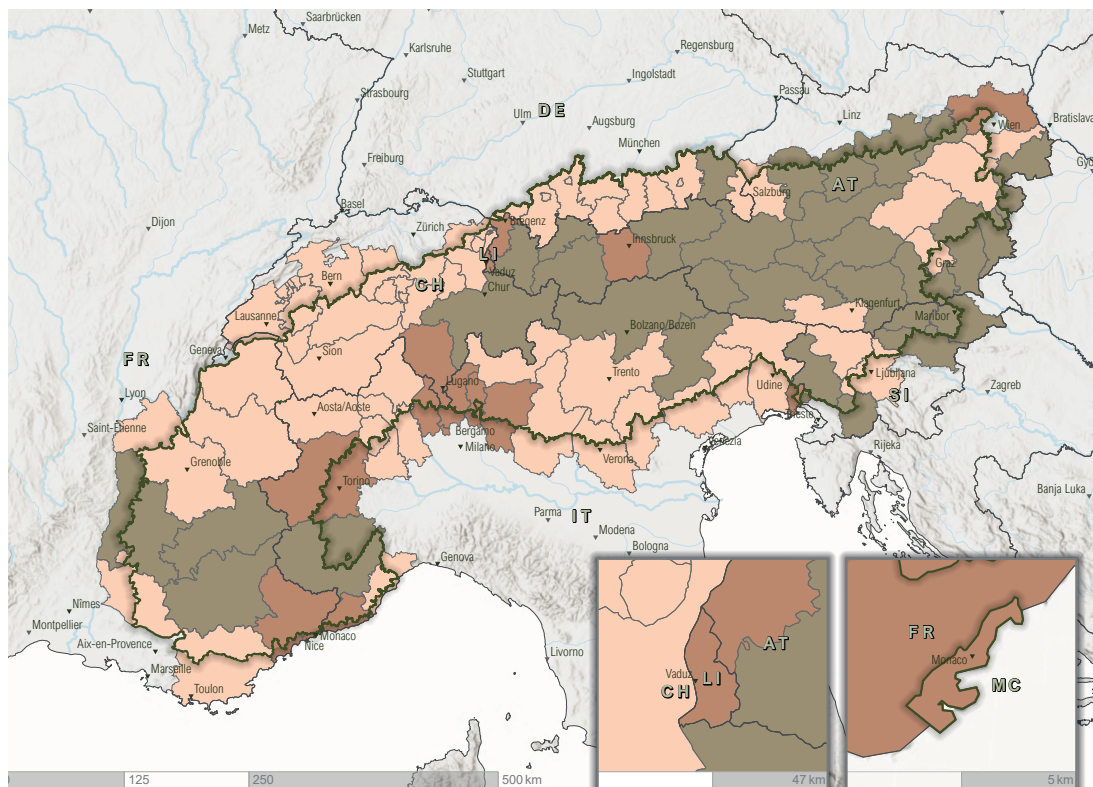
Vključevanje kakovosti življenja v oblikovanje politik nadalje spodbuja njihove

oblikovalce in oblikovalke, da upoštevajo prostorske razsežnosti svojih politik in odločitev. Ljudje so povezani s kraji, kjer živijo, delajo ali se v njih zelo pogosto kakor koli udeležujejo. Politike, ki obravnavajo kakovost življenja, morajo zato upoštevati razlike med pogoji za bivanje v različnih tipih prostora, kot so mestne, podeželske, vmesne ali druge prostorske tipologije, ki omogočajo razlikovanje med regijami. Kot kaže slika 1.1, imajo alpske regije večinoma značaj vmesnih in podeželskih območij, vključujejo pa tudi nekaj mestnih območij. Eden od ciljev RSA 10 je bil raziskati, v kolikšni meri so življenjski pogoji, dožemanje teh pogojev in zadovoljstvo s kakovostjo življenja odvisni od vrste območja, na katerem ljudje bivajo.

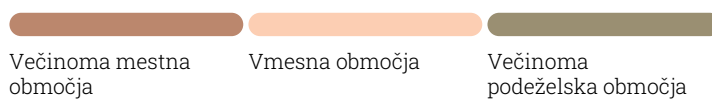
Trdimo lahko, da je končni cilj vseh odločitev znotraj politik ustvariti boljše življenje. Iz zgoraj opisanega je razvidno, da to ni enostavno vprašanje – obstaja več med seboj povezanih vidikov tega koncepta in cilji se morda razlikujejo glede na prostor, kjer se nahajamo. Določeni vidiki kakovosti življenja so izrazito individualni, drugi pa so bolj splošni in jih lahko tudi količinsko opredelimo, da tako boljše razumemo stanje v družbi. Delo v okviru RSA 10 je vodilo v pripravo več priporočil, povzetih v okvirčku 1.1 (priporočila so podrobneje opredeljena v 7. poglavju), ki bodo, če bodo izvedena, zelo verjetno vodila k izboljšanju kakovosti življenja prebivalstva v Alpah.

Poleg opredelitve kakovosti življenja kot koncepta za namene oblikovanja politik je nujno njeno merjenje, ki omogoča povratne informacije za politične cikle (glej 4. poglavje). Načini spremljanja se razlikujejo po številu kazalnikov in po tematikah, ki jih obravnavajo (npr. stanovanja, okoljske razmere, družbeni odnosi, delovne razmere, dostop do infrastrukture in upravljanje; glej okvirček 1.2). Nadalje je poleg omenjenih oprijemljivih dejavnikov treba raziskati tudi subjektivne. To pomeni, da raziščemo, kako ljudje dojemajo svoje življenjske razmere in kako zadovoljni so z njimi ter na splošno z lastnim življenjem. Obravnavati je mogoče ali absolutne ali relativne vrednosti, izvesti kompleksne izračune in primerjati obstoječe življenjske pogoje s

SLIKA 1.1
Območje Alpske konvencije in Eurostatova mestno-podeželska tipologija. (Vir: Eurostat, 2023)

NUTS 3 MESTNO-PODEŽELSKA TIPOLOGIJA

- **OBMOČJE ALPSKE KONVENCIJE**
- **MEJE REGIJ NUTS 3**
- **DRŽAVNE MEJE**

Eurostatova mestno-podeželska tipologija, aplicirana na regije NUTS 3, določa tri tipe regij glede na delež podeželskega prebivalstva.

Regionalna raven: NUTS 3
Vir podatkov: Eurostat, 2023
Kartografska podlaga: Esri, NASA, NGA, USGS; Esri, USGS
Kartografija: Tadej Bevk

OKVIRČEK 1.1

Sedem priporočil za boljšo kakovost življenja v Alpah

1. Priznanje kakovosti življenja, njenih specifičnih vidikov in potrebe po njenem vključevanju v oblikovanje politik.
2. Obravnava vrzeli v podatkih o kakovosti življenja in nadaljnje izvajanje raziskav o kakovosti življenja v Alpah z namenom podpore boljšim politikam in boljšemu odločanju.
3. Krepitev odpornosti v Alpah za ohranjanje dobre kakovosti življenja v regiji.
4. Zagotavljanje visokokakovostne infrastrukture in storitev z namenom najboljšega mogočega zadovoljevanja potreb prebivalstva in upoštevanja posebnosti območja Alp ob hkratnem spoštovanju njegovih ekoloških zmogljivosti.
5. Podpora alpskemu gospodarstvu, ki je odgovorno do družbe in okolja.
6. Krepitev odgovornih, trajnostnih, vključujočih in ustvarjalnih alpskih družb.
7. Odziv na potrebe lokalnih skupnosti pri upravljaljskih procesih in spodbujanje vključevanja alpskega prebivalstva v oblikovanje politik in prostorsko načrtovanje.

¹ Najnovejše študije o kakovosti življenja so npr. raziskava o kakovosti življenja na Južnem Tirolskem (Bausch in Tauber, 2023), Erasmus+ projekt Alpski kompas, Teritorialna študija ESPON – Kakovost življenja v prostoru Alpske konvencije in čezmejni projekt Interreg »Lebenswerter Alpenraum« (»Alpska regija, v kateri je vredno živeti«); zadnji obravnava trajnostno turistično dejavnost na podeželju, ki jo razvijajo in podpirajo državljani in državljanke.

specifičnim standardom ali pričakovanji prebivalstva (Heal in Sigelman, 1996). Prav tako bi morali upoštevati časovno razsežnost, saj se zaznave ljudi lahko sčasoma spremenijo, ko se spremenijo njihove prioritete in cilji, kar lahko vpliva na kakovost življenja. Koncept naj bi dodatno upošteval medgeneracijski vidik, kar pomeni, da zagotavljanje dobrih pogojev za življenje v sedanjosti ne sme ogroziti življenjskih razmer v prihodnosti.

Izvedenih je bilo več poskusov merjenja kakovosti življenja v Alpah tako celovito (Keller, 2010) kot s poudarkom na samo nekaterih življenjskih pogojih (Kolarič *et al.*, 2017). Čeprav so v teh poročilih Alpe prikazane kot specifično bivalno okolje, ki ponuja dobro ohranjeno naravno okolje in dobre gospodarske razmere (zbruto domačim proizvodom, ki je nad povprečjem EU), so bili prepoznani številni izzivi, ki odločilno vplivajo na kakovost življenja. Nekatere študije so pri ocenjevanju določenih vidikov kakovosti življenja pokazale razliko med severnimi in južnimi deli alpskega območja, pri čemer so bile na splošno boljše severne regije (Avstrija, Lihtenštajn, Nemčija in Švica) kot južne. Te študije nakazujejo, da bi morali pri obravnavi kakovosti življenja različne teritorije upoštevati na različne načine; lahko bi npr. uporabili mestno-podeželsko tipologijo za preverjanje, ali se življenjske razmere razlikujejo glede na različno stopnjo urbanizacije na določenem območju.

Najcelovitejši seznam dejavnikov, ki vplivajo na kakovost življenja v Alpah, je zagotovil ESPON, Evropsko omrežje za spremljanje teritorialnega razvoja in kohezije (2018). Študija, ki je bila izvedena v okviru programa ESPON, ugotavlja, da so za merjenje kakovosti življenja v Alpah ključni naslednji kazalniki: zahtevnost fizičnega prostora, ki ovira dostop do storitev, pojavnost izrednih vremenskih dogodkov in podnebne razmere, demografske spremembe, turizem kot pomembna gospodarska dejavnost, makroekonomski položaj, dostop do ekosistemskih storitev za blaženje podnebnih sprememb in digitalizacija storitev (ESPON, 2018). Prilagajanje podnebnim spremembam bi moralo biti prednostna naloga, saj bodo alpske regije po pričakovanjih doletele izjemne suše, v poletnem času pa bodo prejele manj padavin. Vetrna erozija in povečano tveganje za gorske požare ogrožata infrastrukturo, naselja in gozdne ekosisteme na tem območju (Probst *et al.* 2019; Schindelegger, Steinbrunner in Ertl, 2022). V prihodnosti je pričakovati manjšo pokritost s snegom na nadmorski višini pod 2.000 metri. Zaradi hitrejšega taljenja ledenikov in permafrosta se bo povečalo tveganje za zemeljske plazove, kar bo vplivalo tako na turistično dejavnost kot na življenje lokalnega prebivalstva (Schindelegger, Steinbrunner in Ertl, 2022).

OKVIRČEK 1.2

Obstoječi sistemi spremljanja kakovosti življenja

Na svetovni ravni Združeni narodi upoštevajo indeks človekovega razvoja kot najširše uporabljen in celovit kazalnik kakovosti življenja. Na ravni EU je Evropska komisija vzpostavila platformo, s katero obravnava osem področij objektivnih in subjektivnih podatkov o kakovosti življenja, kot je zaznavanje različnih vidikov. Podatke zbirajo in o njih poročajo na nacionalni ravni. Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj (OECD) omogoča različne sisteme spremljanja. OECD-jeva regionalna platforma dobrega počutja tako spremlja podatke iz regij NUTS 2, OECD-jev indeks boljšega življenja pa je zastavljen nacionalno. Nekatere države imajo svoje načine spremljanja kakovosti življenja, npr. avstrijska platforma »Kako gre Avstriji?« (Statistik Austria, 2021) ali nemška »Živeti dobro v Nemčiji – kaj nam je pomembno« (Die Bundesregierung, 2024). Pomemben vir podatkov za merjenje zadovoljstva ljudi z njihovo kakovostjo življenja je tudi Evropska družboslovna raziskava, saj se ponavlja in omogoča medletno primerjavo.

1.2 Koncept kakovosti življenja v RSA 10

Koncept kakovosti življenja, kot ga razumemo v RSA 10, je bil pripravljen (1) z uporabo znanja o trenutnem stanju merjenja kakovosti življenja in (2) s posvetovanji v ad hoc delovni skupini za pripravo RSA 10 o vidikih, ki so ključni za Alpe. Koncept, razvit za projekt ESPON o teritorialni kakovosti življenja (TQoL; ESPON 2020b, str. 10), smo na tej osnovi dodatno razvili tako, da smo upoštevali specifične značilnosti alpskega teritorija. Koncept je zasnovan na treh stebrih, vsak od njih pa opisuje en vidik kakovosti življenja (slika 1.2).

► **Pogoji za življenje** opisujejo življenjske razmere in druge značilnosti življenjskega okolja, kot je dostop do storitev in zaposlitev (objektivna ocena).

► **Stanje družbe** označuje stanje blaginje družbe kot posledice obstoječih bivalnih razmer, ki so prikazani v prvem stebru

(objektivna ocena).

► **Osebnostno zadovoljstvo** prikazuje individualno dožemanje kakovosti življenja, večinoma s kazalniki, ki merijo zadovoljstvo z bivalnimi razmerami in življenjem (subjektivna ocena).

Prepoznali smo pet glavnih tem oz. gradnikov kakovosti življenja v Alpah in podali podrobne informacije za vsak steber. To so:

- okolje,
- infrastruktura in storitve,
- delo in finančna varnost,
- družbeni odnosi in
- upravljanje.

Pri vsakem stebru in temi so navedene podteme, ki pripomorejo k podrobnejšemu razumevanju kakovosti življenja.

KONCEPT KAKOVOSTI ŽIVLJENJA ZA PRIPRAVO RSA 10

OKVIR ZA MERJENJE KAKOVOSTI ŽIVLJENJA	POGOJI ZA ŽIVLJENJE	STANJE DRUŽBE	OSEBNO ZADOVOLJSTVO
 OKOLJE	OKOLJE	TRAJNOSTNA / EKOLOŠKO OZAVEŠČENA DRUŽBA	ZADOVOLJSTVO S KAKOVOSTJO OKOLJA
	EKOSISTEMI IN BIOTSKA RAZNOVRST		
	GRAJENO OKOLJE		
	OHRANJANJE IN ZAŠČITA		
	ODPORNOST IN PRILAGAJANJE NA PODNEBNE SPREMEMBE		
 INFRASTRUKTURA IN STORITVE	STANOVANJA	ZDRAVA, IZOBRAŽENA IN DINAMIČNA DRUŽBA	ZADOVOLJSTVO S KAKOVOSTJO INFRASTRUKTURE IN STORITEV
	POVEZLJIVOST		
	JAVNE STORITVE		
	PROSTOČASNE IN KULTURNE DEJAVNOSTI		
	POSLOVNE STORITVE		
 DELO IN FINANČNA VARNOST	ZAPOSLOVNE MOŽNOSTI	USPEŠNA DRUŽBA	ZADOVOLJSTVO S KAKOVOSTJO DELA IN PRIHODKI
	DELOVNI POGOJI		
	SOCIALNA VARNOST		
	INOVACIJSKA SPOSOBNOST IN PODPORA ZA GOSPODARSKI PREHOD		
 DRUŽBENI ODNOSI	SOLIDARNOST, MEDGENERACIJSKA IN VKLJUČUJOČA OSKRBA	VKLJUČUJOČA, SKRBNINA IN POVEZANA DRUŽBA	ZADOVOLJSTVO S KAKOVOSTJO DRUŽBENIH ODNOSOV
	DEJAVNOSTI IN DOGODKI V SKUPNOSTI		
	VARNOST		
 UPRAVLJANJE	JAVNE POLITIKE IN ZAKONODAJNI PROCESI	DEMOKRATIČNA DRUŽBA	ZADOVOLJSTVO S KAKOVOSTJO UPRAVLJANJA
	OMOGOČANJE USPEŠNE IN TRAJNOSTNE PRIHODNOSTI		
	VKLJUČEVANJE IN PARTICIPACIJA		

SLIKA 1.2
Koncept kakovosti življenja za pripravo RSA 10.
(Vir: lastno delo)

2

ŽIVLJENJE V ALPAH

KLJUČNO SPOROČILO

Čeprav so življenjske razmere v Alpah na splošno ugodne, še vedno obstajajo možnosti za njihovo izboljšanje pri nekaterih vidikih kakovosti življenja, kot so stanovanja, upravljanje in delovne razmere. Glavni prednosti življenja v Alpah – neokrnjeno okolje in dobro ohranjena narava – se bosta v prihodnosti spremenili zaradi neposrednega ali posrednega vpliva človekovih dejavnosti, ki vodijo v izrazite podnebne spremembe in izgubo biotske raznovrstnosti ter druge učinke. Zato bi morali več pozornosti nameniti obravnavi tveganj, povezanih s temi morebitnimi nevarnostmi. Na območju Alp, kjer bo njihov vpliv močan, so nujni takojšnji in učinkoviti dolgoročni ukrepi, da bi preprečili nadaljnje negativne spremembe podnebja in zagotovili stalno prilagajanje novim življenjskim razmeram. Podatki in javnomnenjska raziskava nakazujejo, da so najboljše razmere na podeželju, čeprav korelacijska analiza ni pokazala povezave med spremenljivkami, ki so povezane z zadovoljstvom s kakovostjo življenja, in različnimi vrstami naselij, v katerih živijo anketiranci in anketiranke. Zato lahko domnevamo, da sta sreča in zadovoljstvo s kakovostjo življenja bolj odvisna od osebnih okoliščin posameznika kot pa od specifičnih značilnosti prostora. Prav tako je bilo mogoče opaziti neskladje med objektivnim merjenjem trenutnega stanja nekaterih vidikov kakovosti življenja in zaznavo ljudi o kakovosti življenja na območju Alp, ki je bila večinoma dobra.

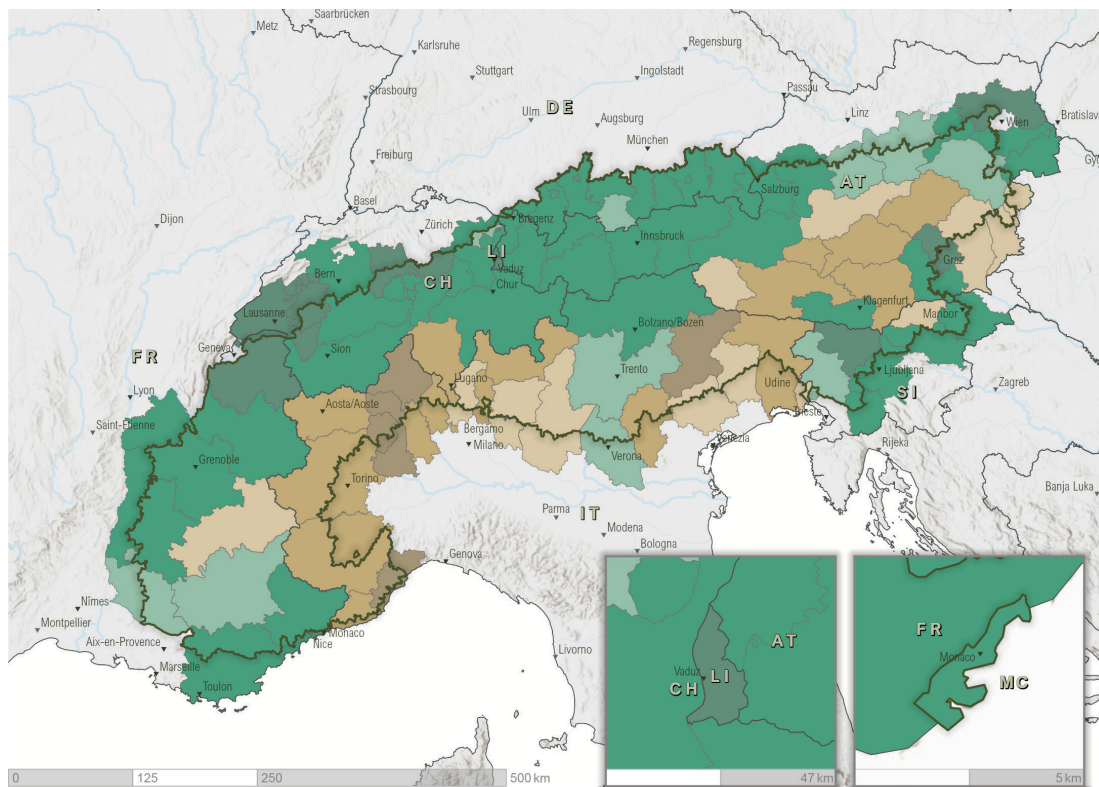
2.1 Alpe kot življenjsko okolje

SLIKA 2.1
Fotografije prikazujejo različne vrste poselitvenih vzorcev v Alpah. (Avtorji od zgoraj navzdol: Malgorzsata Rudnik, Igor Gruber, Vera Bornemann, Edwin Mennel)

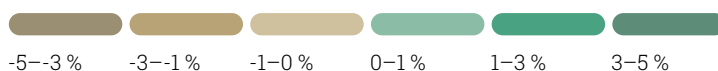
Območje Alpske konvencije pokriva alpski lok, izvzeta pa so večja mesta na obrobju gorstva (slika 2.1). Če upoštevamo celotno prebivalstvo regij NUTS 3, lahko trdimo, da v alpskih regijah živi približno 22 milijonov ljudi. Če upoštevamo mestno-podeželsko tipologijo Eurostata na osnovi NUTS 3 regij, mestno prebivalstvo predstavlja 24-odstotni delež. V 9. Poročilu o stanju Alp je bil izračunan višji delež mestnega prebivalstva, ki je znašal 60 % (Chila, Bertram in Lambracht, 2022, str. 6). Območje je znano po slikovitosti in veliki biotski raznovrstnosti, vendar so te okoljske značilnosti ogrožene zaradi trenutnega trenda podnebnih sprememb. Gorski teren otežuje vzdrževanje infrastrukture in storitev, ki jih ljudje na tem območju potrebujejo za vsakdanje življenje. Odročne skupnosti so imele v zadnjih letih težave pri dostopu do zdravstvenih storitev, osnovnih šol in vrtcev ter do manjših trgovin z osnovnimi dobrinami (Marot *et al.*, 2018). Kljub temu obstoječe študije kažejo, da ostajajo vrednosti pri večini vidikov kakovosti življenja v Alpah na višji ravni od povprečja EU. Od tega vzorca odstopa zadovoljstvo z upravljanjem, ki ga ljudje na območju celotnih Alpah ne ocenjujejo kot dobrega (glej podpoglavje 2.9). Ljudje niso zadovoljni s tem, kako njihove vlade upravljajo države in območja, in se manj dejavno kot v drugih regijah vključujejo v demokratične procese, kot so volitve ali oblikovanje politik (OECD, 2023).

Na območje so vplivale tudi demografske spremembe. Indeks staranja prebivalstva, ki meri delež starejših (starih 65 let in več) v primerjavi z mladimi (starih 14 let in manj), je visok (163) in nad povprečjem EU (140, podatki Eurostata za leto 2021; za regionalne razlike glej sliko 3.4). V petletnem obdobju od 2017 do 2021 se je

SLIKA 2.2
Trendi prirasta
prebivalstva v
Alpah (2017–2021).
(Vir: Eurostat, 2023;
Monaco Statistics,
2023)

PRIRAST PREBIVALSTVA, 2017–2021

OBMOČJE ALPSKE KONVENCIJE

MEJE REGIJ NUTS 3

DRŽAVNE MEJE

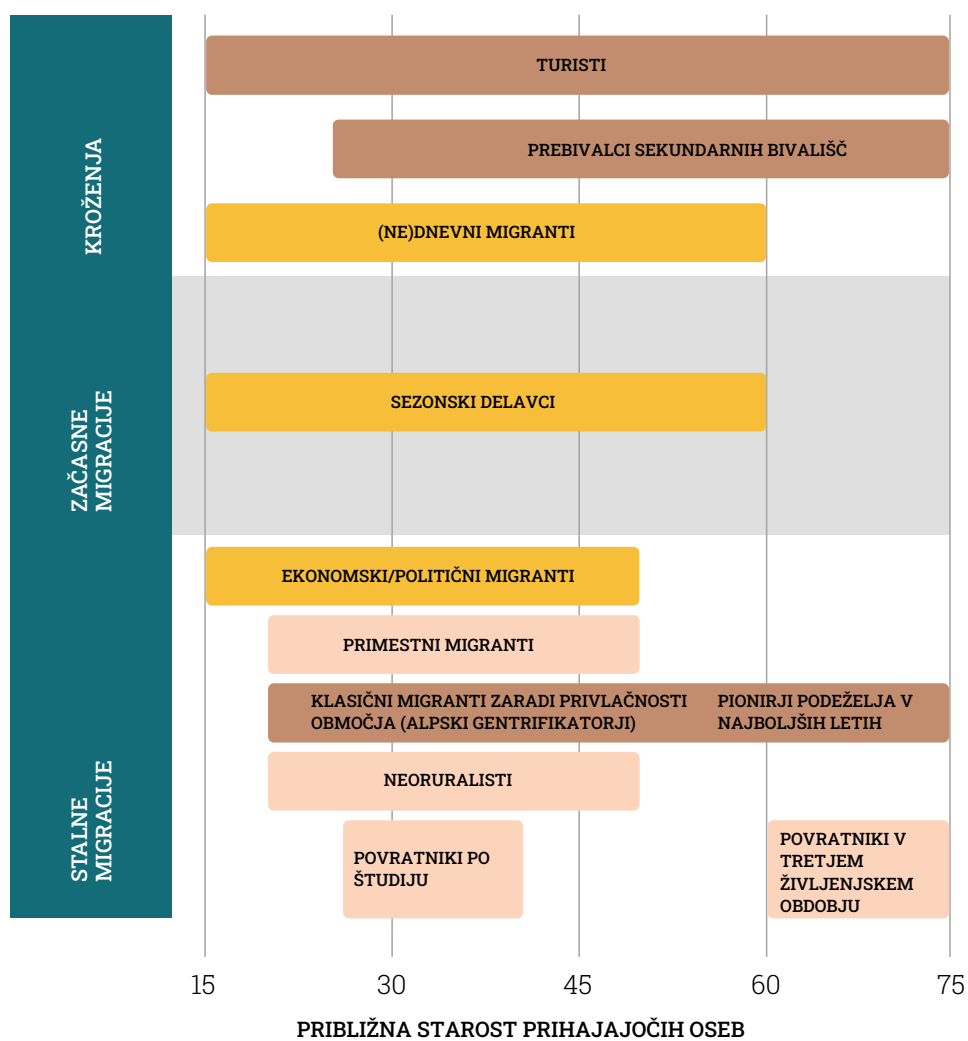
Prirast prebivalstva kaže, kako se je spremenilo prebivalstvo določene regije v obdobju od 2017 do 2021.

Regionalna raven: NUTS 3
Viri podatkov: Eurostat, 2023, Monaco Statistics, 2023
Kartografska podlaga: Esri, NASA, NGA, USGS, Esri, USGS
Kartografija: Tadej Bevk

število prebivalcev rahlo povečalo (za 1 %), kar pomeni, da pri tem ni bistvene razlike z EU, kjer prebivalstvo številčno večinoma stagnira (slika 2.2). Na območju Alp lahko prepoznamo tri tipe migracijskih tokov: (1) priseljevanje na območje Alp z območij izven Alp, vključno s priseljevanjem z območij izven Evrope, (2) selitveni tokovi med alpskimi državami in (3) selitve med posameznimi območji v Alpah ter med različnimi tipi območij, kot so selitve s podeželja v mesta ali selitve na podeželje, pri čemer ljudi imenujemo tudi »novi hribovci – new highlanders« (slika 2.3; Bender in Kanitscheider, 2012; Löffler *et al.*, 2016; Perlik, 2011).

Demografski profil določenega območja je pomemben za ovrednotenje njegove vitalnosti in razvoja prebivalstva v prihodnosti, za oceno potreb po storitvah splošnega pomena in njegovega potenciala za gospodarsko rast. Na področju gospodarskega razvoja potrebujejo Alpe alternativne gospodarske usmeritve, saj so nekatera območja odvisna izključno od smučarskega turizma, na katerega imajo podnebne spremembe negativen vpliv (Steiger *et al.*, 2017; Adler *et al.*, 2022).

VRSTE PREBIVALSTVA V ALPAH GLEDE NA MOBILNOST

SLIKA 2.3
Vrste prebivalstva v Alpah glede na mobilnost. (Vir: Bender in Haller, 2017, str. 139, povzeto po Zelinsky, 1971, s spremembami, povzetimi po Bender in Kanitscheider, 2012)

VRSTA MOTIVACIJE ZA MIGRACIJO:

- ZARADI PRIVLAČNOSTI OBMOČJA
- MORDA ZARADI PRIVLAČNOSTI OBMOČJA
- ZARADI EKONOMSKEGA ALI POLITIČNEGA RAZLOGA

OKVIRČEK 2.1

Erasmus+ projekt Alpski kompas (CIPRA)

Projekt Alpski kompas (Alpine Compass) v okviru programa Erasmus+ obravnava kakovost življenja mladih na območju Alp. Projekt je vodila CIPRA Slovenija, skupaj s CIPRO Nemčija, CIPRO Francija in CIPRO International. V študiji so sodelovali mladi iz Francije, Nemčije in Slovenije, njen namen pa je bil pridobiti vpogled v to, kako mladi v Alpah dojemajo svojo kakovost življenja. Da bi določili potrebe, izzive in prednostne izbire mladih udeležencev in udeleženk študije, so izvedli 15 poglobljenih intervjujev z mladimi z različnih območij Alp, vključili so tudi dva intervjuja iz Lihtenštajna. Vzpostavili so žive laboratorije. Mladi iz vseh sodelujočih držav so poudarili dostop do narave, gora in zelenih površin, čist zrak in tla, rekreacijske možnosti (smuko, pohodništvo, jahanje in kolesarjenje), obilico lokalnih kmetij in lokalno pridelano hrano. Ne glede na kraj bivanja so mlade pretežno skrbeli življenjski stroški, vključno s hrano, stanovanji in prostočasnimi dejavnostmi. Menili so, da sta razpoložljivost in cenovna dostopnost stanovanj omejeni zaradi turizma. Omenili so tudi pomanjkanje ustreznih zdravstvenih storitev in javnega prevoza. Na območjih izvajanja študije je bilo kot problematično prepoznano pomanjkanje kulturne ponudbe. Mladi so ta razlog navedli kot dejavnik, ki pripomore k tveganju za izoliranost. Prav tako so bili zaskrbljeni zaradi kakovosti okolja in trendov prostorskega razvoja v svojih regijah. Med omenjenimi težavami so bili povišan hrup in onesnaženost zraka zaradi motoriziranega prometa, pretirana urbanizacija in divja odlagališča na podeželju (omenjeno v povezavi s Slovenijo). Pri izzivih, ki bi jih morali obravnavati oblikovalci in oblikovalke politik, so poudarili potrebe po izboljšanju javnega prevoza, več samozadostnih lokalnih skupnostih, omejitvah turizma, javnem izobraževanju o trajnostnem razvoju in več cenovno dostopnih stanovanjih (CIPRA Slovenija, 2024). Kot rezultat študije so mladi pripravili tri postulate in jih predstavili v publikaciji »Dosje: Kakovost življenja in mladi v Alpah«.

Postulat št. 1: Boljša narava za boljše življenje

»Mladi zahtevamo, da se sprejmejo ukrepi za razvoj in zagotovitev več prostora za naravo v naših alpskih mestih, pa tudi za boljšo zaščito narave na gorskih območjih. Prizadevamo si, da bi vsi razumeli, kako veliko vlogo ima narava za kakovost našega življenja v Alpah in kako pomembna je biotska raznovrstnost na splošno, saj omogoča človeško življenje. Varovati naravo v Alpah pomeni varovati nas same.« (Čataković *et al.*, 2024, str. 29)

Postulat št. 2: Alpe za mlade – nova doba dela in prostega časa

»Predlagamo spodbujanje dela na daljavo in prožnejšega delovnega okolja, ki bo povezovalo praktične poklice in delo na daljavo tudi v različnih gospodarskih dejavnostih. Tako bodo ljudje imeli možnost pridobivati izkušnje na različnih delovnih področjih. Ker mladi od svojega dela pričakujejo več smisla in namena, to podjetjem pomaga tudi pri iskanju novih kvalificiranih in motiviranih ljudi z različnimi znanji in spretnostmi.« (Čataković *et al.*, 2024, str. 29)

Postulat št. 3: Zagotavljanje dostopnosti in učinkovitosti javnega prevoza na gorskih območjih

»Zahtevamo visokokakovostne storitve javnega prevoza, ki je pogostejši in obratuje dlje časa. Nove povezave bi morali zagotoviti v skladu s potrebami lokalnega prebivalstva, še posebno to velja za povezave, ki omogočajo boljši dostop do gorskih območij. Nadalje bi morali znižati cene javnega prevoza, da bi tako spodbudili uporabo javnega prevoza, še posebno za mlade.« (Čataković *et al.*, 2024, str. 30)

[Za ogled
dosjeja
Kakovost
življenja
in mladi v
Alpah klikni
tukaj.](#)

2.2 Prednosti in pomanjkljivosti kakovosti življenja

SLIKA 2.4 na naslednji strani:

Glavne prednosti življenja v Alpah kot jih zaznava prebivalstvo. Spodnja grafika je celovit prikaz, druge tri kažejo zaznavo glede na mestno-podeželsko tipologijo: prva prikazuje podatke za mestna območja, druga za vmesna območja in tretja za podeželje. Rezultati glede na mestno-podeželsko tipologijo ne kažejo najpogostejših štirih odgovorov, to so zrak, narava, mir in veliko možnosti za priložnosti dejavnosti, saj so ti enaki za vsa območja. Besedni oblaki kažejo samo besede, ki so se pojavile najmanj desetkrat. (Vir: lastna raziskava)

Življenje v Alpah ima tako ugodne kot neugodne vidike, ki lahko izboljšajo ali poslabšajo kakovost posameznikovega življenja. Tematiko smo raziskali s pomočjo podatkov, pridobljenih z javnomnenjsko raziskavo. Anketiranci in anketiranke so navedli po tri najbolj ključne prednosti in pomanjkljivosti življenja v Alpah.

Prednosti

Največjo prednost življenja v Alpah predstavljata naravno okolje in narava. Prednosti so bile opisane z različnimi besednimi zvezami, kot so »enostaven dostop do narave«, »čudovita krajina in slikovitost«, »bližina naravnega okolja« in »neokrnjeno okolje«. Besedni oblak (slika 2.4) prikazuje, kako so bile te zveze poenostavljene, da bi omogočili grafični prikaz. Anketiranci in anketiranke so prepoznali tudi več ključnih okoljskih dejavnikov, kot so kakovost vode in zraka, splošno stanje okolja, krajina, gore, jezera in rastlinstvo. Še dve opazni prednosti, ki sta omenjeni v zvezi z življenjem v Alpah, sta raznolikost in dostopnost rekreacijskih in priložnosti dejavnosti, npr. priložnosti za pohodništvo. V povezavi z Alpami so omenili še njihovo mirnost ter zagotavljanje življenjskega okolja brez stresa in z obilico tišine. Druge prednosti, ki so bile manjkrat omenjene, so nizka gostota prebivalstva, občutek varnosti, dobri družbeni odnosi, dobra lokalna kulinarika in zaposlitvene priložnosti.

Ob upoštevanju mestno-podeželske tipologije so bili ne glede na klasifikacijo območja kot mestnega, vmesnega ali podeželskega kot glavni štirje dejavniki prepoznani: zrak, narava, mir in priložnosti za preživljanje prostega časa. Razen tega se razlike med območji sicer pojavijo, a odstopajo v le majhnem deležu (glej sliko 2.4). Mestno prebivalstvo je omenilo gore,

krajino in čisto vodo, medtem ko so na vmesnih območjih poudarili čisto vodo, okolje in zmerno podnebje. Na podeželju izstopajo okolje, čista voda in krajina. Zato lahko sklenemo, da je alpsko prebivalstvo poudarilo okoljske značilnosti kot glavne prednosti življenja na tem območju.

Pomanjkljivosti

Glavne pomanjkljivosti življenja v Alpah so bile povezane s storitvami in infrastrukturo, še posebej s slabim javnim prevozom, veliko oddaljenostjo osnovnih storitev in odvisnostjo od avtomobila za prevoz na oddaljena območja (slika 2.5). Še en ključni izziv je čezmerni turizem, ki ga prebivalstvo povezuje z visokimi življenjskimi stroški in cenami stanovanj. Omenjene so bile tudi omejitve pri dostopu do storitev, npr. nakupovalnih in kulturnih, in omejene priložnosti zaposlitve. Oddaljenost nekaterih alpskih območij je bila prav tako prepoznana kot dejavnik, ki prispeva k občutku družbene izoliranosti in k pomanjkanju družabnih stikov. Okoljski vidiki niso bili upoštevani v tako visoki meri kot pri prednostih, vendar slika 2.5 še vedno kaže pojavnost podnebnih sprememb, onesnaženosti zaradi hrupa, naravnih nesreč in onesnaženosti zraka.

Če primerjamo odzive z različnih območij, vidimo, da obstajajo majhne razlike v tem, kaj prebivalstvo prepoznava kot problematično. Presenetljivo so na mestnih območjih poudarili oddaljenost in čezmerni turizem, medtem ko je slab javni prevoz naveden šele na tretjem mestu skupaj z visokimi cenami stanovanj. Ljudje na vmesnih območjih se najpogosteje pritožujejo zaradi prekomernega turizma in slabega javnega prevoza, vendar so poudarili tudi infrastrukturne dejavnike (visoke cene stanovanj, slaba infrastruktura, oddaljenost storitev in splošno oddaljenost).

manj hrupa letni časi brez stresa varnost gore aktivnosti na prostem
 čista voda zmerno podnebje prijazni ljudje
 družbeni odnosi okolje neokrnjena narava
 občutek svobode alpska miselnost rastlinstvo
 kakovost življenja krajevna lokalna hrana manjša gostota prebivalstva
 manj onesnaženja krajina slikovitost sprostitvev
 življenjski slog povezanost prostranost
 skupnost gozdovi zaposlitvene priložnosti

PODEŽELJE

prijazni ljudje gore manj onesnaženja
 neokrnjena narava jezera kakovost življenja zaposlitvene priložnosti
 zmerno podnebje rastlinstvo
 manj obljudeno dostopne storitve
 biotska raznovrstnost čista voda dobra hrana
 pohodništvo manjša naselja aktivnosti na prostem
 slikovitost okolje krajina gozdovi
 varnost manjša gostota prebivalstva
 življenjski slog sprostitvev družbeni odnosi povezanost vodni viri

VMESNA OBMOČJA

varnost zmerno podnebje dobra hrana
 aktivnosti na prostem zaposlitvene priložnosti
 dobra infrastruktura lokalna hrana krajina biotska raznovrstnost
 manj onesnaženja pitna voda sprostitvev družbeni odnosi
 jezera rastlinstvo gore slikovitost vodni viri sonce
 topografija kultura bližina morja kakovost življenja
 okolje čista voda manj prometa
 gospodarska varnost brez stresa

MESTNA OBMOČJA

neokrnjena narava
 pohodništvo mir zaposlitvene priložnosti manj onesnaženja
 zmerno podnebje lokalna hrana možnosti za rekreacijo
 življenjski slog narava gore
 gozdovi rastlinstvo sprostitvev
 biotska raznovrstnost varnost okolje družbeni odnosi
 dobra hrana aktivnosti na prostem dostopne storitve
 kakovost življenja krajina
 čista voda zrak manjša gostota prebivalstva
 brez stresa

VSA OBMOČJA

SLIKA 2.5
na naslednji strani:

Glavne pomanjkljivosti življenja v Alpah kot jih zaznava prebivalstvo. Spodnja grafika kaže splošno podobo, medtem ko druge kažejo zaznavo glede na mestno-podeželsko tipologijo; prva prikazuje podatke za mestna območja, druga za vmesna območja in tretja za podeželje. Besedni oblaki kažejo samo besede, ki so se pojavile najmanj desetkrat. (Vir: lastna raziskava)

Na podeželju je kot najbolj problematičen izpostavljen slab javni prevoz, sledita mu čezmerni turizem in nato znova slaba dostopnost infrastrukture in storitev. V tem kontekstu je bila posebej omenjena dostopnost zdravstvene oskrbe.

»Pogrešam nekatere bolj mestne zadeve, npr. plavalni bazen, fitness center, železnico ali boljše avtobusne povezave (nekaj povezav je, vendar bi jih lahko bilo več). Pogrešam kolesarsko infrastrukturo. Izboljšal bi javni prevoz in kolesarske poti ter obnovil opuščene hiše, da bi se lahko vanje vselili ljudje. Grozno je, ko vidiš veliko nedokončanih ali opuščenih hiš – država bi morala podpirati obnovo. Nadaljnji problem je kakovost zraka pozimi zaradi ogrevanja na drva.«

Moški (25), Slovenija, vas (Erasmus+ Alpski kompas, živi laboratorij)

»Po 50 letih življenja v velikem mestu sem se pred tremi leti preselil nazaj v svoj rodni kraj, odročno mesto, in to vrnitev doživel kot veliko izboljšanje kakovosti življenja. Družbena vključenost, velik izbor prostočasnih dejavnosti blizu narave in to, da so vse storitve, ki jih običajno potrebuješ, po navadi dostopne peš, so velike prednosti majhnega mesta na alpskem podeželju.«

Moški (66–75), manjše mesto, Avstrija (Zgornja avstrijska Koroška, Hermagor/Šmohor), upokojen, strokovni in tehnični poklic

»Obstaja nujna potreba po bolj raznovrstnem gospodarstvu, poudarku na prebivalstvu in odmiku od množičnega turizma v Alpah.«

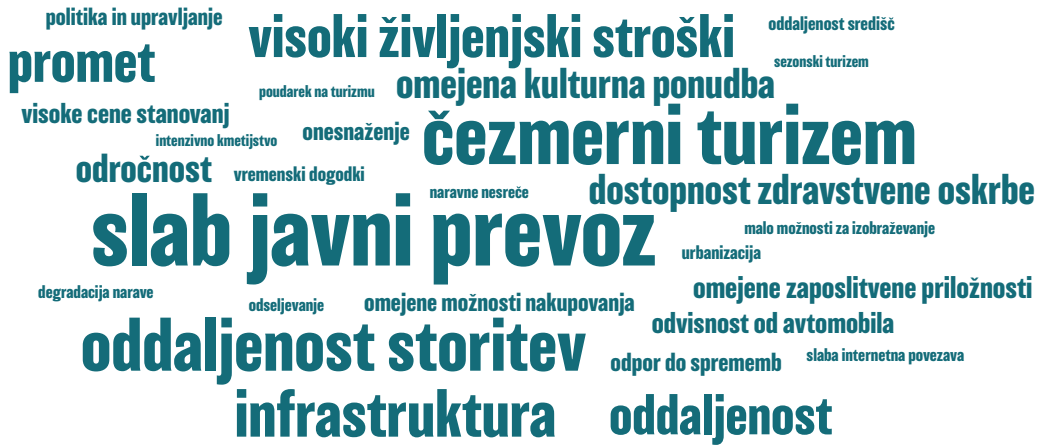
Ženska (36–45), manjše mesto, Francija (Haute-Savoie), zaposlena, višji upravni poklic

»Alpe so postale prenatrpane. Vsi čudoviti kraji so preplavljeni z dnevnimi obiskovalci. Ob koncih tedna skoraj ne moreš v hribe, saj je prevelika množica ljudi.«

Moški (56–65), vas na podeželju, Nemčija (Garmisch-Partenkirchen), delno upokojen, storitveni poklic

»Kakovost življenja ljudi na podeželju se slabša, saj o podeželju odločajo 'kavč-naravovarstveniki', ki nimajo stika z resničnostjo. Politika naj prisluhne ljudem, ki živijo na teh območjih, saj ti ljudje poznajo pravo stanje.«

Moški (18–25), vas na podeželju, Slovenija (Gorenjska, Bled), študent, strokovni in tehnični poklic

PODEŽELJE

VMESNA
OBMOČJA

MESTNA
OBMOČJA

VSA
OBMOČJA

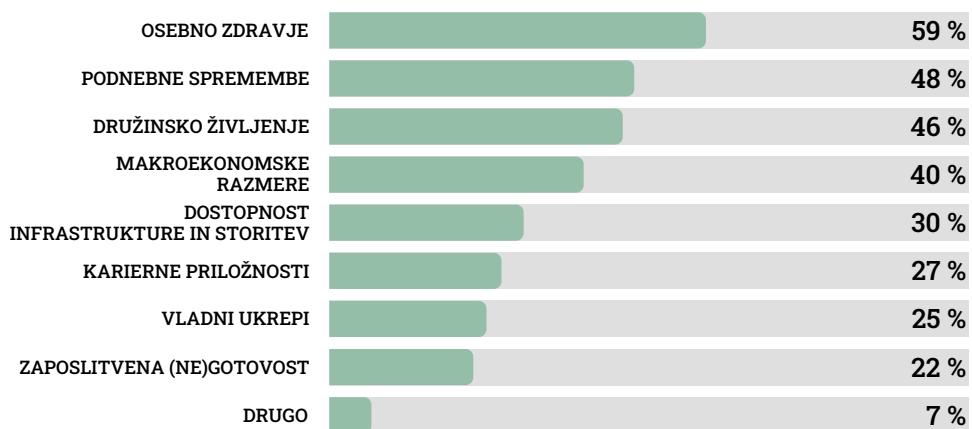

2.3 Ključni dejavniki, ki vplivajo na kakovost življenja

Javnomnenjska raziskava kaže, da so glavni dejavniki, ki vplivajo na kakovost življenja, osebno zdravje, podnebne spremembe (ki prav tako vplivajo na osebno zdravje) in družinsko življenje (slika 2.6). Izmed njih so samo podnebne spremembe pokazale jasno povezavo s prostorom. Dodatno je 40 % sodelujočih menilo, da makroekonomske položaj bistveno vpliva na njihovo kakovost življenja, medtem ko 30 % vprašanih meni, da ima bistveno vlogo dostop do storitev. Karierni razvoj je omenilo približno 27 % sodelujočih. Vladni ukrepi in varnost zaposlitve sta bila najredkeje omenjena dejavnika. Glede na odgovore se prebivalstvo v Alpah zaveda megatrendov in njihovega morebitnega vpliva na kakovost življenja v prihodnosti, vendar močno poudarja tudi svoj trenutni osebni položaj. Zanimivo je, da niti denar niti zaposlitev nista imela neposredne vloge pri treh najpomembnejših dejavnikih.

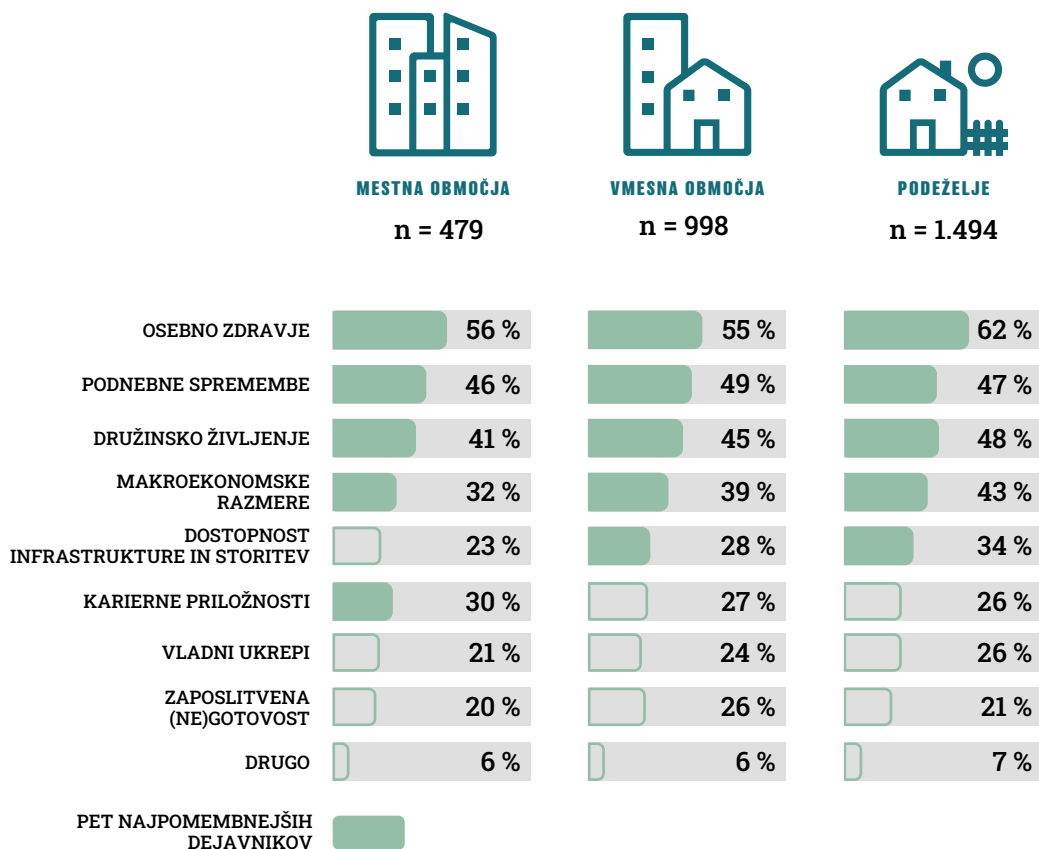
Pri štirih najpomembnejših dejavnikih ni bilo nobene razlike med mestnimi in podeželskimi območji (slika 2.7). Edina razlika med petimi najpomembnejšimi dejavniki je bila, da mestno prebivalstvo daje večji poudarek kariernemu razvoju kot pa dostopnosti storitev, medtem ko je dostopnost storitev pomembnejša tako na vmesnih območjih kot na podeželju. Največja razlika pri oceni dejavnikov glede na mestno-podeželsko tipologijo je bila med najnižjimi in najvišjimi vrednostmi, ugotovljenimi pri dostopnosti infrastrukture in storitev (23 % na mestih območjih in 34 % na podeželju) in pri makroekonomskem položaju (32 % na mestih območjih in 43 % na podeželju); ti rezultati kažejo, da bi bil vpliv teh dveh dejavnikov lahko povezan z vrsto naselja, v katerem ljudje živijo, in s tamkajšnjimi prevladujočimi razmerami.

DEJAVNIKI, KI BODO VPLIVALI NA KAKOVOST ŽIVLJENJA V PRIHODNIH 10 LETIH

SLIKA 2.6
Dejavniki, ki bodo vplivali na kakovost življenja v Alpah v prihodnjih 10 letih, kot jih vidi prebivalstvo (n = 2.971). (Vir: lastna raziskava)

DEJAVNIKI, KI BODO VPLIVALI NA KAKOVOST ŽIVLJENJA V PRIHODNJIH 10 LETIH GLEDE NA MESTNO-PODEŽELSKO TIPOLOGIJO

SLIKA 2.7
Dejavniki, ki bodo vplivali na kakovost življenja v Alpah v prihodnjih 10 letih, kot jih vidi prebivalstvo in glede na mestno-podeželsko tipologijo (n = 2.971). (Vir: lastna raziskava)

Anketiranci in anketiranke so navedli druge dejavnike, za katere menijo, da bi lahko vplivali na njihovo kakovost življenja v prihodnjih desetih letih; med objektivnimi in s svetovnimi razmerami povezanimi dejavniki so omenili turizem, svetovno nestabilnost in konflikte po svetu. Številni dodatno omenjeni dejavniki so bili povezani z osebno situacijo ali dejavniki življenjskega obdobja (upokojitev, selitev – sprememba regije ali izseljevanje – in staranje), stanovanji in ekonomskim položajem, družbeno mrežo, osebnimi prepričanji in količino prostega časa. Le nekateri anketiranci in anketiranke so navedli dejavnike, povezane z naravo oz. prostorskim razvojem, kot so pozidava in urbanizacija, uničevanje narave, spremembe biotske raznovrstnosti, onesnaženje in naravne nesreče. To dokazuje, da večina ljudi v Alpah meni, da je njihova kakovost

življenja bolj odvisna od njihove osebne situacije kot pa od objektivnih življenjskih razmer in je v manjši meri odvisna od kraja njihovega bivanja.

Podobni rezultati so bili pridobljeni v okviru Teritorialne študije ESPON o kakovosti življenja v prostoru Alpske konvencije. Ta je raziskovala glavne dejavnike, ki vplivajo na kakovost življenja v različnih regijah in državah. Vključevala je kanton Ticino (Švica), Trento (Italija), Koroško (Slovenija) in regijo Unterkärnten (Avstrija) (ESPON, 2024). Prepoznani izzivi so bili povezani s svetovnimi trendi, kot so podnebne in demografske spremembe, vse višji stanovanjski stroški (posebno na mestnih območjih) in stagnacija rasti plač. Podnebne spremembe so se izkazale kot kritična grožnja za kakovost

življenja zaradi predvidenih posledic, kot so višanje temperatur, spremenjeni vremenski vzorci in taljenje ledenikov – vse to lahko poslabša življenjske razmere. Demografske spremembe, vključno s staranjem, predstavljajo dodaten družbeni, gospodarski in upravni izziv. Odročna alpska območja se srečujejo z zmanjšanjem prebivalstva in odseljevanjem v mestna središča, kar vodi v pomanjkanje delovne sile. Razvoj zaposlitvenih priložnosti (s posebnim upoštevanjem mladih in razlik med spoloma) in kakovost dela ter plače močno vplivajo na kariero in odločitev o kraju bivanja. Digitalna preobrazba in umetna inteligenca sta bili navedeni kot ključna dejavnika, ki vplivata na kakovost življenja v različnih razsežnostih.

Omenjeni so bili številni dodatni dejavniki, kot so promet, konservativni način razmišljanja prebivalstva, potreba po širjenju zavarovanih območij in več izobraževanja prebivalstva, da bi tako ozaveščali o pomenu ekosistemskih storitev. Med drugimi omenjenimi izzivi je bilo tudi zagotavljanje primernih storitev, kot so javni prevoz in izobraževalne priložnosti, še posebno na odročnih območjih. Sklepi študije kažejo, da moramo ob pregledu dejavnikov, ki vplivajo na kakovost življenja, upoštevati tako regionalne razlike kot vpliv tipologije prostora (mesto ali podeželje), saj so lahko na različnih območjih prisotne prostorske razlike, ki imajo različne posledice (npr. izredni vremenski dogodki in demografske spremembe).

»V prihodnosti bodo imeli verjetno največji vpliv na kakovost življenja stanovanjska situacija, prometni zastoji zaradi turističnega obiska ter stanje okolja in narave.«

Moški (29), Slovenija, zelo turistična gorska občina (Erasmus+ Alpski kompas, živi laboratorij)

»Vsak dan vidiš, kaj je še tukaj v gorah, kar je v nižinah že zdavnaj izginilo, in opaziti je vedno večji pritisk zaradi intenzivnega kmetijstva in turizma. Človek je tik pred tem, da uniči tudi ta alpski raj.«

Ženska (56–65), samotni zaselek/razloženo podeželsko naselje, Švica (Graubünden), upokojena, uradniški poklic

»Če imaš to srečo, da lahko svoje delo opravljaš 'na daljavo' iz Alp in se lahko vključiš v gospodarsko življenje velemestne regije, potem ti Alpe omogočajo, da si z eno nogo v sodobnem in tehnološkem svetu, medtem ko vsak dan uživaš prednosti manjše izpostavljenosti tehnologiji – naravo, gozd, zelenjavni vrt, samozadostnost, skupnosti na osnovi solidarnosti, kulturo in veliko več.«

Moški (46–55), samotni zaselek/razloženo podeželsko naselje, Italija (Udine/Videm), zaposlen, profesionalni in tehnični poklic

2.4 Splošna ocena kakovosti življenja

Različne študije so na splošno pokazale dobro stanje kakovosti življenja v Alpah (Keller, 2010; ESPON, 2018; OECD, 2023). Kot navaja Evropska družboslovna raziskava (ESS), je v Alpah na splošno višje zadovoljstvo s kakovostjo življenja kot v preostali Evropi, prav tako so meritve Eurostata in OECD pokazale večinoma pozitivne rezultate za območje Alp. V raziskavi, izvedeni v okviru RSA 10, smo upoštevali 34 kazalnikov in ovrednotili tri vidike kakovosti življenja: življenjske pogoje (18 kazalnikov), stanje družbe (10 kazalnikov) in subjektivne zaznave ljudi v Alpah o kakovosti življenja (6 kazalnikov). Dva dodatna kazalnika sta podala splošno sliko o kakovosti življenja.

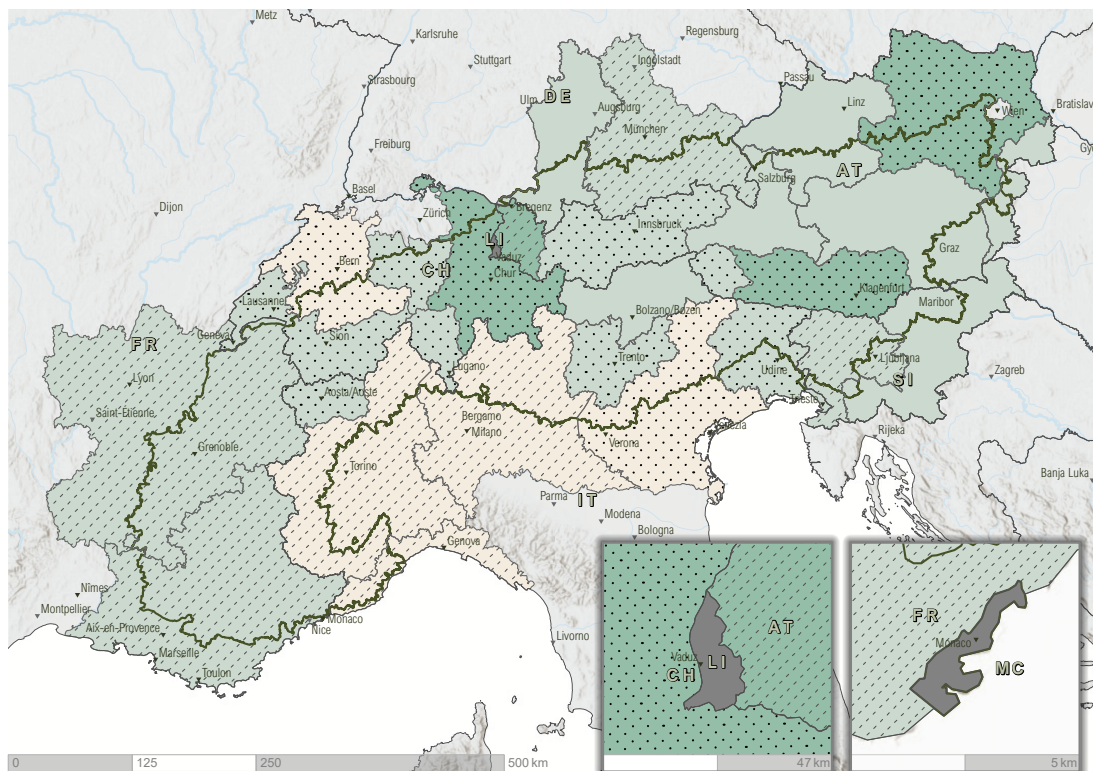
Rezultati izbranih kazalnikov na območju Alp so bili v večini primerov boljši od evropskega povprečja, razen pri trajanju starševskega dopusta, pri katerem je evropsko povprečje 50 tednov, povprečje v Alpah pa 36 tednov, na kar vplivajo razlike med državami in celo razlike znotraj držav, kot je to veljalo za Švico (Evropski parlament; Reboot, 2024). Indeks staranja na območju Alp je višji (163) od evropskega povprečja (140, podatki Eurostata za leto 2021). Zaposlovanje v storitvenem sektorju je za 10 % nižje kot v EU (59 %). Te informacije kažejo, da se bo potreba po storitvah za starejše še naprej zviševala. Pri tem govorimo predvsem o zdravstvenih storitvah in oskrbi starejših. Najnovejše informacije razkrivajo, da alpske regije na splošno zaostajajo pri prehodu v družbo, usmerjeno v storitve, in imajo še vedno višje deleže zaposlenih, ki delajo v industriji ali kmetijstvu. V alpskih regijah zaradi prostorskih značilnosti obstaja višje tveganje za izražanje posledic podnebnih sprememb in napovedi kažejo, da bo raven dviga temperature bistveno nad svetovnim povprečjem. Glede stanja družbe je letni ekvivalentni razpoložljivi dohodek gospodinjstev na prebivalca znašal 27.000 evrov, kar je bilo 10.000 evrov nad evropskim povprečjem in je predstavljalo dobro ekonomsko osnovo za prebivalstvo v Alpah

(glej sliko 2.27 za bolj podroben pregled). Ta rezultat je morda povezan s tem, kako ljudje vidijo svoje dohodke v razmerju do svoje ravni udobja, saj na območju Alp na splošno verjamejo, da lahko shajajo s svojim trenutnim dohodkom. Posledično sta bila nižja delež prebivalstva, za katere obstaja tveganje revščine (16 % v primerjavi z 21 % v EU), in delež mladih, ki niso niti zaposleni niti v procesu izobraževanja (9 % v primerjavi z 12 % v EU). Ljudje v Alpah svojo kakovost življenja na splošno zaznavajo podobno kot povprečen evropski državljan oz. državljanica.

Primerjava med vrednostmi kazalnikov za različne tipe regij kaže več razhajanj. Pri pogojih za življenje je bila razdalja do storitev splošnega pomena prepoznana kot vrzel med mestnimi in podeželskimi območji. Kot je pokazala analiza dostopnosti z uporabo podatkov Open Street Map, imajo podeželska območja najslabše vrednosti pri večini storitev, razen pri gasilskih postajah, ki so bile tradicionalno gosteje posejane po podeželskih območjih. Kot navaja Wrona (2020), je gasilska enota oblika skupnosti, ki se sama organizira; zasnovana je na prednostih družbenega kapitala in si prizadeva za številne družbene cilje v lokalnih skupnostih, ki presegajo storitve preprečevanja požarov. Pri storitvah, kot so vrtci, skupnostni centri in policijske postaje, je oddaljenost večja na podeželju kot v mestih.

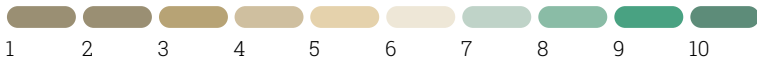
Površina pozidanih zemljišč je bila največja na podeželju. Pri stanju v družbi lahko zaznamo dve veliki razliki. Prezgodnje smrti zaradi onesnaženosti zraka so bile bistveno višje na mestnih območjih, medtem ko je bil dohodek na gospodinjstvo višji na vmesnih območjih (38.100 evrov) in bistveno nižji na mestnih in podeželskih območjih (24.000 evrov). Prav tako obstaja večja razlika pri dohodkih med severnimi in južnimi predeli Alp. Na severu, še posebno v švicarskih kantonih, povprečen dohodek močno presega 40.000 evrov, medtem ko znesek v nekaterih južnih

SLIKA 2.8
Zadovoljstvo s kakovostjo življenja v regijah NUTS 2 glede na mestno-podeželsko tipologijo. Povprečno število anketiranih na NUTS 2 regijo je 106. V nekaterih regijah je bilo število vzorcev nižje od 40, saj je bil odziv slab tako s tehniko snežne kepe kot s pomočjo spletnega panela. Takšne regije so Gradišćanska, Zgornja Avstrija, Ticino, Dolina Aoste, Ligurija, Lihtenštajn, Vzhodna Slovenija in Monako. (Vir: lastna raziskava)

ZADOVOLJSTVO Z ŽIVLJENJEM GLEDE NA MESTNO-PODEŽELSKO TIPOLOGIJO, 2023

IZJEMNO NEZADOVOLJNI

IZJEMNO ZADOVOLJNI

MESTNO-PODEŽELSKA TIPOLOGIJA

VEČINOMA MESTNO

VMESNO

VEČINOMA PODEŽELSKO

OBLASTI ALPSKE KONVENCIJE

MEJE REGIJ NUTS 2

DRŽAVNE MEJE

NI PODATKOV

Povprečno zadovoljstvo z življenjem smo merili z javnomnenjsko raziskavo med alpskim prebivalstvom, ki je bila izvedena v okviru priprave RSA 10 leta 2023. Mestno-podeželska tipologija kaže, koliko ljudi živi na mestnih, vmesnih in podeželskih območjih.

Regionalna raven: NUTS 2
Viri podatkov: Eurostat, 2023
Kartografska podlaga: Esri, Intermap, NASA, NGA, USGS; Esri, CGIAR, USGS; Esri, USGS
Kartografija: Tadej Bevk

regijah ne presega 20.000 evrov (glej tudi sliko 2.7). Pri stebru »osebno zadovoljstvo« so vmesna območja na splošno dosegla višje vrednosti od alpskega povprečja, medtem ko so bila podeželska in mestna območja pod povprečjem.

Pri zadnji opravljeni ESS leta 2020 je bilo povprečno zadovoljstvo z življenjem v Alpah višje kot v EU (vrednost 8 od 10 v primerjavi s 7 v EU), vendar so rezultati javnomnenjske raziskave med alpskim prebivalstvom v okviru RSA 10 dosegli povprečno vrednost 7 od 10, kar pomeni, da je prebivalstvo v Alpah razmeroma zadovoljno s svojo kakovostjo življenja. Najnovejši rezultati se niso razlikovali od rezultatov kakovosti življenja tipičnega

Evropejca oz. Evropejke.

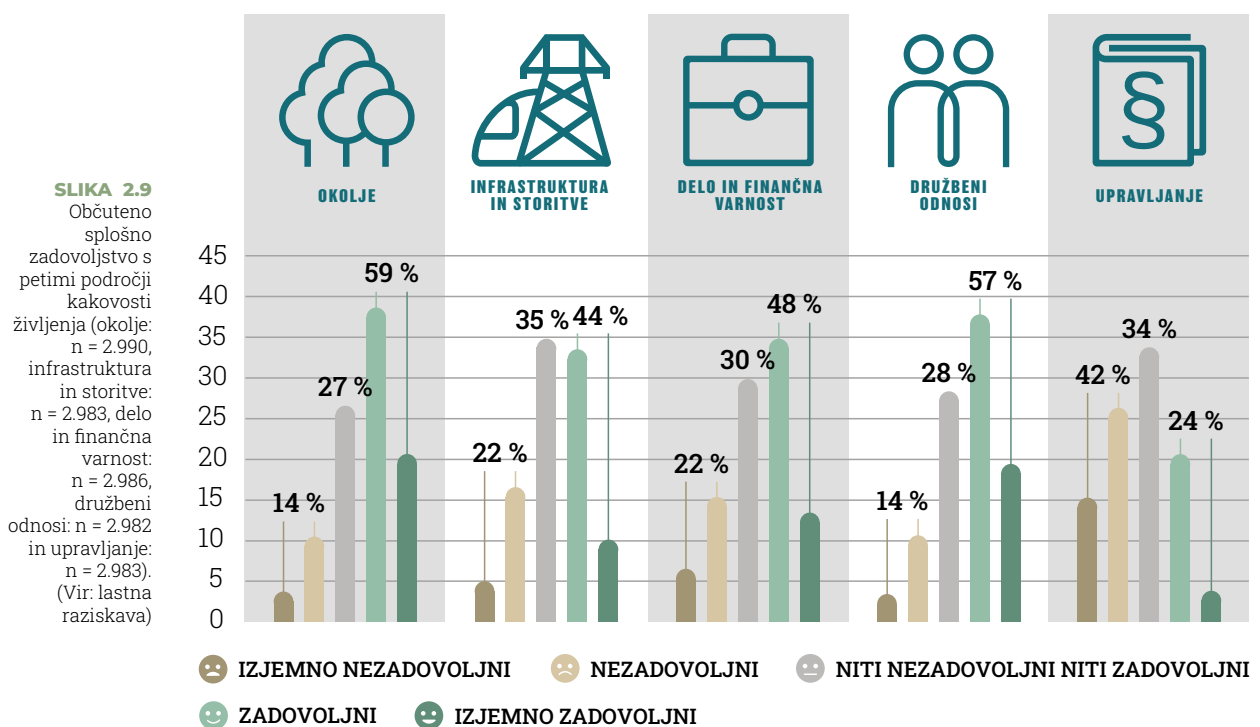
Čezdružimodeleženastraninezadovoljstva in tiste na drugi strani, je bilo samo 6 % ljudi nezadovoljnih in 68 % razmeroma zadovoljnih s svojo kakovostjo življenja. Med anketiranimi jih je bilo 26 % takšnih, ki niso bili niti nezadovoljni niti zadovoljni, kar je bila tudi najpogosteje izbrana ocena na lestvici. Z upoštevanjem mestno-podeželske tipologije je prebivalstvo na podeželju (v vaseh ali zaselkih) in na vmesnih območjih v povprečju izbralo oceno 7, medtem ko so tisti v mestih izbrali povprečno oceno 6. Natančna geografska razporeditev ocen je prikazana na sliki 2.8, kjer so vrednosti izračunane za regije NUTS 2.

Precejšnji delež prebivalstva v Alpah (40 %) je navedel, da je njihova kakovost življenja v zadnjih desetih letih ostala nespremenjena. Četrtni anketiranih se je kakovost življenja v tem obdobju izboljšala, 6 % se je precej izboljšala, na drugi strani se je 28 % anketiranih kakovost življenja poslabšala. Ljudje so navedli pesimistične napovedi o tem, kaj se bo zgodilo z njihovo kakovostjo življenja v prihodnosti. Prevladujoče pričakovanje med prebivalstvom Alp je bilo, da bo njihova kakovost življenja ostala nespremenjena (40 %), 35 % pa jih verjame, da se bo poslabšala. Poleg tega je bilo 8 % vprašanih zaskrbljenih, da se bo njihova kakovost življenja v prihodnjih desetih letih precej poslabšala. Samo 2 % in približno 15 % vprašanih je pričakovalo precejšnje izboljšanje ali rahlo izboljšanje kakovosti življenja.

Med petimi vidiki kakovosti življenja (za podrobne podatke glej sliko 2.9) je alpsko prebivalstvo najbolj zadovoljno z okoljem;

59 % jih je izbralo odgovor »izjemno zadovoljen« ali »zadovoljen« pri pozitivnih ocenah. Temu so sledili družbeni odnosi (57 %) ter delo in finančna varnost (48 %). Skupno so kot najslabšega ocenili element upravljanja, saj je 42 % anketiranih izrazilo nezadovoljstvo. Najbolj neodločeni so bili v zvezi z infrastrukturo in storitvami, pri čemer jih 35 % ni bilo niti nezadovoljnih niti zadovoljnih. Med zadovoljstvom s kakovostjo življenja in zadovoljstvom z le nekaterimi njenimi vidiki ali osnovnimi podatki je bilo mogoče zaznati zelo malo korelacij. Nekateri korelacije smo zaznali med zadovoljstvom z dvema storitvama, in sicer z vrtci in osnovnošolskim izobraževanjem ali med kakovostjo življenja na splošno in nekaterimi njenimi spremenljivkami, npr. s splošnim zadovoljstvom z infrastrukturo in storitvami ali s specifičnim zadovoljstvom z javnim prevozom.

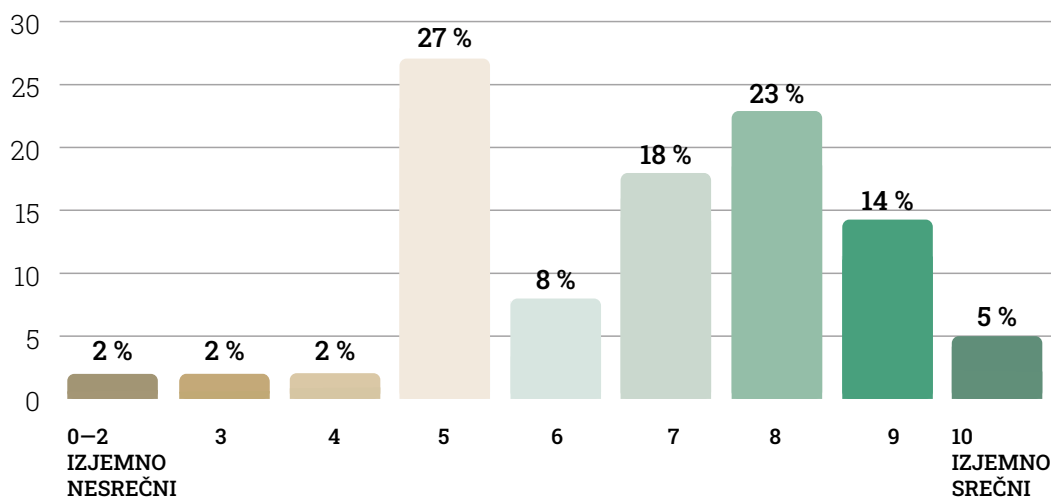
SPLOŠNO ZADOVOLJSTVO S PETIMI PODROČJI KAKOVOSTI ŽIVLJENJA

Zadnja kategorija pri oceni splošne kakovosti življenja v Alpah je bil občutek sreče alpskega prebivalstva (slika 2.10). Povprečna zaznava o sreči je bila ocenjena s 7, kar pomeni, da so ljudje v Alpah razmeroma srečni – torej niso niti zelo srečni niti nesrečni. Večina anketiranih je svojo srečo ocenila s 5 ali več. Najpogostejša ocena je bila 5, ta odgovor je izbralo 27 % anketiranih. Ko so bila upoštevana območja,

ki so jih anketiranci in anketiranke sami izbrali kot svoje območje bivanja, je bila sreča najvišje ocenjena v vaseh, samotnih zaselkih in mestih (7), najnižje pa v večjih mestih in predmestjih (samo 6). Prepoznali nismo nobene korelacije med srečo ali drugimi meritvami zadovoljstva in osnovnimi podatki anketiranih, potrdimo lahko samo močno korelacijo s splošnim zadovoljstvom s kakovostjo življenja.

OBČUTEK LASTNE SREČE ANKETIRANIH

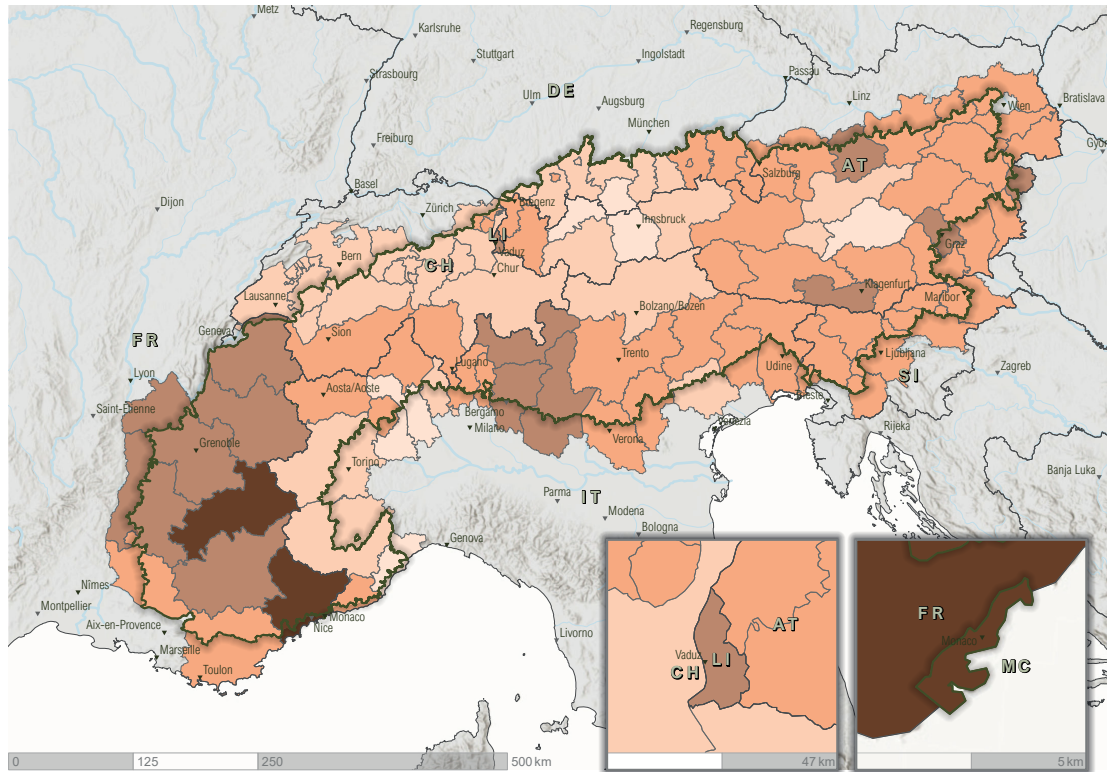
SLIKA 2.10
Občutek lastne sreče anketiranih (n = 2.878). (Vir: lastna raziskava)

2.5 Okolje

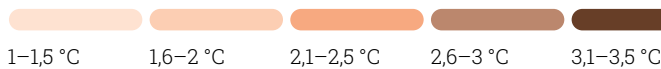
Med najbolj očitne značilnosti Alp sodi alpsko okolje, ki je tudi eno najbolj zavarovanih območij v Evropi. Vendar so Alpe zaradi antropogenih procesov in podnebnih sprememb tudi eno od območij, ki so najbolj pod pritiskom. Temperature so se povišale za dvakratnik svetovnega povprečja. Najvišjo rast so zaznali v francoskem delu Alp – več kot 3 °C od 1960 do 2021 (slika 2.11; Adler *et al.*, 2022). Ohranjeno, odporno in zdravo okolje je temeljni pogoj za dobro kakovost življenja ne samo v osrčju Alp, ampak tudi na številnih obrobni

območjih, ki so odvisna od virov v Alpah, kot so voda, les in kmetijska proizvodnja. Alpska identiteta in kakovost krajine sta s svojo estetsko vrednostjo spodbudi za turizem in se uporabljata tudi pri športu in rekreaciji alpskega prebivalstva, prebivalstva obrobni območij ter turistov in turistk z drugih območij (Scolozzi *et al.*, 2015; Mele in Egberts, 2023). Obstaja velik pritisk na naravne vire, kot so povečano tveganje za poplave ter snežni in zemeljski plazovi (Evropska agencija za okolje (EEA), 2020; Stoffel, Tiranti in Huggel, 2014).

SLIKA 2.11
Spremembe
povprečne letne
temperature pri
tleh v obdobju
1960–2021.
(Vir: EEA, 2020)

SPREMEMBE POVPREČNE LETNE TEMPERATURE PRI TLEH, 1960–2021

OBMOČJE ALPSKE KONVENCIJE

MEJE REGIJ NUTS 3

DRŽAVNE MEJE

Spremembe povprečne letne temperature pri tleh, izračunane na osnovi podatkov Evropske agencije za okolje; podatki prikazujejo povišanje povprečnih letnih temperatur v času do 1961 do 2021.

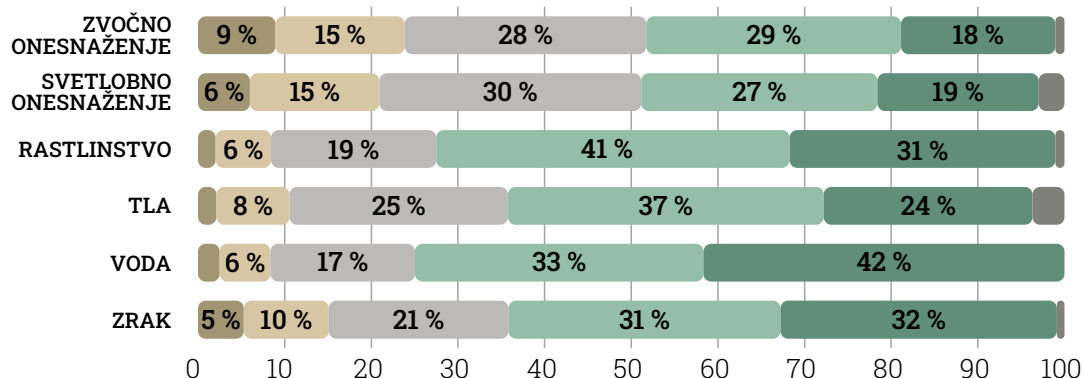
Regionalna raven: NUTS 3
Viri podatkov: EEA, 2021
Kartografska podlaga: Esri, NASA, NGA, USGS; Esri, USGS
Kartografija: Tadej Bevk

Pogoji za življenje kažejo, da je kakovost okolja v Alpah na splošno dobra, vendar podrobnejši pregled posameznih okoljskih dejavnikov kaže drugačno sliko. Na območju Alp so reke, ki so v slabem ekološkem stanju in jih je treba sanirati, če želimo izpolniti cilje Okvirne direktive o vodah (Evropski parlament in Svet Evropske unije, 2000). Intenzivnost pozidave zemljišč na območju Alp dosega približno polovico evropskega povprečja, vendar obstaja razlika med naseljenimi območji (obseg primerljiv z EU) in alpskimi območji, ki niso primerna za poselitev (zelo nizke ravni). Skupno velja, da Alpe ne dosežajo ciljev neto ničelne rasti pozidanih zemljišč do leta 2050 (EEA, 2019; ESPON, 2020a). Površina pozidanih zemljišč je posebno velika na obrobni območjih Alp. Čeprav je prebivalstvo večinoma zadovoljno

s kakovostjo okolja, podrobnejši pogled posameznih dejavnikov in izjave ljudi kažejo, da so manj zadovoljni in še zlasti zaskrbljeni zaradi nevarnosti za okolje v prihodnosti. Anketiranci in anketiranke so bili najbolj zadovoljni s kakovostjo vode, rastlinstva, zraka in s tlemi (slika 2.12). Nekoliko manj zadovoljni so bili s količino svetlobnega in zvočnega onesnaženja, morda tudi zaradi negativne konotacije, ki je povezana s pojmom »onesnaženje«. Primerjava vrednosti med različnimi tipi območij je pokazala, da je prebivalstvo na podeželju na splošno bolj zadovoljno z okoljskimi vidiki kot prebivalstvo v bolj mestnih okoljih.

OBČUTENO ZADOVOLJSTVO Z OKOLJSKIMI VIDIKI

SLIKA 2.12
 Občuteno zadovoljstvo z okoljskimi vidiki (zrak: n = 2.995, voda: n = 2.991, tla: n = 2.989, rastlinstvo: n = 2.987, svetlobno onesnaženje: n = 2.989, zvočno onesnaženje: n = 2.992). (Vir: lastna raziskava)

IZJEMNO NEZADOVOLJNI
 NEZADOVOLJNI
 NITI NEZADOVOLJNI NITI ZADOVOLJNI
 ZADOVOLJNI
 IZJEMNO ZADOVOLJNI
 NE MOREM OCENITI

»Zelo sem zaskrbljen zaradi vrnitve velikih zveri. Še zlasti kmetje zelo trpijo. Večina podpornikov živi v mestih, zato volk ali medved nimata nobenega ali skoraj nobenega vpliva na njihov vsakdan. Če ne bo več kmetijstva, bodo izumrle celotne regije. V večini primerov čred sploh ni mogoče zaščititi in kjer je to mogoče, je s tem povezanega veliko dodatnega napora, ki ga niso pripravljene prevzeti niti kmetje niti družba. Če cenimo podeželje, moramo spremeniti Habitatno direktivo.«

Moški (56–65), samoten zaselek/razloženo podeželsko naselje, Avstrija (Pinzgau-Pongau, St. Johann), zaposlen, višji upravni poklic

»Visoka kakovost življenja, vendar preveč turistov, preveč prometa, preveč hrupa, premalo ozaveščenosti o okolju, trajnosti ali pripravljenosti za varovanje podnebja.«

Moški (76–85), manjše mesto, Nemčija (Garmisch-Partenkirchen), upokojen, profesionalni ali tehnični poklic

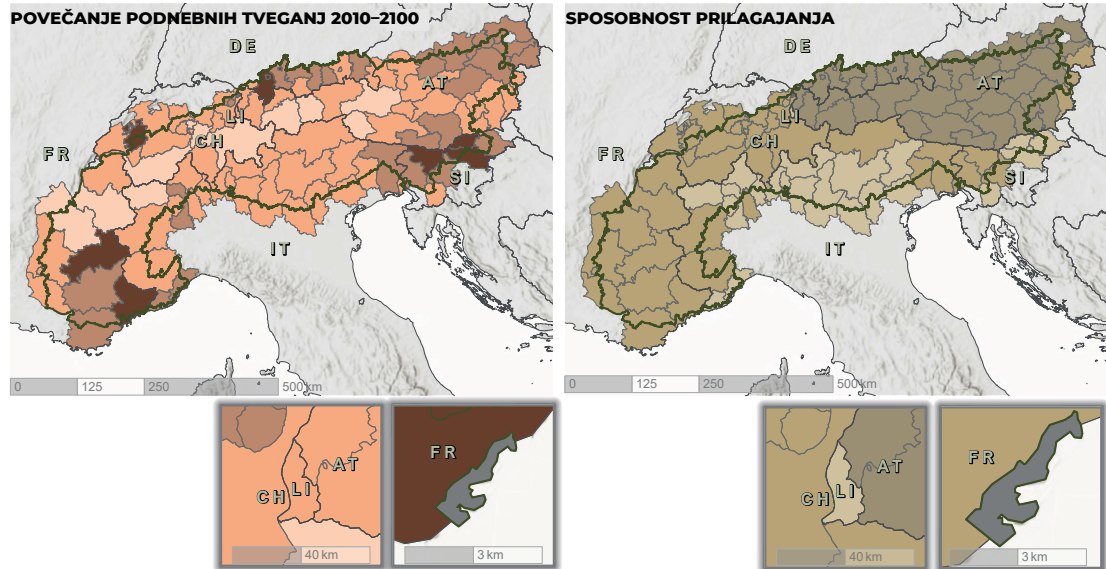
»Želel bi si več ozaveščenosti in znanja o pomenu varovanja okolja v krhkem in občutljivem gorskem svetu.«

Moški (66–75), samoten zaselek/razloženo podeželsko naselje, Slovenija (Savinjska, Luče), upokojen, višji upravni poklic

»Vse več ljudi obiskuje Alpe, četudi samo za kratek čas za oddih. Nam ostane veliko smeti, izpušnih plinov in zvočnega onesnaženja. Gneča ob koncih tedna in med počitnicami je za lokalce nevzdržna.«

Ženska, (56–65), predmestje ali obrobje večjega mesta, Nemčija (Garmisch-Partenkirchen), zaposlena, uradniški poklic

SLIKA 2.13
Seštevek tveganj morebitnih učinkov podnebnih sprememb na družbo ob upoštevanju scenarijev z nadaljevanjem zelo visokih izpustov toplogrednih plinov. (Vir: ESPON, 2022)

TVEGANJE ZA PODNEBNE NEVARNOSTI PO SCENARIJU NADALJEVANJA ZELO VISOKIH IZPUSTOV

POVEČANJE PODNEBNIH TVEGANJ 2010-2100

- OBMOČJE ALPSKE KONVENCIJE
- MEJE REGIJ NUTS 3
- DRŽAVNE MEJE

Regionalna raven: NUTS 3
Viri podatkov: ESPON, 2022
Kartografska podlaga: Esri, Intermap, NASA, NGA, USGS, Esri, CGIAR, USGS, Esri, USGS
Kartografija: Tadej Bevk

SPOSOBNOST PRILAGAJANJA

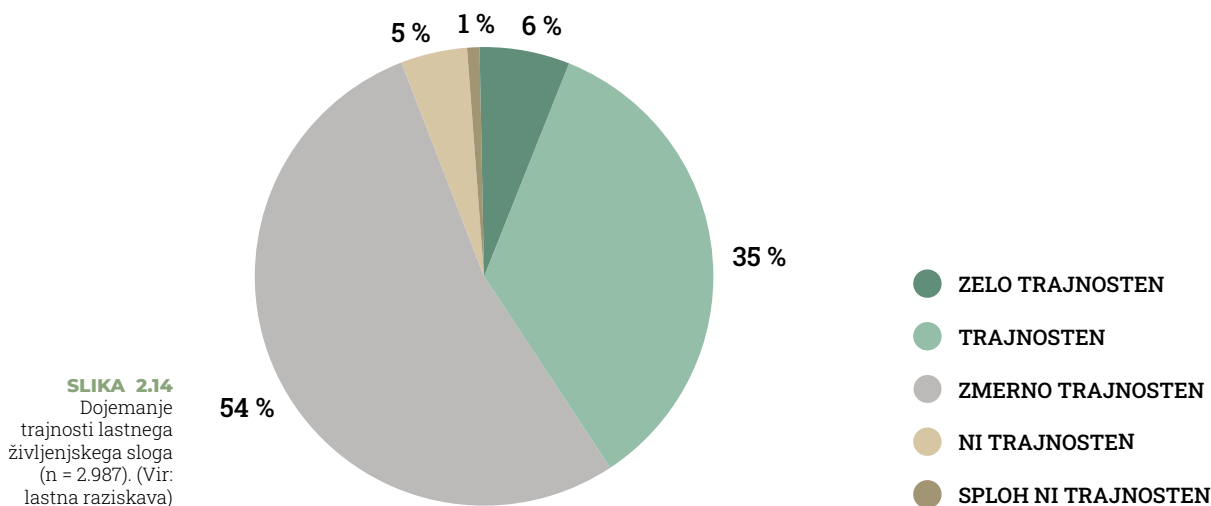
Povečanje podnebnih tveganj prikazuje potencialni vpliv podnebnih sprememb ob domnevi zelo visokih izpustov. Upoštevan je vpliv na infrastrukturo, prebivalstvo, zavarovana območja, kulturne ustanove, primarni sektor in turizem. Ocenjena tveganja so: vročinski stres, obalne poplave, poplave rek, hudourniške poplave, požari v naravi in suše. Prilagoditvena sposobnost je sposobnost regije, da ublaži posledice podnebnih sprememb na podlagi družbenih, tehnoloških, infrastrukturnih, gospodarskih in institucionalnih sposobnosti.

Na splošno dobremu mnenju o kakovosti okolja nasprotujejo zbrani podatki, ki prikazujejo trenutno stanje okolja. Položaj je na splošno boljši od evropskega povprečja, vendar vseeno zahteva nujne izboljšave. Pri prezgodnjih smrtih zaradi onesnaženja zraka se Alpe odrezajo bolje od Evrope kot celote, vendar podrobnejši pregled podatkov o mestnih okoljih prikaže zaskrbljujočih 70 prezgodnjih smrti na 100.000 prebivalcev, kar je nad povprečjem EU (53). To posebno velja za regije na jugu Alp. Neposredna merjenja stanja okolja nasprotujejo večinoma pozitivnemu mnenju ljudi, kar je lahko znak za nizko stopnjo okoljske pismenosti v Alpah. Okoljsko pismen človek je, kot navaja McBride *et al.* (2013), posameznik oz. posameznica, ki je obveščen o okoljskih izzivih in težavah ter ima odnos in spretnosti za njihovo

reševanje. Na osnovi slike 2.12 bi lahko domnevali, da prebivalstvo v Alpah ni seznanjeno s stanjem okolja ali še ne čuti negativnih posledic poslabšanega stanja.

Kot je razvidno iz ESPON-ovih posodobitev podatkovnih nizov CLIMATE in zemljevidov (2022), mogoči učinki podnebnih sprememb na družbo ob upoštevanju scenarijev z nadaljevanjem zelo visokih izpustov toplogrednih plinov za obdobje med letoma 2010 in 2100 kažejo geografsko variabilnost na celotnem območju Alp, pri čemer so regije na robu Alp še bolj pod pritiskom (slika 2.13). Zdi se, da je sposobnost prilagajanja na južnih delih Alp nižja kot v drugih regijah, kjer je zmerna do zelo visoka (za več informacij o podnebnih spremembah v Alpah glej 3. poglavje).

DOJEMANJE TRAJNOSTI LASTNEGA ŽIVLJENJSKEGA SLOGA

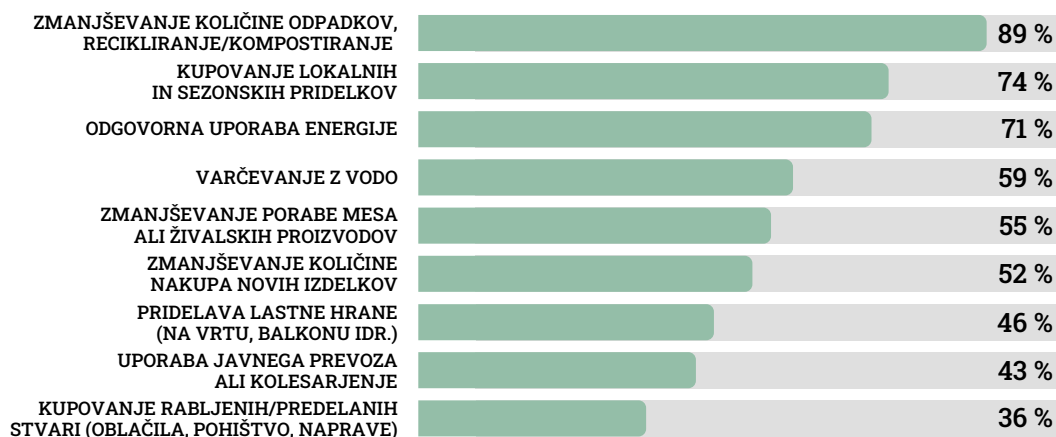

Glede subjektivnega pogleda na okolje in zdravje v zvezi s kakovostjo življenja razmeroma velik delež prebivalstva v Alpah zaznava vplive okoljskih dejavnikov na svoj vsakdan in zdravje (povprečje: 78 %, obseg: 60–95 %; vir: Evropska družboslovna raziskava, 2020, 10. krog). V zvezi s tem so bili prebivalci in prebivalke pri raziskavi RSA 10 vprašani, kako trajnostno živijo in katere dejavnosti po njihovem mnenju prispevajo k trajnostnemu življenju. Na celotnem območju Alp je večina anketiranih (skoraj 54 %) ocenila svoj življenjski slog kot zmerno trajnosten (slika 2.14). Več kot ena tretjina (skoraj 35 %) je navedla, da živi trajnostno, medtem ko je najnižji delež (manj kot 1 %) ocenil, da njihov življenjski

slog ni trajnosten. Delež tistih, ki so svoj življenjski slog ocenili kot trajnosten, je bil najvišji na mestnih območjih, kjer jih je skoraj 40 % izbralo to možnost, tudi delež tistih, ki vidijo svoje življenje kot zelo trajnostno, je bil najvišji na mestnih območjih. Splošni trend lastnega dojetja trajnosti je ostal na enaki ravni v vseh tipih regij.

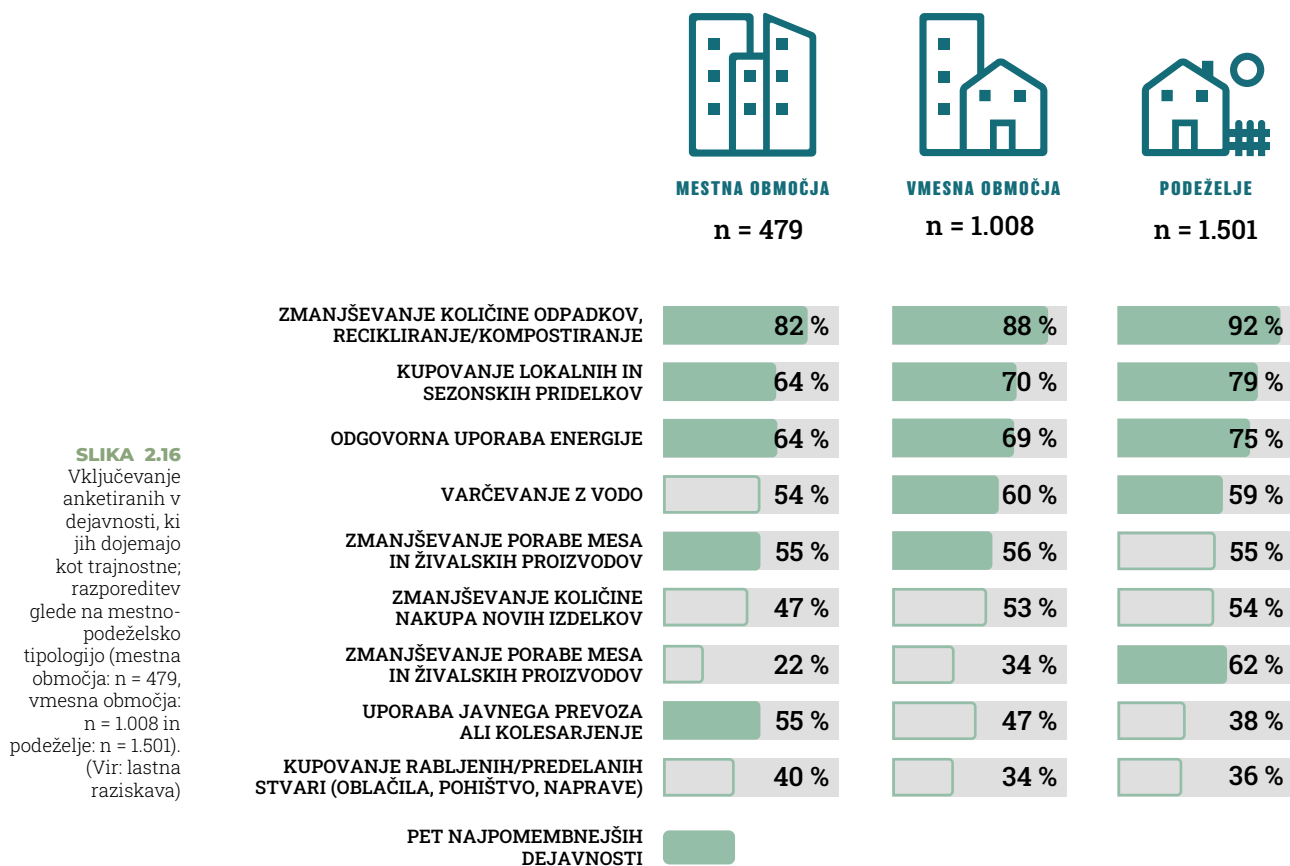
V podporo trditvam o trajnosti svojega življenjskega sloga so anketiranci in anketiranke lahko izbirali dejavnosti s seznama ali dodali druge dejavnosti (slika 2.15). Najbolj razširjene prakse pri trajnostnih dejavnostih so bile zmanjšanje količine odpadkov, recikliranje in kompostiranje odpadkov (89 % vprašanih).

DELEŽ VKLJUČEVANJA ANKETIRANIH V DEJAVNOSTI, KI JIH DOJEMAJO KOT TRAJNOSTNE

SLIKA 2.15
Vključevanje anketiranih v dejavnosti, ki jih dojemajo kot trajnostne (n = 2.995). (Vir: lastna raziskava)

VKLJUČEVANJE ANKETIRANIH V DEJAVNOSTI, KI JIH DOJEMAJO KOT TRAJNOSTNE, GLEDE NA MESTNO-PODEŽELSKO TIPOLOGIJO

SLIKA 2.16
Vključevanje anketiranih v dejavnosti, ki jih dojemajo kot trajnostne; razporeditev glede na mestno-podeželsko tipologijo (mestna območja: n = 479, vmesna območja: n = 1.008 in podeželje: n = 1.501). (Vir: lastna raziskava)

Na drugem mestu je bil nakup lokalnih in sezonskih pridelkov, ki mu je sledila odgovorna raba energije. Najmanj pogoste trajnostne prakse so bile nakup rabljenih ali predelanih stvari (36 % vprašanih), uporaba javnega prevoza ali kolesarjenje (43 %) in pridelava lastne hrane (46 %). Približno 200 od 3.000 anketiranih je navedlo dejavnosti pri možnosti »drugo«, ki so našteje v nadaljevanju.

► **Varčevanje z gorivom:** Peš ali s kolesom po vsakdanjih opravkih, izogibanje potovanju z letalom, lastništvo električnega ali hibridnega vozila, souporaba avtomobila, omejevanje uporabe avtomobila, upoštevanje omejitev hitrosti in brez lastnega avtomobila.

► **Proizvodnja in varčevanje z energijo:** Nameščanje solarnih panelov, uporaba daljinskega sistema ogrevanja, uporaba energije iz obnovljivih virov, zmanjševanje količine potovanj in doseganje energetske samooskrbe.

► **Vnovična ali zmerna raba virov:** Popravljanje stvari, vegetarijanska ali veganska prehrana, splošno zmanjševanje porabe, upravljanje zbiranja odpadkov, ekološka gradnja, pletenje ali šivanje lastnih oblačil, izogibanje plastični embalaži in nakupovanje ekološko pridelane hrane.

► **Aktivizem:** Vključevanje v aktivistične dejavnosti z namenom spodbujanja trajnosti in trajnostnega življenjskega sloga.

Ob upoštevanju mestno-podeželske tipologije (glej sliko 2.16) rezultati kažejo, da tip območja vpliva na prevladujočo vrsto dejavnosti, ki pripomore k trajnosti. Prevladujoča trajnostna dejavnost je bila v vseh tipih regij enaka, drugi odgovori pa so se razlikovali. Na podeželju in v vmesnih območjih je bila druga najbolj priljubljena dejavnost kupovanje lokalnih in sezonskih pridelkov, medtem ko je bila na mestnih območjih na drugem mestu odgovorna raba energije. Najmanj pogosta trajnostna

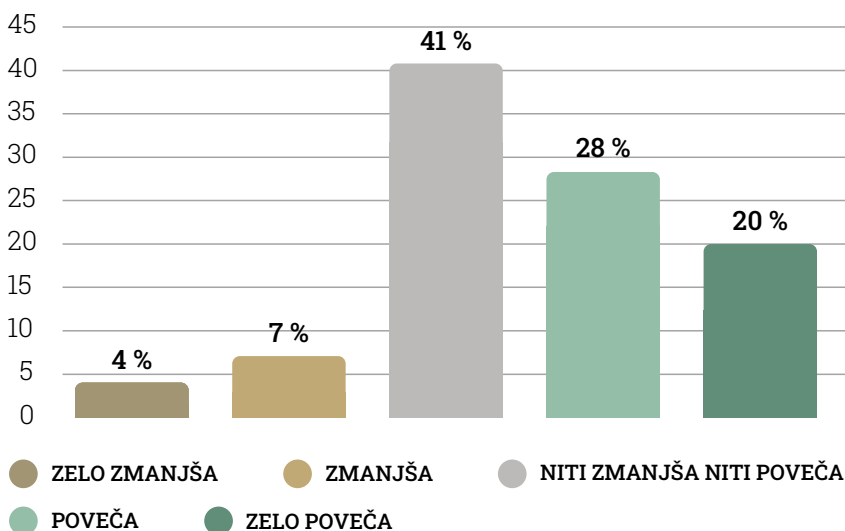
dejavnost v mestih je bila pridelava lastne hrane, medtem ko so bile na vmesnih območjih in na podeželju najmanj splošno razširjene dejavnosti kupovanje rabljenih ali predelanih stvari, uporaba javnega prevoza (na podeželju) in pridelava lastne hrane (na vmesnih območjih).

Čeprav so anketiranci in anketiranke na splošno trdili, da so pri svojih vsakodnevni opravkih zelo trajnostni, je ogljični odtis

gospodinjestev na območju Alp višji od 2.500 kilogramov CO₂ na prebivalca, kar je trajnostni cilj (Ivanova *et al.*, 2017). Z namenom proaktivnega spodbujanja trajnostnega življenja je Posvetovalni odbor za alpsko podnebje pripravil brošuro »Odpravljanje vrzeli znotraj podnebnih ukrepov«, da bi tako izobrazil alpsko prebivalstvo o tem, kako je mogoče živeti bolj trajnostno (glej okvirček 2.2).

OBČUTEK VPLIVA ŽIVLJENJA NA ZAVAROVANIH OBMOČJIH NA KAKOVOST ŽIVLJENJA

SLIKA 2.17
Vpliv življenja na zavarovanih območjih na kakovost življenja, kot to občutijo prebivalci in prebivalke (n = 422, anketiranci in anketiranke, ki živijo na zavarovanih območjih). (Vir: lastna raziskava)

OKVIRČEK 2.2

Brošura Posvetovalnega odbora za alpsko podnebje o podnebno nevtralnih in odpornih življenjskih slogih v Alpah

Posvetovalni odbor za alpsko podnebje je leta 2022 izdal brošuro, ki spodbuja k podnebno nevtralnemu in odpornemu življenju v Alpah. Publikacija je namenjena županom in županjam, lokalnim in regionalnim politikom in političarkam, javnim uslužbencem in uslužbenkam, nevladnim organizacijam, združenjem in zvezam na celotnem območju Alp. S primeri prikazuje dobre prakse in vabi k sodelovanju z namenom spodbujanja trajnostnih in odpornih življenjskih slogov. Brošura predstavlja uspešne projekte, izvedene v vseh alpskih državah, in spodbuja nadaljnje dejavnosti, ki pripomorejo k trajnostnemu življenju in podnebni odpornosti v regiji. Prikazani projekti pokrivajo različna tematska področja od trajnostne mobilnosti, participativnega in energetske učinkovitega bivanja ter podnebno nevtralne pridelave hrane in porabe do kulture in podnebno nevtralnih dejavnosti, povezanih s turizmom. Brošura govori tudi o prednostih in izzivih pri razvoju podnebno nevtralnih in odpornih življenjskih slogov v Alpah ter ponuja ideje tako javnemu kot zasebnemu sektorju ter civilni družbi o tem, kako bi lahko pripomogli k bolj trajnostnim, podnebno nevtralnimi in odpornimi alpskim skupnostim. Za več podrobnosti [obišči spletno stran](#).

OKVIRČEK 2.3

Živeti na naravovarstvenem območju – primer biosfernega rezervata v osrednji Švici

Unescov biosferni rezervat Entlebuch si je za pomembno področje delovanja zadal izboljšanje kakovosti življenja svojega prebivalstva. Z uporabo tega načela kot ključnega vidika upravljanja je mogoče najti sinergije med navidezno nasprotujočimi si cilji ohranjanja in razvoja. Tako npr. z organiziranjem prostovoljnega dela s prebivalstvom na zaraščenih alpskih pašnikih ohranjajo zdravje biotske raznovrstnosti in zdravje ljudi. Izboljšanje ekološke kakovosti zelenih območij v naseljih prav tako izboljšuje življenjske razmere za prebivalstvo in urbano biotsko raznovrstnost. Ohranjanje kulturnih dobrin, kot je »Alpabfahrt« (sezonska selitev čred z gorskih pašnikov v nižine v zimskem času), in njihova promocija kot turistične zanimivosti pomaga ohranjati obrt, tradicije, dohodek in zaposlitve v regiji. Če sprejmemo kakovost življenja kot vodilno načelo upravljanja, to pripomore k sprejetju tega načela in omogoča zahtevnejše projekte na področju trajnostnega razvoja. Za več podrobnosti obišči [spletno stran](#).

Anketirance in anketiranke smo prosili tudi, da poročajo o tem, kako življenje na zavarovanem območju pripomore k njihovi kakovosti življenja (slika 2.17). Čeprav življenje na zavarovanem območju morda prinaša omejitve pri rabi prostora in omejuje človekovo ter gospodarsko dejavnost, so bili odgovori vprašanih o tem razmeroma pozitivni. Štirinajst odstotkov jih je navedlo, da živijo na zavarovanem območju, 4 % so navedli, da tega ne vedo, preostali pa ne živijo na zavarovanem območju. Najvišji delež prebivalstva, ki živi na zavarovanih območjih, je bil na podeželju (20 %), medtem ko je bil ta delež

na mestnih in vmesnih območjih nižji od 10 %. Od 14 % ljudi, ki živijo na zavarovanih območjih, jih je večina navedla, da imajo dejavnosti na zavarovanih območjih nevtralen ali večinoma pozitiven učinek na njihovo kakovost življenja. Enainštirideset odstotkov anketiranih je navedlo, da je njihova kakovost življenja ostala enaka, 28 % jih meni, da se je nekoliko povečala, petina pa pravi, da se je zelo povečala. Samo 11 % jih meni, da so imele dejavnosti varstva narave negativen vpliv na njihovo kakovost življenja. Pri mestno-podeželski tipologiji so bile razlike pri tej spremenljivki majhne.

2.6 Infrastruktura in storitve

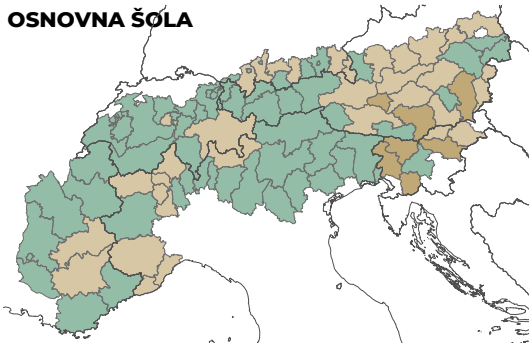
Zagotavljanje infrastrukture in storitev na območju Alp so kot problematično prepoznali v različnih študijah (Humer in Palma, 2013; Marot *et al.*, 2018; Kolarič, Černič Mali in Marot, 2019). Zahtevni gorski tereni in razpršeni poselitveni vzorci v Alpah predstavljajo tako finančne kot prostorske ovire, ki so vodile do opustitve nekaterih storitev. To se je zgodilo zaradi odseljevanja z območij in posledično zmanjšane potrebe po storitvah, kar je vodilo do pospešene depopulacije, ker storitve niso bile več na razpolago. Ker je večina storitev zunaj mestnih območij dostopna samo z avtomobilom, lahko slabo dostopnost storitev povežemo tudi z različnimi ranljivimi skupinami, kot so mladi in starejši. Čeprav bi lahko digitalizacija in nove oblike zagotavljanja storitev ponudile delujoče alternative na nekaterih območjih, so te možnosti omejene zaradi slabe pokritosti s širokopasovnim internetnim omrežjem.

Pri analizi zagotavljanja storitev na območju Alp je bilo preučeni več vidikov. Najprej smo izračunali dostopnost storitev na osnovi razdalje, nato smo prebivalstvo Alp vprašali o času, ki ga potrebujejo za dostop do specifičnih vrst storitev, in zadovoljstvu z njihovo dostopnostjo. Preučili smo tudi promet in stanovanjsko situacijo. Zaradi slabe razpoložljivosti podatkov o stanovanjskem trgu smo situacijo na tem področju preučili samo na osnovi odgovorov v okviru javnomnenjske raziskave.

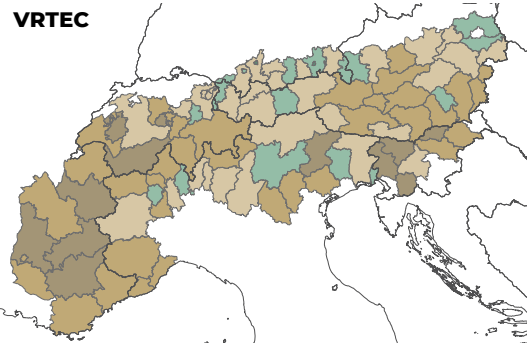
Dostopnost je bila izračunana na osnovi podatkov s korekcijskim faktorjem za prebivalstvo in razumevanjem, da je oddaljenost do 1.500 metrov še vedno sprejemljiva za uporabo vsakodnevnih storitev (sliki 2.18a in b). Za storitve, ki jih prebivalstvo uporablja redko ali samo ob posebnih priložnostih, je bila kot primerna določena razdalja 5 kilometrov. Tako smo

POGOSTA POTREBA PO STORITVAH

OSNOVNA ŠOLA

VRTEC

TRGOVINA Z ŽIVILI

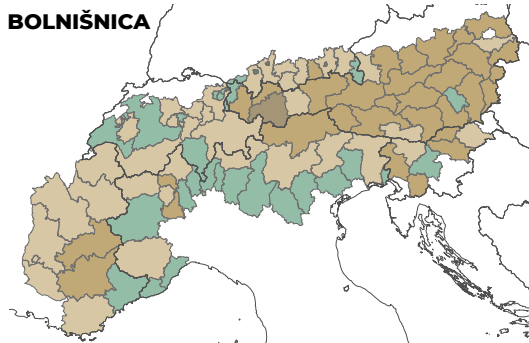

POVPREČNA ODDALJENOST STORITEV, KI JIH
PREBIVALSTVO POGOSTO POTREBUJE

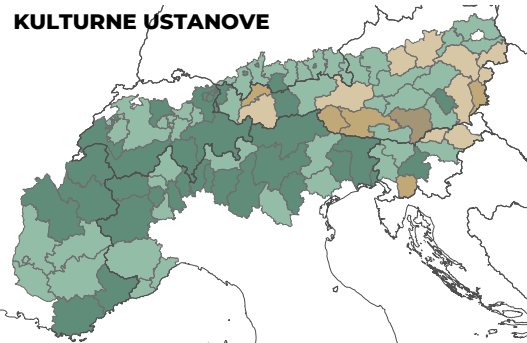

OBČASNA POTREBA PO STORITVAH

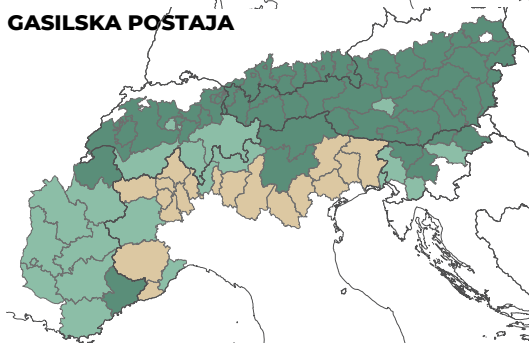
BOLNIŠNICA

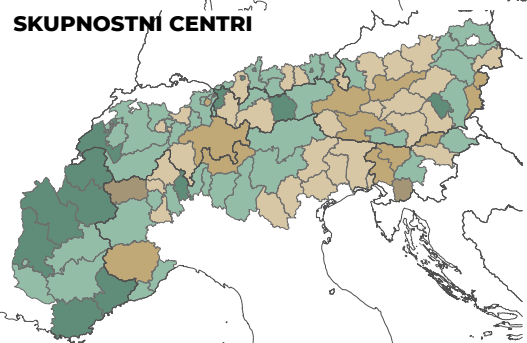
KULTURNE USTANOVE

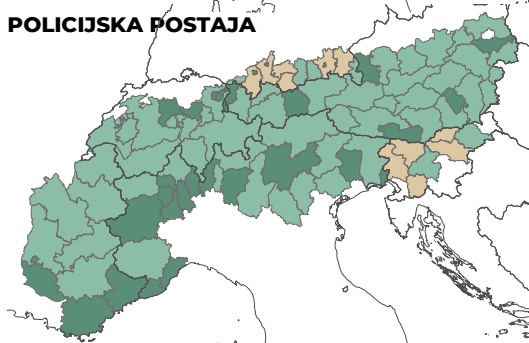
GASILSKA POSTAJA

SKUPNOSTNI CENTRI

POLICIJSKA POSTAJA

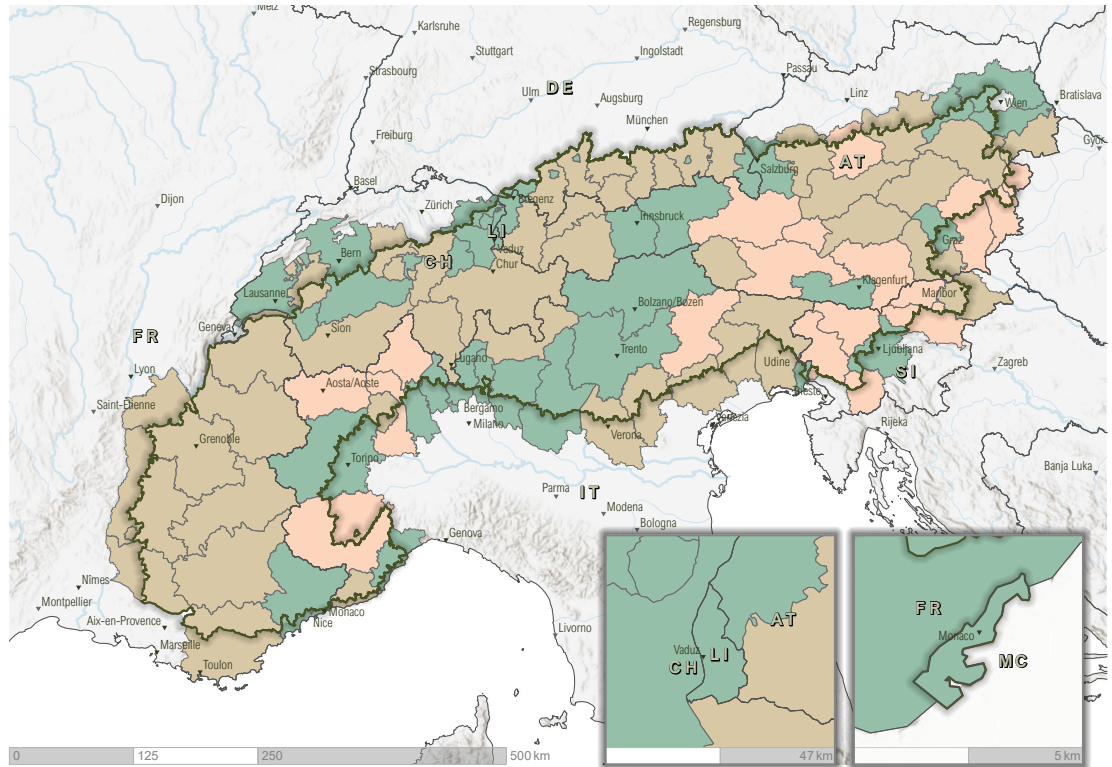
POVPREČNA ODDALJENOST STORITEV, KI
JIH PREBIVALSTVO OBČASNO POTREBUJE

SLIKA 2.18a

Povprečne razdalje s korekcijskim faktorjem za prebivalstvo za izbrane storitve splošnega pomena. (Vir: lastni izračun na osnovi Open Street Map, podatki iz leta 2023)

SLIKA 2.18b
Povprečna
dostopnost storitev,
izračunana za vsako
posamezno storitev.
(Vir: lastni izračun
na osnovi Open
Street Map, podatki
iz leta 2023)

DOSTOPNOST STORITEV

Nekatero storitev dobro dostopne
 Večina storitev dobro dostopnih
 Vse storitve dobro dostopne

OBMOČJE ALPSKE KONVENCIJE

MEJE REGIJ NUTS 3

DRŽAVNE MEJE

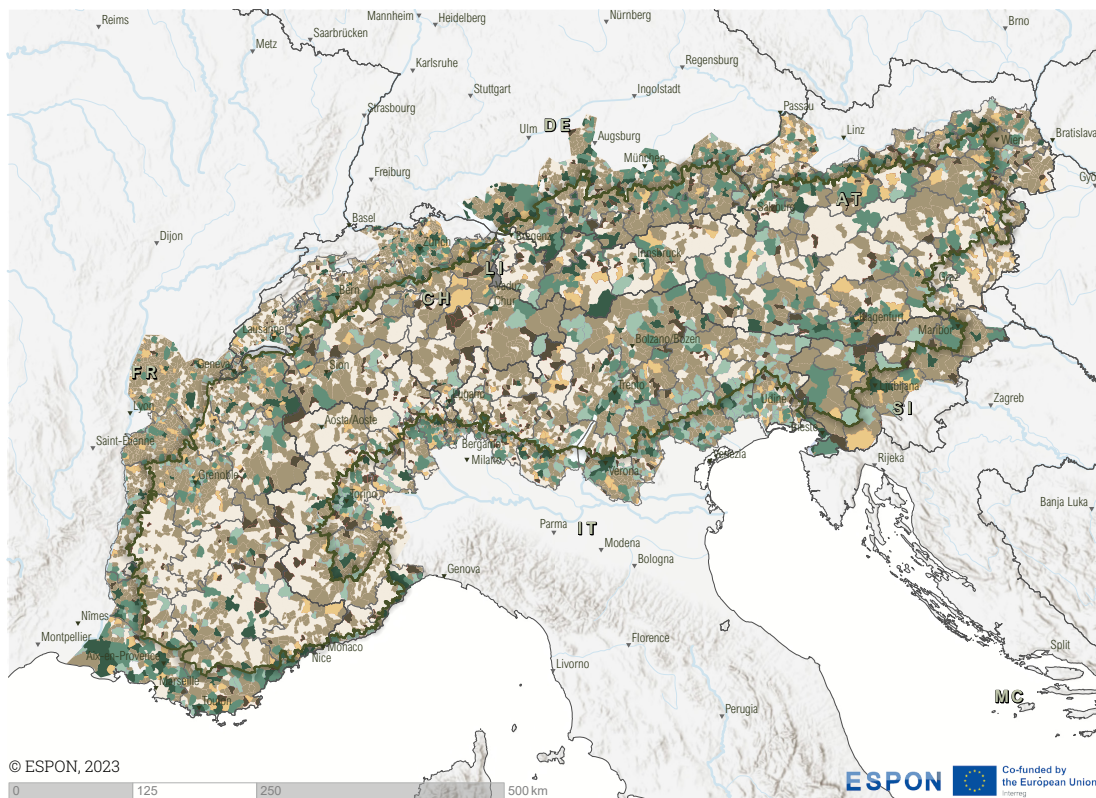
Dostopnost storitev kaže, kako dobro so dostopne storitve, ki jih prebivalstvo potrebuje vsak dan, in tiste, ki jih potrebuje občasno. Osnova za rezultat je število ljudi, ki živijo v določeni oddaljenosti od vsake storitve.

Regionalna raven: NUTS 3
Viri podatkov: Open Street Map, 2023
Kartografska podlaga: Esri, Intermap,
NASA, NGA, USGS; Esri, CGIAR, USGS;
Esri, USGS
Kartografija: Tadej Bevk

pridobili zelo dobro sliko o dostopnosti storitev. Na splošno ima prebivalstvo v Alpah dober dostop do vsakdanjih storitev, najboljši dostop pa imajo tisti, ki živijo na mestnih območjih. Oddaljenost storitev se je spreminjala glede na tip območja; na podeželju je bila oddaljenost največja. Na primer povprečna oddaljenost osnovne šole na mestnih območjih je en kilometer, na podeželju pa skoraj dva kilometra. Enako velja za vrtoce; oddaljenost na podeželju je dvakrat večja kot v mestih. Še večja razlika med mestnimi in podeželskimi območji je pri bolnišnicah in kulturnih ustanovah.

Rezultati teritorialne študije ESPON o kakovosti življenja lahko dodatno osvetlijo zagotavljanje storitev (ESPON, 2024). Dostopnost storitev je bila analizirana za celotno območje Alp z izdelavo toplotne slike na osnovi podatkov ESPON PROFECY.

Ta klasifikacija se začne z ravno 0, ki predstavlja regije s trgovskimi storitvami, kot je trgovina, in se konča z ravno 3+, ki predstavlja območje z največjim naborom storitev. Analiza je pokazala neenakomerno razporeditev dostopnosti storitev na ravni administrativnih enot NUTS 3 in LAU 2 (občine) (slika 2.19). V povprečju imajo notranje alpske regije, kot je osrednja Švica, manj storitev kot mestna središča. Na primer trgovine so na nekaterih območjih v osrednji Švici redke, medtem ko jih je v mestnih središčih in okoli njih veliko. Tega vzorca ne najdemo v Avstriji, Nemčiji in Sloveniji, kjer je razporeditev storitev bolj enakomerna. Izobraževalna središča so prav tako zgoščena ob večjih mestih in v njih. Podoben vzorec lahko vidimo pri bankah in lekarnah na celotnem območju Alp. Razlike v dostopnosti bolnišnic in

SLIKA 2.19
Teritorialna
kakovost življenja –
klasifikacija ravni
dostopnosti storitev
(LAU 2). (Vir: ESPON,
2024, str. 19)

TERITORIALNA KAKOVOST ŽIVLJENJA – KLASIFIKACIJA RAVNI DOSTOPNOSTI STORITEV (LAU 2)

Izračuni prostorske
razporeditve na podlagi
ESPON Profecy Points of
Interest.

Teritorialna raven: LAU 2 (različica 2021)
Vir: ESPON Profecy, 2021
Izvor podatkov: ESPON Profecy, 2021
© EuroGeographics za administrativne meje

zdravnikov lahko opazimo med vzhodnimi in zahodnimi območji ter med severnimi in južnimi deli območja Alpske konvencije, pri čemer je mogoče opaziti večjo gostoto na severovzhodnih predelih.

V primerjavi z analizo GIS javnomnenjska raziskava ni razkrila velikih razlik med časom, potrebnim za dostop do storitev, in zadovoljstvom prebivalstva v Alpah glede tega (preglednica 2.1). Edine storitve, ki so bile alpskemu prebivalstvu manj dostopne in so v povprečju zahtevale čas potovanja od 16 do 30 minut, so bile kulturne ustanove na mestnih območjih, specializirane trgovine na vseh treh tipih območij (ta vidik je prejel tudi najnižjo vrednost za vse storitve) in oskrba starejših na mestnih in podeželskih območjih (od 16 do 30 minut).

Zato je bilo zadovoljstvo z dostopnostjo specializiranih trgovin in oskrbo starejših najnižje; prebivalstvo na podeželju ni bilo niti zadovoljno niti nezadovoljno z dostopnostjo specializiranih trgovin, enako je bila ocenjena tudi oskrba starejših. Rezultati javnomnenjske raziskave so bili bolj pozitivni kot rezultati analize GIS. Z geografskega vidika je stanje glede dostopnosti raziskanih storitev na osrednjem območju Alp slabše, medtem ko ima obrobje Alp, kjer je več mestnih središč, boljši dostop do storitev. Pri digitalizaciji so bili najboljši rezultati na vmesnih območjih (94 % gospodinjstev je imelo dostop do širokopasovnega omrežja), medtem ko je na mestnih območjih in podeželju ta delež znašal 91 %, kar je enako povprečju EU.

DOSTOPNOST STORITEV: RAZDALJA, OCENJENI ČAS IN ZADOVOLJSTVO ANKETIRANIH Z DOSTOPNOSTJO

VRSTA STORITVE	POVPREČNA RAZDALJA S KOREKCIJSKIM FAKTORJEM ZA PREBIVALSTVO				POVPREČNI ČAS DO STORITVE (JAVNOMNENJSKA RAZISKAVA), MINUTE	POVPREČNA VREDNOST ZADOVOLJSTVA Z DOSTOPNOSTJO (1 – IZJEMNO NEZADOVOLJNI, 5 – IZJEMNO ZADOVOLJNI)
	VSA OBMOČJA	MESTNA OBMOČJA	VMESNA OBMOČJA	PODEŽELJE		
STORITVE, DNEVNA UPORABA						
TRGOVINA Z ŽIVILI	1,3 KM	0,9 KM	1,1 KM	1,7 KM	6–15	4 (ZADOVOLJNI)
LEKARNA, BANKA, POŠTA, KNJIŽNICA, LOKALNA TRŽNICA	NI IZRAČUNA				6–15	4 (ZADOVOLJNI)
OTROŠKO VARSTVO	2,9 KM	1,8 KM	2,6 KM	3,7 KM	6–15	4 (ZADOVOLJNI)
OSNOVNA ŠOLA	1,4 KM	1,0 KM	1,3 KM	1,9 KM	6–15	4 (ZADOVOLJNI)
STORITVE, OBČASNA UPORABA						
BOLNIŠNICA	6,9 KM	4,5 KM	5,4 KM	10,3 KM	6–15 (SPLOŠNI ZDRAVNIK)	4 (ZADOVOLJNI)
KULTURNE USTANOVE: KINO, GLEDALIŠČE, KNJIŽNICE	3,5 KM	1,9 KM	2,7 KM	5,5 KM	6–30 NA MESTNIH OBMOČJIH, 6–15 NA VMESNIH OBMOČJIH IN PODEŽELJU	4 (ZADOVOLJNI)
SPECIALIZIRANE TRGOVINE	NI IZRAČUNA				6–30	4 (ZADOVOLJNI), RAZEN NA PODEŽELJU (3 – NITI ZADOVOLJNI NITI NEZADOVOLJNI)
OSKRBA STAREJŠIH	NI IZRAČUNA				6–30 NA MESTNIH OBMOČJIH IN PODEŽELJU, 6–15 NA VMESNIH OBMOČJIH	3 (NITI ZADOVOLJNI NITI NEZADOVOLJNI), RAZEN NA VMESNIH OBMOČJIH (4 – ZADOVOLJNI)

PREGLEDNICA 2.1

Dostopnost storitev: oddaljenost, ocenjeni čas in zadovoljstvo z dostopnostjo, kot so ga opredelili anketiranci in anketiranke, najmanjši numerus je 2.974 za oskrbo starejših in največji 2.995 za zdravstvene storitve. (Vir: lastna raziskava)

UPORABA PREVOZNIH SREDSTEV V ALPAH

Z AVTOMOBILOM		54 %	DRUGO:
PEŠ		22 %	PEŠ IN Z JAVNIM PREVOZOM
S KOLESOM		16 %	S SKIROJEM, MOTORJEM ALI S SOUPORABO AVTOMOBILA
Z JAVNIM PREVOZOM		5 %	V INVALIDSKEM VOZIČKU
DRUGO		3 %	S TAKSIJEM

SLIKA 2.20

Uporaba prevoznih sredstev v Alpah (n = 2.995). (Vir: lastna raziskava)

Dostopnost storitev je v veliki meri povezana z (1) vrsto prevoza, ki ga prebivalci in prebivalke Alp uporabljajo za svoje vsakodnevne opravke, in (2) s kakovostjo javnega prevoza na določenem območju. Prometne navade prebivalstva v Alpah kažejo, da je dobra polovica (54 %) odvisna od avtomobila, če želijo doseči storitve (slika 2.20). V tem primeru lahko večji razkorak opazimo med različni vrstami regij; na mestnih območjih samo 34 % ljudi uporablja avto, na vmesnih območjih 41%, na podeželju pa je delež dosegel tudi 70 % (slika 2.21). Druga izbira je hoja (22 %), sledita kolo (16 %) in javni prevoz (5 %). Trajnostne izbire so dosegle bistveno višje deleže na vmesnih (skupno 56 %) in mestnih območjih (65 %). Na podeželju samo 28 % anketiranih hodi, kolesari ali se vozi z avtobusom, da opravijo svoje vsakodnevne opravke. Nizka stopnja na podeželju je povezana s slabšo kakovostjo in manjšo pogostostjo javnega prevoza. V kategoriji »drugo« so anketiranci in anketiranke navedli kombinacijo različnih prevoznih sredstev oziroma alternativ, kot so skuterji, mopedi ali souporaba avtomobila.

»Do pred štirimi leti sem živel v gorskem naselju (500 prebivalcev), zdaj pa živim na obrobju mesta s 35.000 prebivalci, vendar še vedno v gorah. Moja kakovost življenja je ostala precej nespremenjena, saj ima kraj, kjer danes živim, več prometa in onesnaženja (predvsem hrupa), ima pa več in boljše storitve.«

Moški (56–65), manjše mesto, Italija (Belluno), zaposlen, uradniški poklic

»Prva ustanova za pediatrično nujno pomoč je 35 kilometrov stran in mislim, da imam še srečo, saj so nekateri še na slabšem. Če se mi zgodi nesreča na poti do službe, me krivijo, zakaj ne uporabljam javnega prevoza, ki ne obstaja.«

Ženska (36–45), vas na podeželju, Italija (Bergamo), zaposlena, strokovni in tehnični poklic

»Morali bi spodbujati 5G za celovito pokritost z internetom, javne storitve s trenutnimi urniki so neuporabne, 'prazen' 54-sedežni avtobus bi morali zamenjati z električnim izmeničnim prevozom vsakih 30 minut, družinam bi morali pomagati pri ogrevanju pozimi, več ozaveščenosti potrebujemo o električnih vozilih in sončnih celicah. Javna uprava bi morala biti v celoti digitalna, tako da bi ljudje lahko uporabljali storitve, ne da bi morali osebno tja. Javna uprava bi se morala preseliti iz mestnega središča na enotno lokacijo, kjer so na voljo javne storitve.«

Moški (56–65), samoten zaselek/razloženo podeželsko naselje, Italija (Valle d'Aosta/Vallée d'Aoste), zaposlen, strokovni in tehnični poklic

»Zgrožena sem nad razliko med storitvami (tržnice, javni prevoz, odprte trgovine, odprte zdravstvene storitve), ki so na voljo v času 'turistične sezone' in 'zunaj nje'. Zunaj sezone je vse zapuščeno, medtem ko je med turistično sezono veliko stvari na voljo. Zdi se, da se izvoljeni uradni zastopniki, lastniki trgovin in zdravniki sploh ne zanimajo za prebivalce, ki živijo tu vse leto!«

Ženska (56–65), samoten zaselek/razloženo podeželsko naselje, Francija (Hautes-Alpes), zaposlena, uradniški poklic

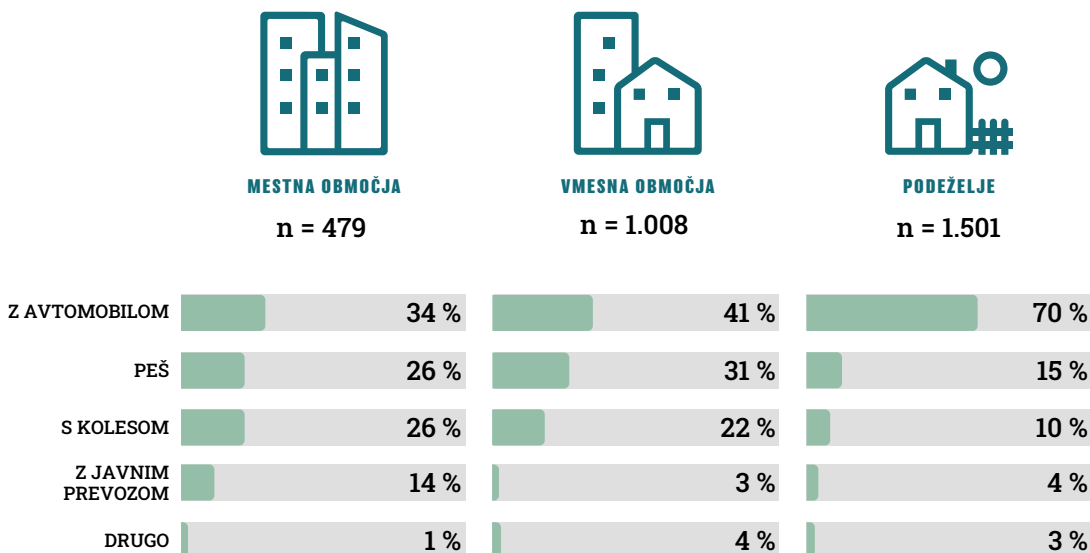
»Brez avta si zelo omejen, kar je seveda zelo odvisno od tvojih potreb. Logično je, da tukaj ni na voljo takšnega obsega dobrin, kot je na voljo v mestnih aglomeracijah.«

Moški (56–65), vas na podeželju, Švica (Graubünden), zaposlen, strokovni in tehnični poklic

»Javni prevoz. Samo en avtobus pelje do turističnega središča Annecy, vozi enkrat na uro in zadnji odhod je ob 19.30! Po tej uri moram ali štopati ali se dogovoriti za prevoz s kom v njihovem vozilu.«

Ženska (19), Francija, manjše mesto, obrobje večjega mesta (Erasmus+ Alpski kompas, živi laboratorij)

UPORABA PREVOZNIH SREDSTEV V ALPAH GLEDE NA MESTNO-PODEŽELSKO TIPOLOGIJO

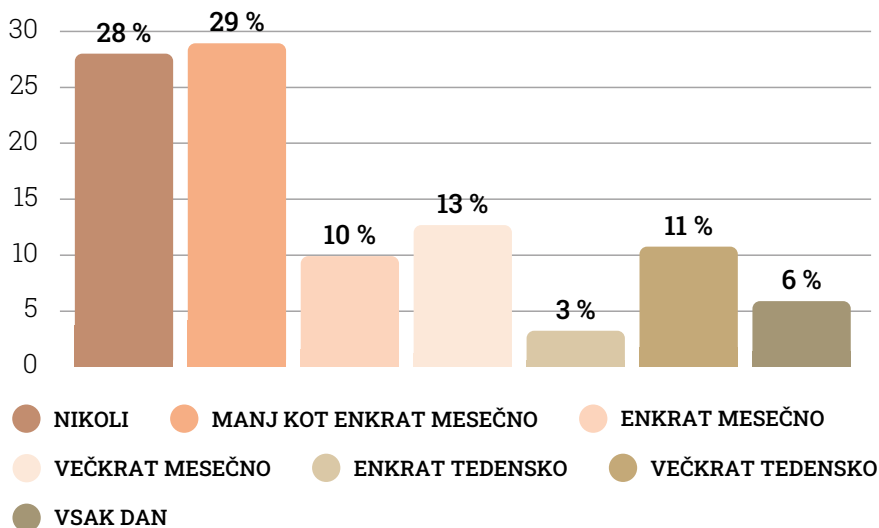

SLIKA 2.21
Uporaba prevoznih sredstev v Alpah glede na mestno-podeželsko tipologijo (mestna območja: n = 479, vmesna območja: n = 1.008 in podeželje: n = 1.501). (Vir: lastna raziskava)

V javnomnenjski raziskavi smo vprašali tudi, kako pogosto ljudje uporabljajo javni prevoz in kako zadovoljni so z njim. Pri tem jih je 57 % navedlo, da nikoli ne uporabljajo javnega prevoza ali ga uporabljajo manj kot enkrat mesečno (slika 2.22). Največja dnevna uporaba javnega prevoza velja za mestna območja (14 %); na vmesnih območjih in na podeželju ga uporablja manj kot 5 % anketiranih. Tisti, ki uporabljajo javni prevoz najmanj

enkrat mesečno, so z njim tudi zadovoljni. Oseminštirideset odstotkov pogostih uporabnikov in uporabnic je bilo z vrsto prevoza zadovoljnih, skoraj ena tretjina je bila neodločena in 22 % jih sploh ni bilo zadovoljnih. Ob upoštevanju različnih tipov območij se je razkrila neenakost pri zadovoljstvu z javnim prevozom: na podeželju je bilo zadovoljnih samo 39 % vprašanih, medtem ko je bilo v mestih zadovoljnih 59 % vprašanih.

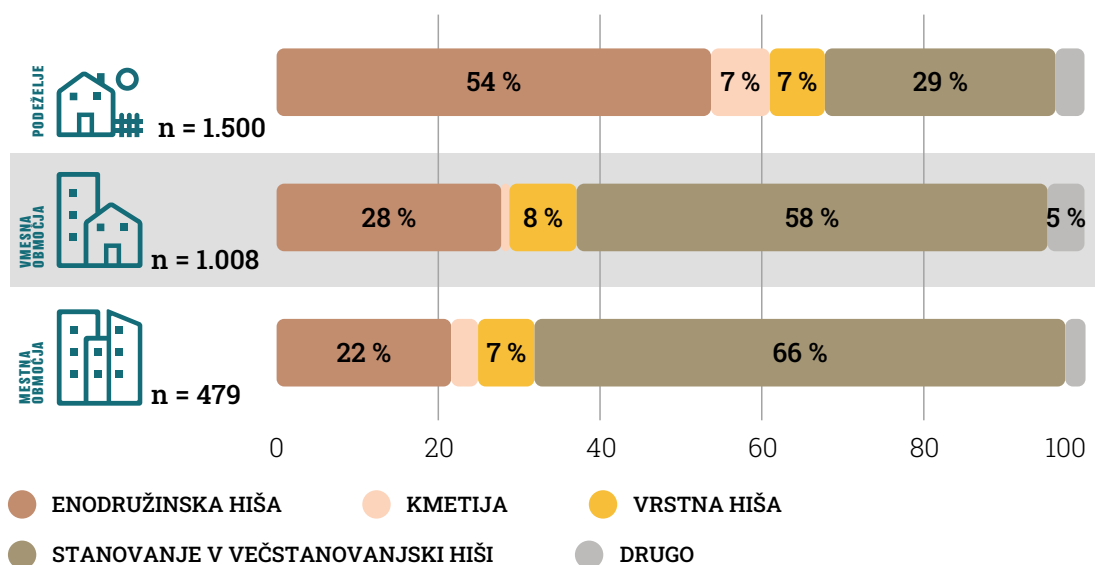
UPORABA JAVNEGA PREVOZA

SLIKA 2.22
Pogostost uporabe javnega prevoza (n = 2.995). (Vir: lastna raziskava)

VRSTA BIVALIŠČA GLEDE NA MESTNO-PODEŽELSKO TIPOLOGIJO

SLIKA 2.23
Vrsta bivališča glede na mestno-podeželsko tipologijo (podeželje: n = 1.500, vmesna območja: n = 1.008 in mestna območja: n = 479). (Vir: lastna raziskava)

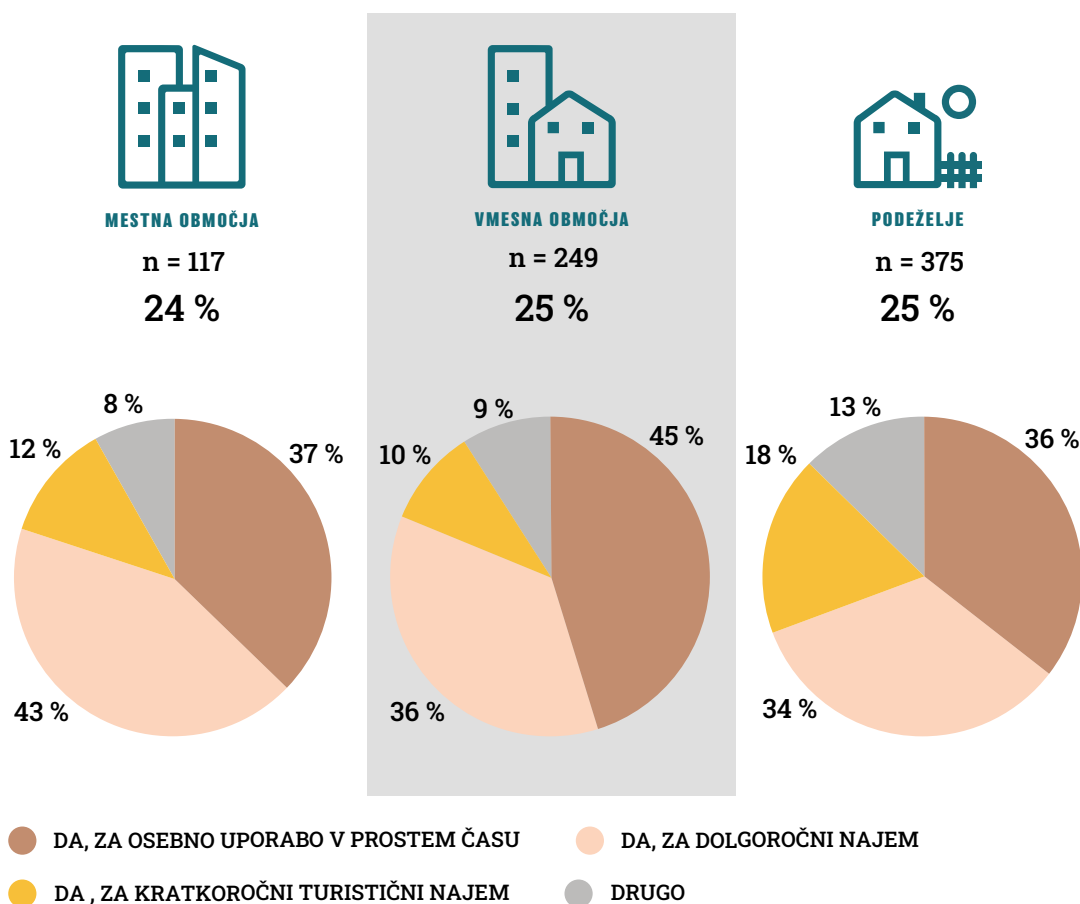
Ker podatki o bivališčih niso na voljo, smo v raziskavi zastavili več vprašanj o stanovanjski situaciji anketiranih. Vrsta bivališča je razkrila razlike med tremi tipi območij: na podeželju je večina prebivalstva živela v enodružinskih hišah (54 %), v primerjavi z 28 % na vmesnih in 22 % na mestnih območjih (slika 2.23). Na mestnih območjih je večina živela v stanovanjih v večstanovanjskih hišah. Kmetija kot vrsta bivališča je dosegla najvišji delež na podeželju (7 %). Med drugimi možnostmi bivanja, ki niso bile navedene v raziskavi, so anketiranci in anketiranke navedli etažno lastnino, večgeneracijske hiše in garsonjere; nekateri med njimi so živeli v bivališčih, ki bi jih lahko umestili k počitniškim nastanitvam, npr. hotel, apartma za goste, gostišče, naštelj pa so tudi različne vrste stanovanj, vezanih na upravljanje in lastniško strukturo (neprofitna, zadružna in občinska stanovanja).

Lastništvo stanovanjske enote, kjer živi ali anketiranec oz. anketiranka ali njemu/njej znana oseba, je lahko prednost glede varnosti zagotavljanja bivališča. Lastništvo pomeni zmanjšano odvisnost od najemodajalcev oz. najemodajalk in lahko izboljša tako finančno kot življenjsko stabilnost. Rezultati raziskave kažejo, da je imelo skoraj 70 % anketiranih v lasti svoj dom, in sicer od 76 % na podeželju do 56 % na mestnih območjih. Na vmesnih območjih sta imeli skoraj dve tretjini anketiranih lastno bivališče. Anketiranci in anketiranke, ki so imeli v lasti več stanovanjskih enot ali nepremičnin, so poročali tudi o tem, za kakšen namen jih uporabljajo.

Delež vprašanih, ki so imeli v lasti sekundarno bivališče, je na območju celotnih Alp znašal 25 %. Samo 4 % vprašanih so svoja sekundarna bivališča ponujali za kratkotrajne turistične najeme, medtem ko jih je 10 % nepremičnine uporabljalo za namen preživljanja prostega časa in 9 % za dolgotrajni najem. Pri možnosti »drugo« je bilo navedenih več različnih odgovorov, od lastništva vinske kleti, alpske kočje, vzdrževalnega objekta, stanovanjske gradnje

s sobami za goste ali več enot sekundarnega bivališča (npr. za najem in prosti čas). V tem primeru je bilo znova mogoče ugotoviti razliko med mestnimi območji in podeželjem (slika 2.24); na vmesnih območjih in na podeželju je največ anketiranih odgovorilo, da sekundarno nepremičnino uporabljajo za preživljanje lastnega prostega časa (45 in 36 %), medtem ko jih je v mestih največ navedlo dolgotrajni najem (43 %).

LASTNIŠTVO SEKUNDARNIH BIVALIŠČ GLEDE NA MESTNO-PODEŽELSKO TIPOLOGIJO

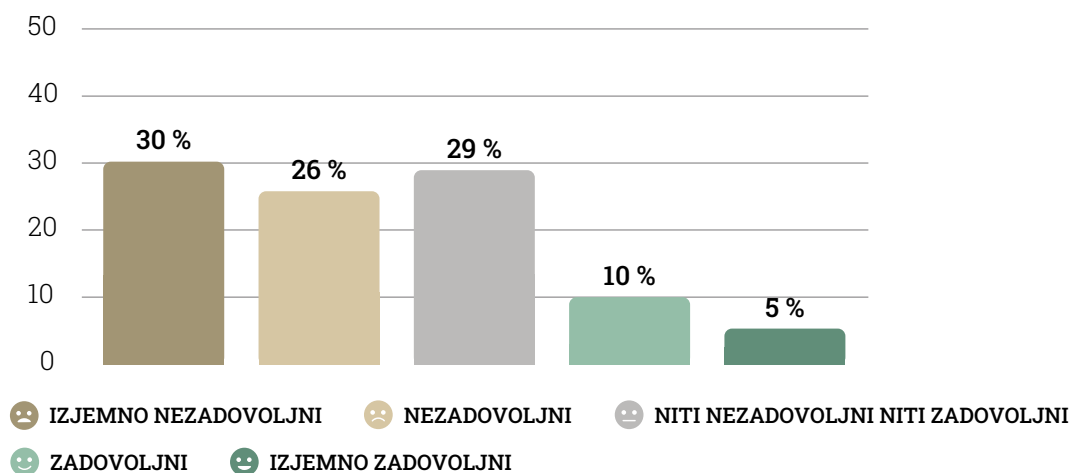
SLIKA 2.24
Delež lastništva sekundarnih bivališč in namen njihove uporabe na osnovi mestno-podeželske tipologije (mestna območja: n = 117, vmesna območja: n = 249 in podeželje: n = 375). (Vir: lastna raziskava)

Večina prebivalstva v Alpah (71 %) je bila zadovoljna z lastno stanovanjsko situacijo, medtem ko jih 19 % ni bilo niti nezadovoljnih niti zadovoljnih. Odstotek nezadovoljstva je bil najnižji na podeželju (9 %) in najvišji na mestnih območjih (13 %). Vendar so bili anketiranci in anketiranke bistveno manj pozitivni, ko so komentirali

cenovno dostopnost stanovanj (slika 2.25). Z njo je bilo 56 % anketiranih razmeroma nezadovoljnih in samo 15 % nekoliko zadovoljnih. Devetindvajset odstotkov jih ni bilo niti nezadovoljnih niti zadovoljnih. Pri tem vprašanju ni bilo velikih razlik med tipi območij; najvišji delež nezadovoljstva (58 %) je bil na vmesnih območjih.

OBČUTEK ZADOVOLJSTVA Z RAZPOLOŽLJIVOSTJO CENOVNO DOSTOPNIH STANOVANJ

SLIKA 2.25
Občutek zadovoljstva z razpoložljivostjo cenovno dostopnih stanovanj (n = 2.951). (Vir: lastna raziskava)

SLIKA 2.26
na naslednji strani: Mnenja o cenovni (ne)dostopnosti stanovanj. Spodnja grafika kaže splošno stanje, medtem ko druge kažejo odgovore glede na mestno-podeželsko tipologijo: prva kaže odgovore na mestnih območjih, druga na vmesnih območjih in tretja na podeželju. (Vir: lastna raziskava)

Več kot dve tretjini anketiranih sta komentirali tudi ponudbo cenovno dostopnih stanovanj v Alpah (slika 2.26). Samo desetina komentarjev je bila pozitivna (primerne cene ponudbe in dobra ponudba cenovno dostopnih stanovanj). Prebivalci in prebivalke so omenili težave, kot so visoke cene ali višanje cen (polovica anketiranih), omejena ali nezadostna ponudba (petina anketiranih) in pomanjkanje spodbud za specifične skupine, kot so starejši, mladi, lokalno prebivalstvo in tujci oz. tujke (desetina anketiranih). Omenjene so bile naslednje težave: sekundarna bivališča in turistični najemi, slaba kakovost stanovanj in starajoči se stanovanjski fond, neugodna stanovanjska situacija za mlade, neustrezna stanovanjska politika in prazne stavbe. Anketiranci in anketiranke z mestnih

območij so poudarili visoke najemnine ter predrago in preveč omejeno ponudbo. Poleg tega je izstopala slaba kakovost stanovanj. V nasprotju z mestnim prebivalstvom so na vmesnih območjih omenili omejeno ponudbo in predraga stanovanja (s tem je povezan tudi pojem »cenovno nedostopna« stanovanja), pa tudi vse višje cene, sekundarna bivališča in pomanjkanje ponudbe. Na podeželju sta izstopali omejena ponudba in previsoke cene stanovanj, vključno z »neugodno stanovanjsko situacijo za mlade«.

preveč AirB&B-jev
visoke cene zemljišč
neugodna stanovanjska situacija za lokalce
neugodna stanovanjska situacija za starejše
prazne stavbe
stare stavbe
visoke najemnine
ni ponudbe
vse višje cene
ni neprofitnih stanovanj
slaba kakovost stanovanj
neugodni kreditni pogoji
pomanjkljiva stanovanjska politika
sekundarna bivališča
predrago
restriktivna merila pri najemu
neugodna stanovanjska situacija za mlade

nedostopno
omejena ponudba
predrago

PODEŽELJE

neugodna stanovanjska situacija za mlade
visoke najemnine
preveč AirB&B-jev
restriktivna merila pri najemu
ni ponudbe
slaba kakovost stanovanj
neugodna stanovanjska situacija za lokalce
neugodna stanovanjska situacija za tujce
ni zaščite najemnikov
prazne stavbe
ni novogradenj
pomanjkljiva stanovanjska politika
stare stavbe
ni neprofitnih stanovanj
neugodni kreditni pogoji
visoke cene zemljišč
vse višje cene
sekundarna bivališča

predrago
omejena ponudba
nedostopno

VMESNA
OBMOČJA

neugodni kreditni pogoji
vse višje cene
neugodna stanovanjska situacija za starejše
restriktivna merila pri najemu
ni ponudbe
ni neprofitnih stanovanj
nedostopno
slaba kakovost stanovanj
stare stavbe
visoke cene zemljišč
visoke najemnine
sekundarna bivališča
preveč AirB&B-jev
prazne stavbe
pomanjkljiva stanovanjska politika
neugodna stanovanjska situacija za mlade
neugodna stanovanjska situacija za lokalce

predrago
visoke najemnine
omejena ponudba

MESTNA
OBMOČJA

sekundarna bivališča
restriktivna merila pri najemu
ni ponudbe
neugodna stanovanjska situacija za tujce
pomanjkljiva stanovanjska politika
ni zaščite najemnikov
ni novogradenj
neugodni kreditni pogoji
slaba kakovost stanovanj
visoke cene zemljišč
preveč AirB&B-jev
predrago
ni neprofitnih stanovanj
visoke najemnine
prazne stavbe
stare stavbe
vse višje cene
neugodna stanovanjska situacija za mlade
neugodna stanovanjska situacija za lokalce

omejena ponudba
visoke cene
nedostopno

VSA
OBMOČJA

»Ker je celotna regija polna sekundarnih bivališč, ki so tudi neverjetno draga, ni izbire in veliko ljudi se mora odseliti, saj si ne morejo več privoščiti stanovanja.«

Ženska (46–55), manjše mesto, Švica (Graubünden), zaposlena, strokovni in tehnični poklic

»Želela bi dolgoročno načrtovati življenje v svoji regiji in rada bi si tukaj ustvarila družino, vendar si stanovanja cenovno ne morem privoščiti, zato razmišljam, da bi odšla.«

Ženska (26–35), samotni zaselek/razloženo podeželsko naselje, Francija (Savoie), zaposlena, višji upravni poklic

»Živim na čudovitem, vendar popolnoma prenaseljenem območju. Vseposod se gradi in pogosto ne upoštevajo zakonskih določil. Gradi se za dobiček vlagateljev ali nepremičnine za sekundarna bivališča. To ne koristi lokalnemu prebivalstvu, ki je zato zapostavljeno. To je zapletena tematika, vendar je tudi resnična.«

Ženska (36–45), vas na podeželju, France (Haute-Savoie), zaposlena, strokovni in tehnični poklic

»Na območju, kjer živim, je največja težava naše generacije, da si kljub dobrim plačam ne moremo privoščiti lastne nepremičnine.«

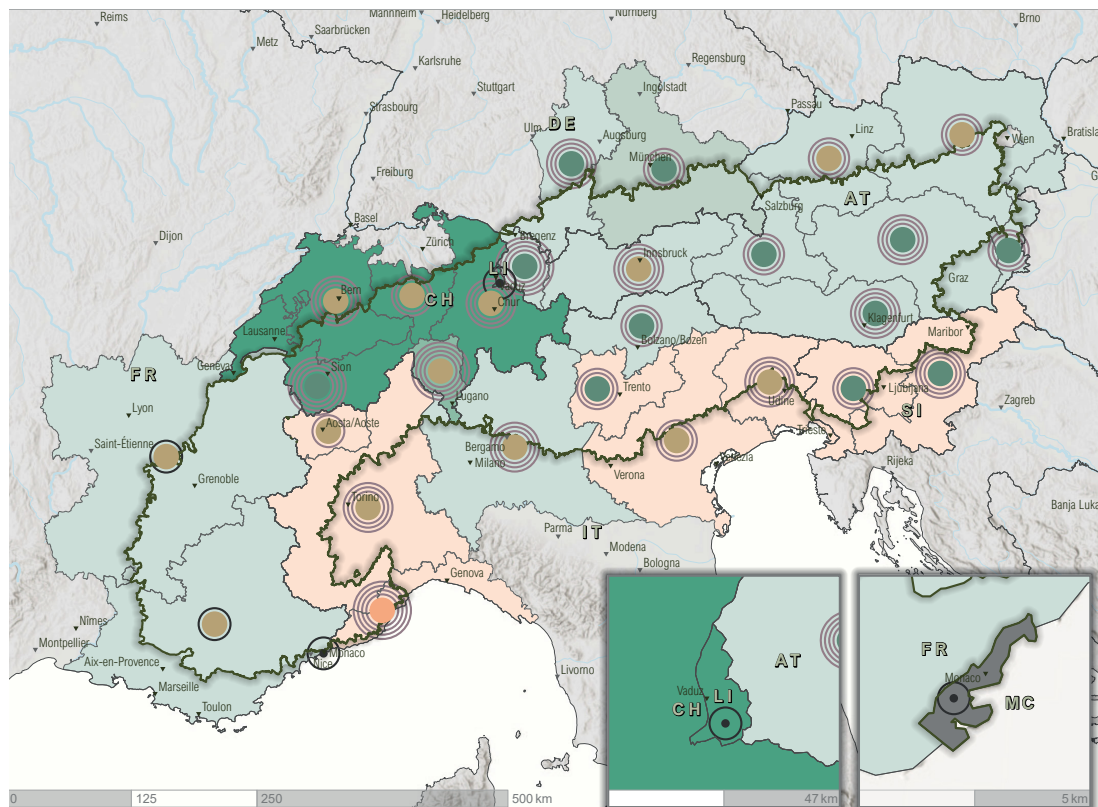
Ženska (26–35), manjše mesto, Slovenija (Gorenjska, Radovljica), višji upravni poklic

2.7 Delo in finančna varnost

Trg dela v Alpah je raziskovalo več avtorjev in avtoric, ki so ugotovili, da zaposlitvene priložnosti, delovne razmere, kakovost delovnega življenja in zadovoljstvo z delom močno vplivajo na splošno zadovoljstvo z življenjem (Judge *et al.*, 2001; Heimerl *et al.*, 2020). Price in Ferrario (2014) trdita, da so razpoložljivost delovnih mest in druge strokovne priložnosti osnova za odločitev o tem, če bo kdo ostal v neki regiji, se vanjo vrnil ali jo zapustil. Heimerl *et al.* (2020) so nadaljevali z opombo, da se Alpe že več let srečujejo z vse večjim pomanjkanjem kvalificirane delovne sile, še posebej v turizmu. Kazalnik o deležu zaposlovanja v storitvenem sektorju v Alpah je nekoliko pod povprečjem EU, ki znaša 59 %, kar pomeni, da je prehod v poindustrijsko družbo v Alpah počasnejši kot drugod. Z drugimi besedami, gospodarstvo je še vedno odvisno od kmetijstva in industrije. Najnižji delež prebivalstva, ki je zaposleno v storitveni dejavnosti (45 %), je na podeželju.

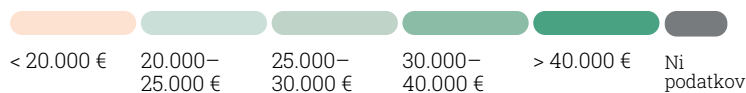
Poleg tega je pogosta težava podeželja tudi beg možganov – izguba intelektualno in tehnično usposobljenih posameznikov in posameznic, ki se izselijo, večinoma v večja mestna središča (Debarbieux in Camenisch, 2011; Perlik, 2018). Izguba mladih ni očitna samo na trgu dela, ampak tudi pri splošnih demografskih podatkih, saj postaja jasno, da je vse več starejšega prebivalstva. V primerjavi s tem Prince in Ferrario (2014) opisujeta obratni

SLIKA 2.27
Kazalniki finančne varnosti alpskega prebivalstva; razpoložljivi dohodek gospodinjstev, delež ljudi, za katere obstaja tveganje revščine, in njihova zaznava o dohodku gospodinjstva. (Viri: Eurostat, 2020, 2019 (DE), 2018 (AT); lastna raziskava)

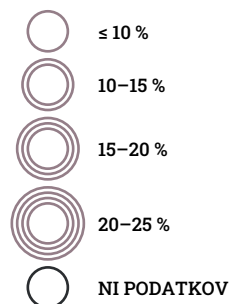

KAZALNIKI FINANČNE VARNOSTI

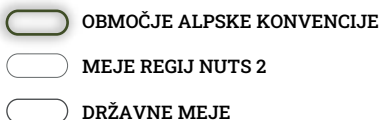
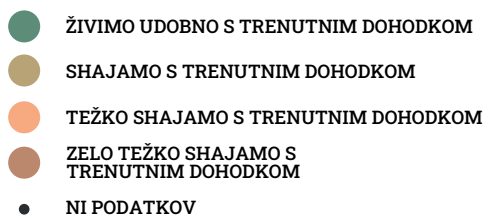
RAZPOLOŽLJIVI DOHODEK GOSPODINJSTVA

DELEŽ LJUDI S TVEGANJEM REVŠČINE

KAKŠNO MNENJE IMAJO LJUDJE O DOHODKU GOSPODINJSTVA?

Razpoložljivi dohodek je tisti znesek, ki je na voljo družinam po plačanih davkih in pokojninskih prispevkih. Delež tveganja za revščine kaže delež prebivalstva z nizkimi dohodki v primerjavi preostalim prebivalstvom te države, kar ne nakazuje nizkega življenjskega standarda. Kakšno mnenje imajo ljudje o dohodku svojega gospodinjstva, je bilo vprašanje v javnomnenjski raziskavi RSA 10 o kakovosti življenja (2023).

Regionalna raven: NUTS 2
Viri podatkov: Eurostat, 2020, 2019 (DE), 2018 (AT)
Kartografska podlaga: Esri, Intermap, NASA, NGA, USGS; Esri, CGIAR, USGS; Esri, USGS
Kartografija: Tadej Bevk

fenomen, in sicer, da se visoko usposobljeni posamezniki in posameznice naselijo v gorah in prevzemajo vloge v lokalnem razvoju kot »novi prebivalci in prebivalke Alp« ali kot »gorski ljudje po lastni izbiri«. V Alpah je število dnevnih migrantov in migrantk višje kot znaša povprečje EU (6 %); pri tem ima najvišji delež podeželje, saj desetina prebivalstva dnevno prehaja v drugo regijo NUTS 2; pri tem dejavniku imajo mestna območja

najnižji delež s samo 5 %. Treba je dodati, da so podatki za NUTS 2 manj natančni in bi analiza nižjih ravni NUTS pokazala bistveno višje deleže dnevnih migrantov in migrantk.

Izenačen razpoložljivi dohodek gospodinjstev (na prebivalca) je bil relativno visok pri vseh tipih območij in je bil precej nad povprečjem EU, ki znaša 17.200 evrov (slika 2.27). Povprečna plača v Alpah

znaša 27.000 evrov, pri čemer so podatki najvišji v švicarskih regijah in najnižji v slovenskih regijah. Kot prikazuje slika 2.27, višji povprečni dohodki ne pomenijo nujno boljših finančnih življenjskih razmer. Medtem ko v nekaterih italijanskih in slovenskih regijah obstaja medsebojna povezava med najnižjim dohodkom in izjavo, da prebivalec oz. prebivalka le »shaja s trenutnim dohodkom«, živijo tisti v drugih slovenskih regijah udobno s svojim trenutnim dohodkom. V nasprotju s tem nekateri prebivalci in prebivalke določenih švicarskih regij komaj shajajo s svojim trenutnim dohodkom, čeprav živijo v regijah, ki spadajo med območja z najvišjimi dohodki na območju Alp. Subjektivna ocena in podatki o zadovoljstvu so odvisni od osebne situacije in se lahko razlikujejo od regionalnega povprečja.

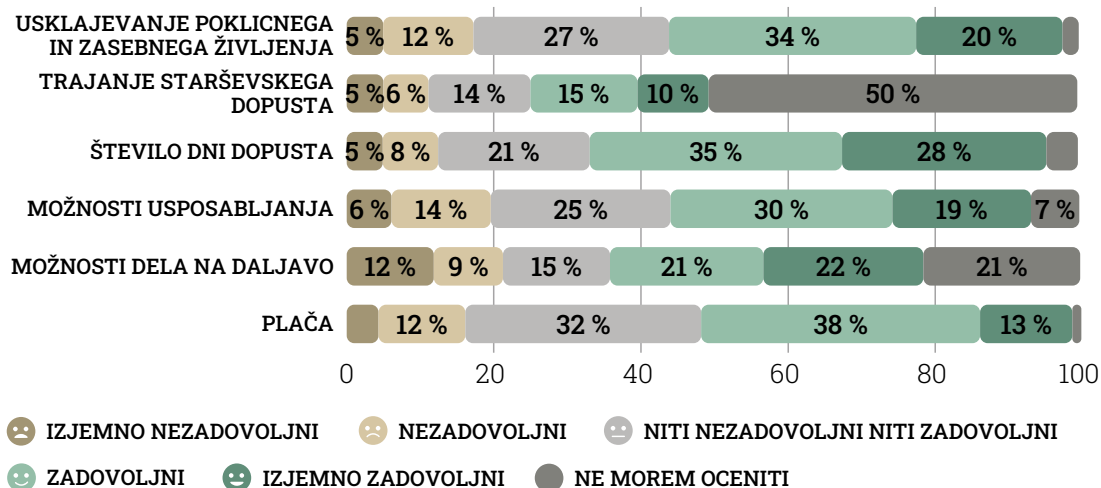
Alpsko prebivalstvo je ocenilo tudi delovne razmere in priložnosti, ki jim jih ponujajo delodajalci (slika 2.28). Več ugodnih delovnih razmer, kot so daljši starševski dopust, možnost dela od doma in izobraževalne možnosti, bi lahko bistveno vplivalo na zadovoljstvo in posledično vodilo do višjega zadovoljstva

in do izboljšane kakovosti življenja. V povprečju so anketiranci in anketiranke izbrali odgovor 3 (niti nezadovoljni niti zadovoljni) ali 4 (zadovoljni), ko so ocenjevali splošno zadovoljstvo z delom in svojo finančno varnost. Boljše ocenjeno je bilo zadovoljstvo s številom dni dopusta, usklajevanjem poklicnega in zasebnega življenja in možnostmi usposabljanja. Najmanj so bili zadovoljni s trajanjem starševskega dopusta, plačo in možnostmi za delo od doma. V alpskih državah obstajajo precejšnje razlike pri teh dejavnikih, saj so vezani na nacionalno zakonodajo, gospodarski položaj in dobro voljo delodajalcev.

Razlike smo zaznali med povprečnimi vrednostmi in tipi območij. Prebivalstvo na podeželju je plače in možnosti usposabljanja tako ocenilo bolje (4 namesto 3), medtem ko je prebivalstvo na vmesnih območjih bolje ocenilo možnosti dela od doma (4 namesto 3); drugih bistvenih razlik med območji ni bilo. V ESS je bilo zadovoljstvo s poklicem ocenjeno z oceno 7 od 10, razen na vmesnih območjih, kjer so bili ljudje bolj zadovoljni in so to ocenili z 8.

OBČUTEK ZADOVOLJSTVA Z DELOVNIMI RAZMERAMI

SLIKE 2.28
Občutek zadovoljstva z delovnimi razmerami (plača: n = 2.271, možnosti dela na daljavo: n = 2.270, možnosti usposabljanja: n = 2.266, število dni dopusta: n = 2.262, trajanje starševskega dopusta: n = 2.261 in usklajevanje poklicnega in zasebnega življenja: n = 2.264). (Vir: lastna raziskava)

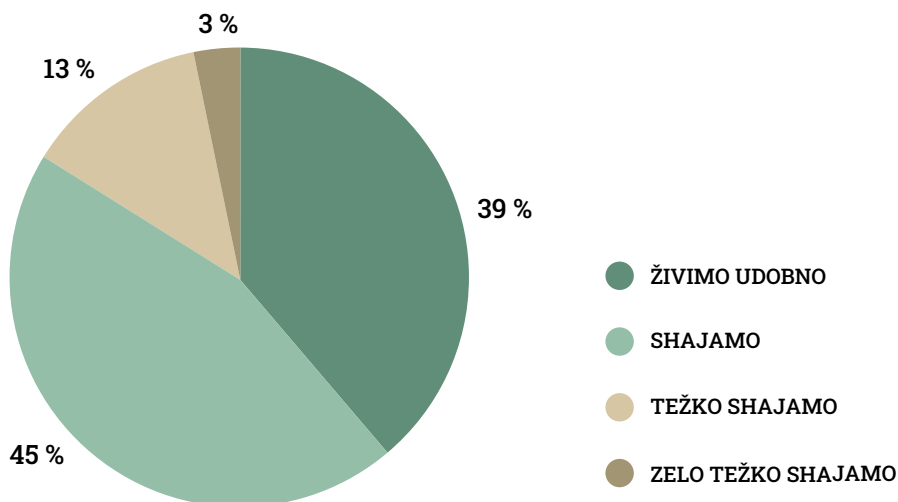

Podatki o zaznavi dohodka gospodinjstev, vezanega na pogoje za življenjsko udobje, so na voljo tako pri EU kot v javnomnenjski raziskavi v okviru RSA 10. Podatki EU v alpskih regijah kažejo nekoliko nižje vrednosti kot v drugih evropskih regijah, čeprav je povprečna zaokrožena vrednost še vedno enaka (2 – shajamo s trenutnim dohodkom; 45 %). Povprečni rezultat raziskave je prav tako znašal 2. Če bi odgovore za prvi dve kategoriji obravnavali skupaj, potem 84 % vprašanih ali živi udobno s svojim trenutnim dohodkom ali z njim vsaj shaja (slika 2.29). Približno 13 % anketiranih je priznalo, da težko shajajo s trenutnim dohodkom, 3 % pa so navedli, da shajajo zelo težko. Iz podanih odgovorov lahko sklepamo, da samo dve petini alpskega prebivalstva s trenutnim dohodkom živi udobno, medtem ko morajo ostali bolj natančno načrtovati porabo denarja, da lahko zadovoljijo svoje vsakodneвне potrebe. Večjih razlik med regijami pri tem ni bilo. Odgovor »zelo težko shajamo s trenutnim dohodkom« je bil zadnji izbrani odgovor v vseh regijah. Na podeželju so o finančnih težavah poročali 3 % vprašanih, na mestnih območjih pa so ta odgovor navedli 4 %.

Na vmesnih območjih je bil delež manj kot 3-odstoten. Ob upoštevanju odgovora »težko shajamo s trenutnim dohodkom« bi lahko trdili, da večina prebivalstva, ki se srečuje s potencialnim tveganjem revščine, živi na mestnih območjih (19 %), medtem ko je delež takšnega prebivalstva najnižji na podeželju (15 %). Ti podatki so primerljivi s kazalniki deleža ljudi, za katere obstaja tveganje revščine, pri čemer podeželje predstavlja 15-odstotni delež, mestna območja pa 17-odstotnega. Pri tem je povprečje v Alpah 16 %, kar je pod evropskim povprečjem, ki znaša 21 %.

Kot kažejo podatki o delovnih razmerah, imajo Alpe na splošno dobre gospodarske okoliščine pri zaposlovanju, čeprav se zdi, da med regijami obstajajo velike razlike, ki so večinoma pogojene z nacionalno zakonodajo trga dela v posamezni državi.

DOJEMANJE DOHODKA GOSPODINJSTVA ZA UDOBNO ŽIVLJENJA

SLIKA 2.29
Dojemanje dohodka gospodinjstev, vezanega na pogoje za udobno življenje (n = 2.991). (Vir: lastna raziskava)

»Kakovost življenja je dobra, ker se vsakodnevno vozim čez mejo in imam švicarsko plačo za življenje v Avstriji.«

Ženska (26–35), vas na podeželju, Avstrija (Rheintal-Bodenseegebiet, Bregenz), zaposlena, strokovni in profesionalni poklic

»Delovniki v Švici imajo relativno veliko ur, dodatni pritisk povzroča pomanjkanje delovne sile, kar negativno vpliva na usklajevanje zasebnega in poklicnega življenja (ali zlivanje zasebnega in poklicnega življenja).«

Ženska (26–35), vas na podeželju, Švica (Graubünden), zaposlena, strokovni in profesionalni poklic

»Življenje postaja vse bolj drago. Vse se viša, razen plač. Če se bo tako nadaljevalo, bi lahko postalo problematično.«

Ženska (26–35), večje mesto, Švica (Vaud), zaposlena, uradniški poklic

»Izziv je zagotavljanje delovnih mest na podeželju. Več podpore bi moralo biti na voljo za ukrepe, ki podpirajo delo in ustvarjajo delovna mesta zunaj mest; tako bi lahko zaposlitvene priložnosti enakomerno razpršili med manjša mesta in večje vasi in se ne bi vse samo koncentriralo v Ljubljani. Želela bi si izboljšanja dostopnosti storitev, saj ljudje živijo predaleč od svojih služb in zdravstvenih storitev. Ker so čakalne vrste zelo dolge, se moramo peljati dlje, npr. v Kranj za določene storitve, kar je velik izziv za starejše.«

Ženska (26), Slovenija, majhna vas (Erasmus+ Alpski kompas, živi laboratorij)

Srečna sem, da živim v Alpah, in za to se je treba zahvaliti možnostim za delo od doma.«

Ženska (36–45), predmestje ali obrobje večjega mesta, Italija (Trento), zaposlena, strokovni in tehnični poklic

»Še ena pomembna tema je inflacija, saj bi morali prilagoditi plače. Zmanjšati bi morali tedenski delovnik, da bi tako spodbujali enakost spolov in se izognili splošnemu položaju, v katerem moški delajo za polni delovnik in ženske za skrajšanega. Če ne bo ukrepov, se bo kakovost življenja poslabšala, čeprav Bolzano vedno dosega visoke vrednosti pri kakovosti življenja.«

Moški (26–35), večje mesto, Italija (Bolzano/Bozen), zaposlen, uradniški poklic

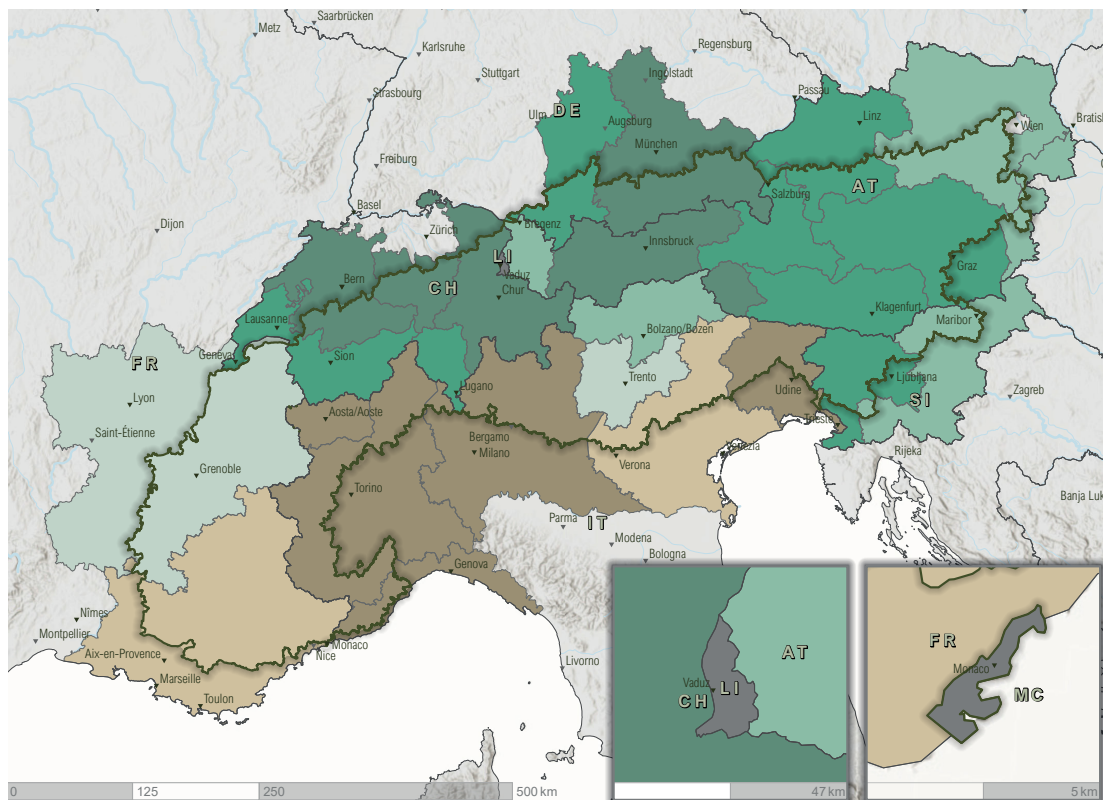
»Kakovost najbolj znižuje dejstvo, da ne delam v občini, kjer živim, in moram biti del tedna odsotna oz. ločena od družine ali pa se moram na delo voziti daleč.«

Ženska (36–45), manjše mesto, Slovenija (Goriška, Tolmin), zaposlena, višji upravni poklic

2.8 Družbeni odnosi

Kakovost in značilnosti družbenih odnosov so večinoma pogojene z lastnostmi posameznega območja in s tradicionalno močnimi lokalnimi ter regionalnimi identitetami. Wilson, Schermer in Stotten (2018) so ugotovili, da so odročne gorske skupnosti morda bolj zaprte, otoške in konservativne zaradi svoje izoliranosti in potrebe po samozadostnem življenjskem slogu. Družbene odnose oblikujejo tudi stalni tokovi ljudi, ki prihajajo in odhajajo iz alpskih skupnosti zaradi selitve, turizma in dela (Boscoboinik, Cretton in Offenhenden, 2023). Različne družbene spremembe so bile prikazane v številnih študijah; ljudje npr. niso več blizu drug drugemu, se ne pogovarjajo več drug z drugim, kot je to veljalo za tesno povezane skupnosti, so bolj sebični in osredotočeni na povečanje svojega dobička (Wilson, Schermer in Stotten, 2018). Dodatno so migracijska gibanja (migranti in migrantke zaradi privlačnosti prostora, tujci in tujke ter begunci in begunke) ustvarila motnje v zaprtosti alpskih skupnosti in potrebo po razvoju novih odnosov in zaupanja med lokalnim in priseljenim prebivalstvom (Gretter *et al.*, 2017). Čeprav lahko več ljudi, ki imajo v lasti sekundarna bivališča, pomaga ohraniti stavbe, se ti morda ne vključijo v celoti v lokalno skupnost, kar lahko ustvari »zaselke duhov« in preobremeni infrastrukturo (Löffler *et al.*, 2015).

Podrobneje smo pregledali dostopnost javnih storitev, ki ali spodbujajo družabne stike med alpskim prebivalstvom ali pa zagotavljajo varnost njihovih življenjskih okolij. Izračunali smo razdaljo do skupnostnih centrov, policijskih in gasilskih postaj (glej sliko 2.18a). Najpogosteje najdemo gasilske postaje, kar je večinoma

SLIKA 2.30
Delež mladih, niso niti zaposleni niti vključeni v izobraževanje ali usposabljanje. (Vir: Eurostat, 2022, 2020 (CH))

DELEŽ MLADIH, KI NISO NITI ZAPOSLENI NITI VKLJUČENI V IZOBRAŽEVANJE ALI USPOSABLJANJE, 2022

OBMOČJE ALPSKE KONVENCIJE

MEJE REGIJ NUTS 2

DRŽAVNE MEJE

Ta kazalnik prikazuje delež mladih oseb v starosti od 15 do 29 let, ki trenutno niso vpisane v noben formalni ali neformalni izobraževalni program in niso v zaposlitvenem razmerju.

Regionalna raven: NUTS 2
Viri podatkov: Eurostat, 2022, 2020 (CH)
Kartografska podlaga: Esri, Intermap, NASA, NGA, USGS; Esri, CGIAR, USGS; Esri, USGS
Kartografija: Tadej Bevk

posledica lokalnih tradicij, še posebej v Avstriji, kjer je ta storitev najbližje prebivalstvu. V povprečju sta policijska in gasilska postaja od alpskega prebivalstva oddaljeni tri kilometre, skupnostni centri pa do pet kilometrov. Ljudje se v lokalnem okolju večinoma počutijo varne; najslabši rezultat glede tega je bil na mestnih območjih, čeprav so razlike majhne. Glede na ESS se ljudje na celotnem območju Alp počutijo varnejše od evropskega povprečja. Najslabša razpoložljivost krajev za druženje je na podeželju, kjer primanjkuje skupnostnih centrov. Zemljevid s temi podatki je samo približen, saj so poleg označenih skupnostnih centrov tudi različne druge storitve in zgradbe lahko namenjene skupnostnim dejavnostim.

Kazalnika staranja prebivalstva in deleža mladih, ki niso niti zaposleni niti vključeni v izobraževanje ali usposabljanje, sta bila izbrana, da bi prikazali položaj ranljivih skupin v alpskih skupnostih. Indeks staranja prebivalstva je bil najvišji na mestnih območjih (175) in najnižji na podeželju (159), vendar je bil v vseh primerih višji od evropskega povprečja (140, Eurostatovi podatki za leto 2021; za več glej sliko 3.4). Delež mladih v rizičnih skupinah je bil najnižji na podeželju (8 %) in najvišji na mestnih območjih (11 %), kar pomeni, da ima desetina mladih negotovo prihodnost (glej sliko 2.30). Še posebej problematične so italijanske regije na območju Alpske konvencije.

»Bolj bi se morali zavedati, da je življenje v Alpah kot v nebesih. Preveč se pritožujemo in gledamo samo lastne koristi, namesto da bi se vključili in prispevali k življenju v skupnosti.«

Moški (46–55), vas na podeželju, Slovenija (Gorenjska, Jezersko), zaposlen, višji upravni poklic

»Nekateri naši lokalci so zelo zadržani do sprememb, še zlati do novosti in do ljudi zunaj naše regije Allgäu.«

Ženska (26–35), vas na podeželju, Nemčija (Oberallgäu), zaposlena, strokovni in tehnični poklic

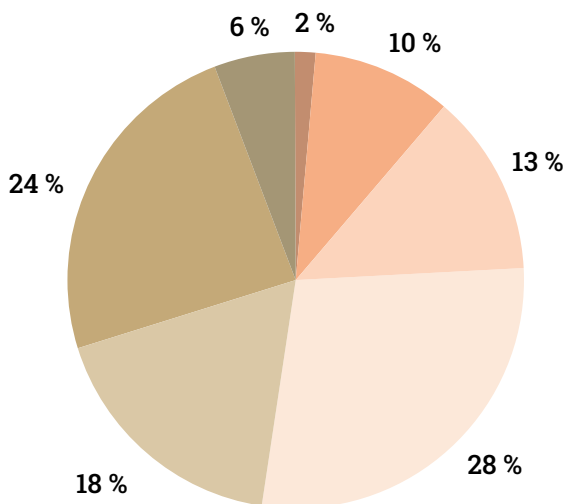
»Pogrešam več priložnosti za druženje. Trenutno obstajajo samo gostilne. Pogrešam objekte za rekreacijo in središče za mlade. Pogrešam dejavnosti, kot so večeri za mlade, družabne igre, pevski zbori in druge interesne dejavnosti. Bilo bi lepo, če bi bili ljudje bolj odprti drug do drugega in manj tradicionalni. Bilo bi lepo, če bi bilo manj tekmovalnosti. Na drugi strani je bilo lepo videti, kako so si sosedje med sabo pomagali med poplavi.«

Ženska (24), Slovenija, majhna odročna vas (Erasmus+ Alpski kompas, živi laboratorij)

Dve zelo pomembni informaciji pri preučevanju družbenih odnosov sta podatka, ali ima oseba prijatelje ali sorodnike, na katere se lahko zanese, in kako pogosto se z njimi družijo. Povprečje EU za prvi kazalnik (oseba, na katero se lahko zanesemo) je 91 % (ESS), medtem ko so vrednosti v Alpah presegle 85 % in pri nekaterih regijah znašale celo več kot 95 %. Povprečje za območje Alpske konvencije znaša 92 %. Pri tej spremenljivki ni velikih razlik med tipi regij.

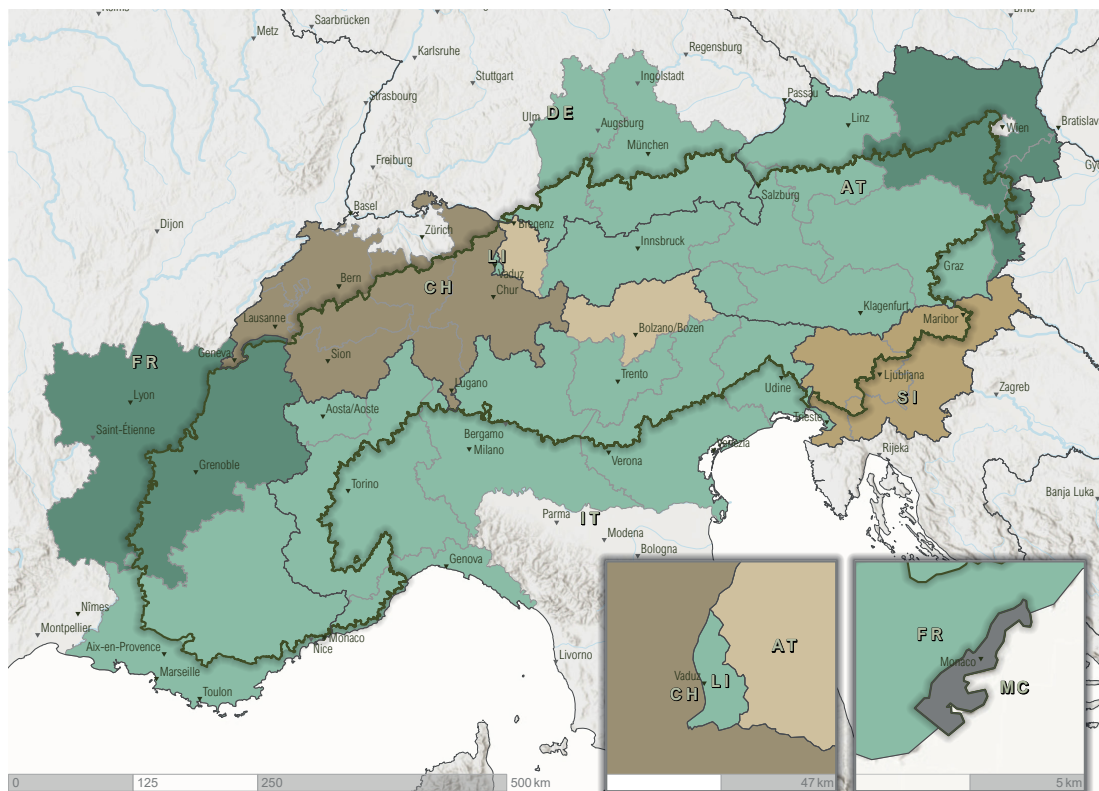
Rezultati raziskave kažejo, da ima skoraj polovica alpskega prebivalstva družabne stike vsaj enkrat tedensko ali pogosteje; vendar pa ima ena četrtna samo redke interakcije (slika 2.31). Dvanajst odstotkov ljudi se družijo manj kot enkrat mesečno ali nikoli, kar kaže, da obstajajo skupine ljudi, ki so osamljeni in se srečujejo z izzivi, povezanimi s tem. Primerjava rezultatov med tipi regij kaže, da so ljudje, ki živijo na mestnih območjih, bolj osamljeni in oddaljeni drug od drugega kot pa ljudje na podeželju in na vmesnih območjih. Če bi naenkrat upoštevali več kategorij, potem je večina družbenih odnosov na vmesnih območjih (manjša mesta), kjer se 80 % anketiranih družijo z drugimi vsaj nekajkrat mesečno ali pogosteje. Delež je bil nižji na podeželju (75 %) in najnižji na mestnih območjih (70 %). Iz tega lahko sklepamo, da fizična bližina ne pomeni nujno pogostejših ali boljših družbenih odnosov.

POGOSTOST DRUŽABNIH STIKOV

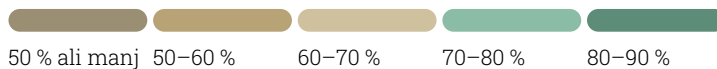
SLIKA 2.31
Pogostost družabnih stikov (n = 2.995).
(Vir: lastna raziskava)

SLIKA 2.32
Volilna udeležba
na nacionalnih
volitvah. (Viri: OECD,
2021 (DE, LI), 2019
(AT, CH), 2018 (IT, SI),
2017 (FR))

VOLILNA UDELEŽBA NA NACIONALNIH VOLITVAH

OBMOČJE ALPSKE KONVENCIJE

MEJE REGIJ NUTS 2

DRŽAVNE MEJE

NI PODATKOV

Volilna udeležba prikazuje delež ljudi, ki so glasovali na nacionalnih volitvah.

Regionalna raven: NUTS 2
Viri podatkov: OECD, 2021 (DE, LI); 2019 (AT, CH); 2018 (IT, SI); 2017 (FR)
Kartografska podlaga: Esri, Intermap, NASA, NGA, USGS; Esri, CGIAR, USGS; Esri, USGS
Kartografija: Tadej Bevk

2.9 Upravljanje

Upravljanje v Alpah, kot ga meri OECD, je tradicionalno najslabše ocenjen dejavnik kakovosti življenja. To je vidik, ki je močno odvisen od nacionalnega konteksta in upravljavskih okvirjev, ki ga sestavljajo. Čeprav ima območje Alp dolgo tradicijo mrež za sodelovanje in skupnih institucij, kot so Alpska konvencija, EUSALP in program Interreg Območje Alp (Del Biaggio, 2015; Teston in Bramanti, 2018), lokalno prebivalstvo ni zadovoljno s politikami in odločanjem, zato je na nekaterih območjih udeležba v teh procesih nizka. Pri upravljanju smo upoštevali naslednje dejavnike: evropski indeks kakovosti vlade, sposobnost prilagajanja na podnebne spremembe, volilno udeležbo

na nacionalnih volitvah in zadovoljstvo z demokracijo v državi, kot jo meri ESS.

Volilna udeležba kaže, kakšna sta ozaveščenost in vključevanje javnosti v politične zadeve (slika 2.32). Višja udeležba kaže na višji delež volilnih upravičencev in upravičenk, ki se udeležijo volitev, kar kaže višjo raven vključevanja javnosti. Volilna udeležba v Alpah se močno razlikuje in se giblje od 43 do več kot 80 %. Regije v Sloveniji in Švici so imele načeloma nižjo volilno udeležbo, ki je bila nižja od 50 % ali je bila rahlo nad to mejo. Vendar imajo v Švici državljani in državljanke druge načine izražanja svojih stališč, kot so zavezujoči referendumski in civilne pobude,

pri katerih je volilna udeležba običajno višja kot pa na splošnih volitvah. V primerjavi s tem imajo alpska območja v Franciji, Italiji, Nemčiji, Lihtenštajnu in v večini avstrijskih regij višjo volilno udeležbo od evropskega in alpskega povprečja; to kaže na močnejšo težnjo po višji politični udeležbi v teh regijah. Med različnimi tipi območij je bila najvišja volilna udeležba na mestnih območjih (74 %), najnižja volilna udeležba pa je bila zaznana na vmesnih območjih (63 %).

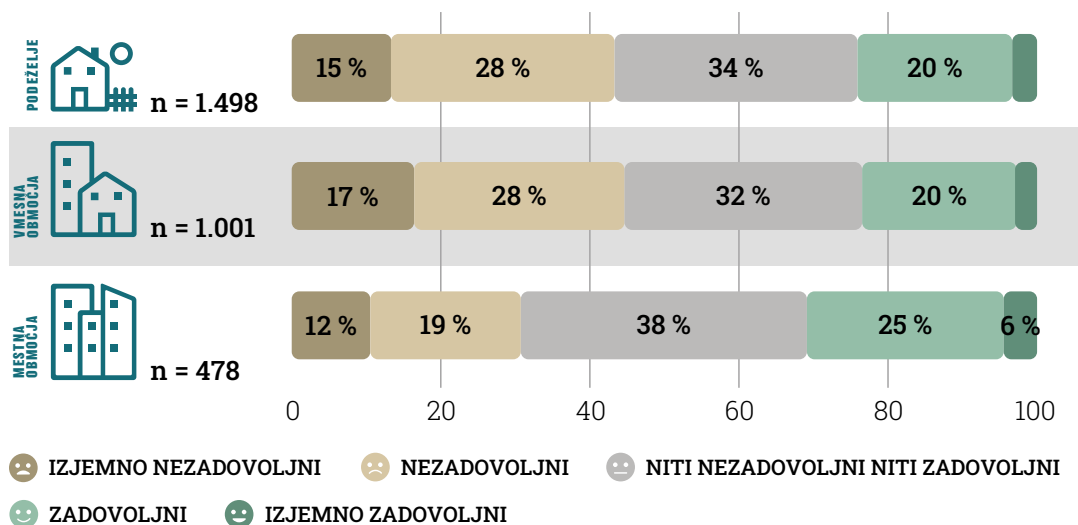
Evropski indeks kakovosti vlade je skupni kazalnik, ki ocenjuje različne vidike upravljanja v odnosu do povprečja EU (oznaka 0). Odraža mnenje povprečnega evropskega prebivalca oz. prebivalke o upravljanju in izkušnjah s korupcijo ter s kakovostjo in nepristranskostjo treh glavnih javnih storitev – zdravstva, izobraževanja in oblikovanja politik – v posameznih regijah NUTS 2 (brez podatkov za Švico, Monako in Lihtenštajn). Regije

s pozitivnimi vrednostmi kažejo boljši indeks kakovosti vlade, medtem ko regije z negativnimi vrednostmi kažejo nižji indeks kakovosti vlade. Za Alpe znaša ta kazalnik od $-0,8$ do $1,2$ in večina alpskih območij poroča o pozitivnih vrednostih. Najvišje vrednosti so bile zabeležene v nemških in avstrijskih regijah, medtem ko ima večina italijanskih regij negativne vrednosti. Podobno je indeks v Sloveniji, kjer je bilo prebivalstvo vedno nezadovoljno z upravljanjem v državi, nižji od alpskega povprečja.

Anketiranci in anketiranke so ocenili tudi svoje zadovoljstvo z upravljanjem na lestvici od 1 (izjemno nezadovoljni) do 5 (izjemno zadovoljni, slika 2.33). Pri tem vprašanju so bile zabeležene najnižje stopnje zadovoljstva v okviru celotne raziskave. Več kot tri četrtine anketiranih je dalo upravljanju oceno 3 ali manj in s tem nakazalo, da so zelo nezadovoljni ali niti nezadovoljni niti zadovoljni. Petnajst

OBČUTEK ZADOVOLJSTVA Z UPRAVLJANJEM

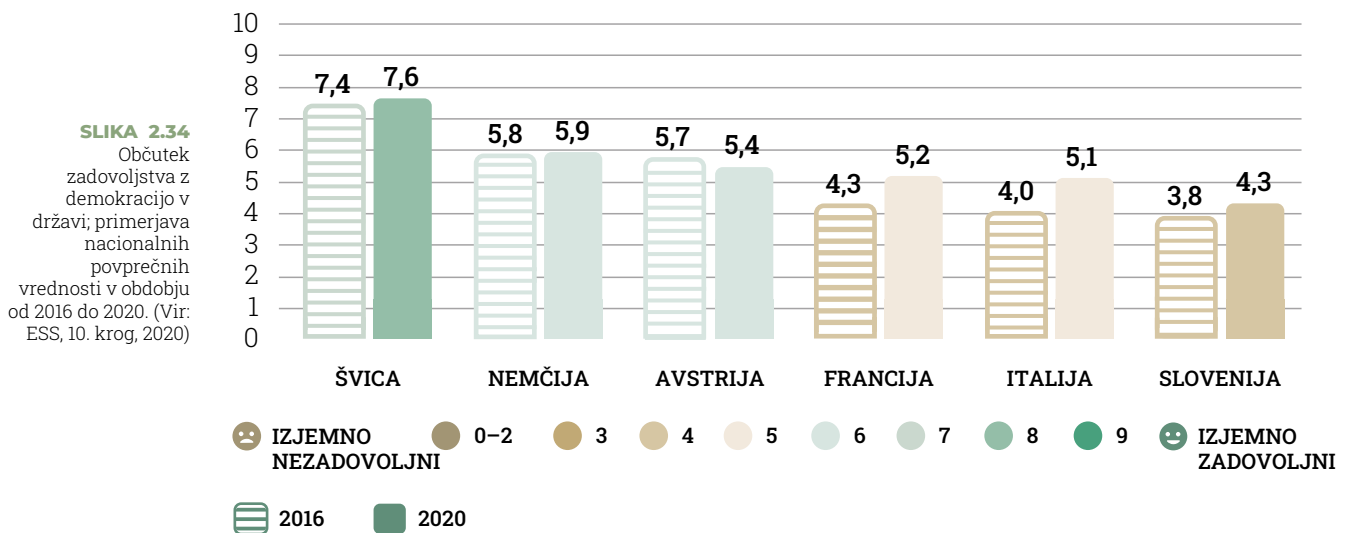
SLIKA 2.33
Občutek zadovoljstva z upravljanjem glede na mestno-podeželsko tipologijo (podeželje: n = 1.498, vmesna območja: n = 1.001 in mestna območja: n = 478). (Vir: lastna raziskava)

odstotkov vprašanih je bilo s tem izjemno nezadovoljnih. Če upoštevamo mestno-podeželsko tipologijo, so bili ljudje na mestnih območjih najbolj zadovoljni z vidikom upravljanja (o zadovoljstvu je poročalo več kot 30 % vprašanih). Stopnja nezadovoljstva z upravljanjem je bila najnižja v mestnih regijah (nekoliko več kot 31 % nezadovoljnih), medtem ko je bil ta delež višji na podeželju in na vmesnih območjih (približno 43 % na podeželju in nekaj manj kot 45 % na vmesnih območjih).

Poleg zadovoljstva z upravljanjem smo raziskali tudi zadovoljstvo z demokracijo; to odraža, kako ljudje zaznavajo učinkovitost in delovanje demokracije v svojih državah (slika 2.34).

OBČUTEK ZADOVOLJSTVA Z DEMOKRACIJO V DRŽAVI

»Sramota je, da občine pustijo male gorske vasi brez ključnih storitev, namreč brez vodovoda, kanalizacije in čiščenja snega. Javne institucije so nas zapustile. Za občino Aosta kot da ne obstajamo.«

Moški (46–55), samotni zaselek/razloženo podeželsko naselje, Italija (Valle d'Aosta/Vallée d'Aoste), zaposlen, storitveni poklic

»Politiki se skoraj izključno posvečajo vidikom, povezanim z infrastrukturo in kakovostjo življenja, ki so povezani z BDP. Vrednost družbenih vidikov (možnosti sodelovanja, zaveze in njihova vsebina in oblike) se brezobzirno ignorira.«

Moški (56–65), vas na podeželju, Švica (Graubünden), zaposlen, strokovni in tehnični poklic

Na območju Alp (prostorska pokritost podatkov razlikuje obseg od NUTS 0 do NUTS 3, zato smo pri tem upoštevali nacionalne podatke) so na lestvici od 0 (izjemno nezadovoljni) do 10 (izjemno zadovoljni) izmerjene vrednosti segale od malo pod 4 (nezadovoljni) do več kot 8 (zadovoljni). Slovenija je izrazila precejšnje nezadovoljstvo za obe leti meritev, medtem ko je najvišje zadovoljstvo v Švici. Trend primerjave podatkov med letoma 2016 in 2020 kaže izboljšanje v vseh državah, razen v Avstriji. Splošna ocena zadovoljstva v Alpah je bila 5, kar je enako kot na evropski ravni (niti nezadovoljni niti zadovoljni) in kaže, da je še veliko možnosti za izboljšave na področju upravljanja v celotnih Alpah.

3

PRIHODNJI IZZIVI PRI ZAGOTAVLJANJU KAKOVOSTI ŽIVLJENJA V ALPAH

KLJUČNO SPOROČILO

Prihodnji izzivi, povezani s kakovostjo življenja v Alpah, vključujejo več dejavnikov: demografske spremembe, gospodarske in politične nestabilnosti, podnebne spremembe, degradiranje naravnega okolja, izgubo biotske raznovrstnosti in druge globalne grožnje. Samo s proaktivnim pristopom, ki temelji na pripravljenosti, prilagodljivosti, blaženju, solidarnosti med regijami, transnacionalnem sodelovanju in drugih ukrepih, lahko Alpe postanejo odporna regija.

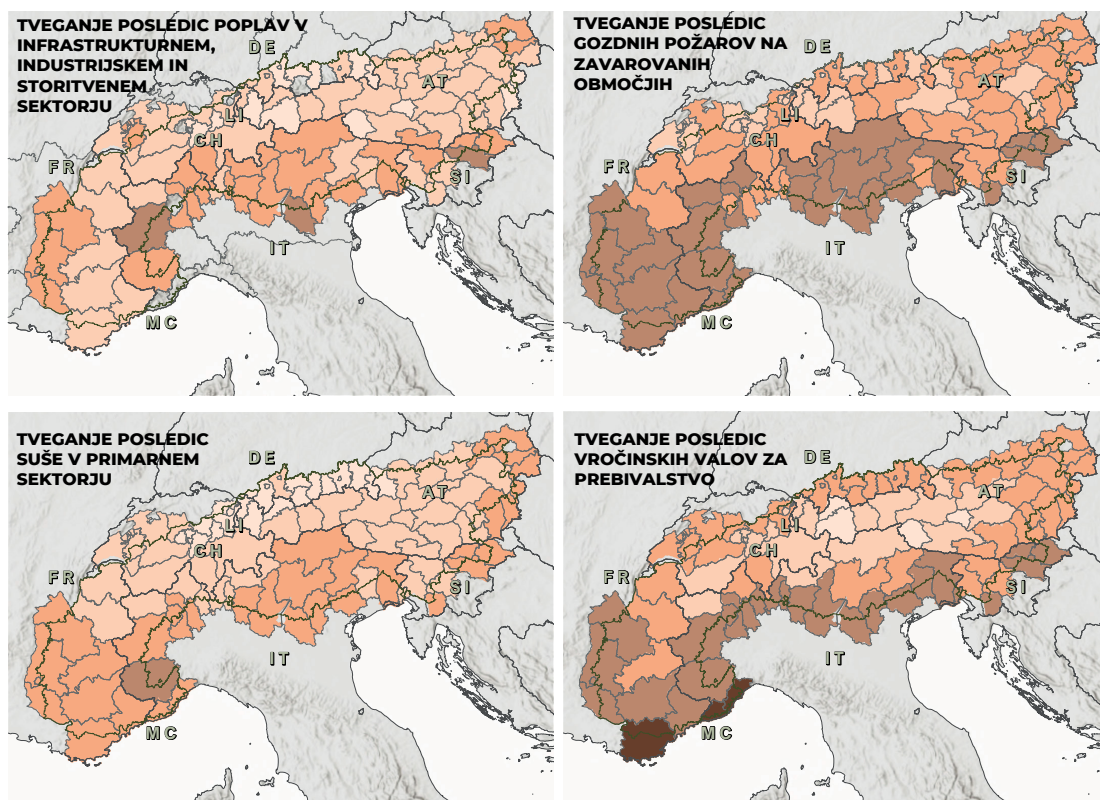

3.1 Glavne globalne grožnje za Alpe

V 21. stoletju se svet nenehno spreminja. Globalna izmenjava znanja in virov ter globalni pretok ljudi pripomorejo k spremembam in predstavljajo pritisk na družbo, okolje in gospodarstvo. Kako lahko situacija po svetu vpliva na lokalne skupnosti, je najbolje pokazala pandemija covid-19. Zdravstvena kriza je vplivala na celoten svet, v katerem živimo, in na delovanje družbe. Tudi Alpe so se s svojo lokacijo v središču Evrope znašle pod pritiskom; območje se nahaja v središču tokov ljudi in virov med severnim in južnim ter med vzhodnim in zahodnim delom celine. Poleg tega dinamiko življenja v Alpah nenehno spreminjajo notranji tokovi v regiji, vključno s turisti in turistkami, ki potujejo na svoje počitniške destinacije, ali delovno aktivno prebivalstvo, ki vsakodnevno migrira in se vozi na delo. Kakovost življenja v Alpah je tudi močno odvisna od materialnih tokov in črpanja virov iz drugih delov sveta, npr. uvoz rud in hrane.

Na prostor vplivajo tudi globalni trendi, kot so podnebne spremembe, kriza biotske raznovrstnosti, demografske spremembe in gospodarska situacija. Eden

najpomembnejših dejavnikov, ki vplivajo na okolje v Alpah in njegovo dobro ohranjeno naravo, zaradi katerih so Alpe zaželen kraj za življenje, so **podnebne spremembe** (slika 3.1). Številne raziskave so pokazale, da bodo alpske regije doletele naslednje spremembe vremenskih vzorcev: povišanje temperature in segrevanje (povprečna temperatura se bo do leta 2100 povišala za od 2 do 5 °C; Ogrin, 2023), spreminjanje sezonskih vremenskih vzorcev, intenzivnejše padavine in ekstremne temperature, zmanjšanje višine in trajanja snežne odeje v nižinah, suše in podaljšana sušna obdobja poleti, hudi nalivi in poplave ter druge spremembe pri naravnih nevarnostih. Vremenske spremembe bodo močno vplivale na okolje, človekove dejavnosti in kakovost življenja. S tem mislimo na degradacijo tal, vetro erozijo, zmanjšanje površin gorskih območij s permafrostom, zmanjšanje obsega in prostornine ledenikov ter vplive na živalstvo in rastlinstvo (Adler *et al.*, 2022).

SLIKA 3.1
Tveganje za podnebne nevarnosti po scenariju zelo visokih izpustov toplogrednih plinov. (Vir: ESPON, 2022)

TVEGANJE ZA PODNEBNE NEVARNOSTI DO LETA 2100 PO SCENARIJU NADALJEVANJA ZELO VISOKIH IZPUSTOV

- OBMOČJE ALPSKE KONVENCIJE
- MEJE REGIJ NUTS 3
- DRŽAVNE MEJE

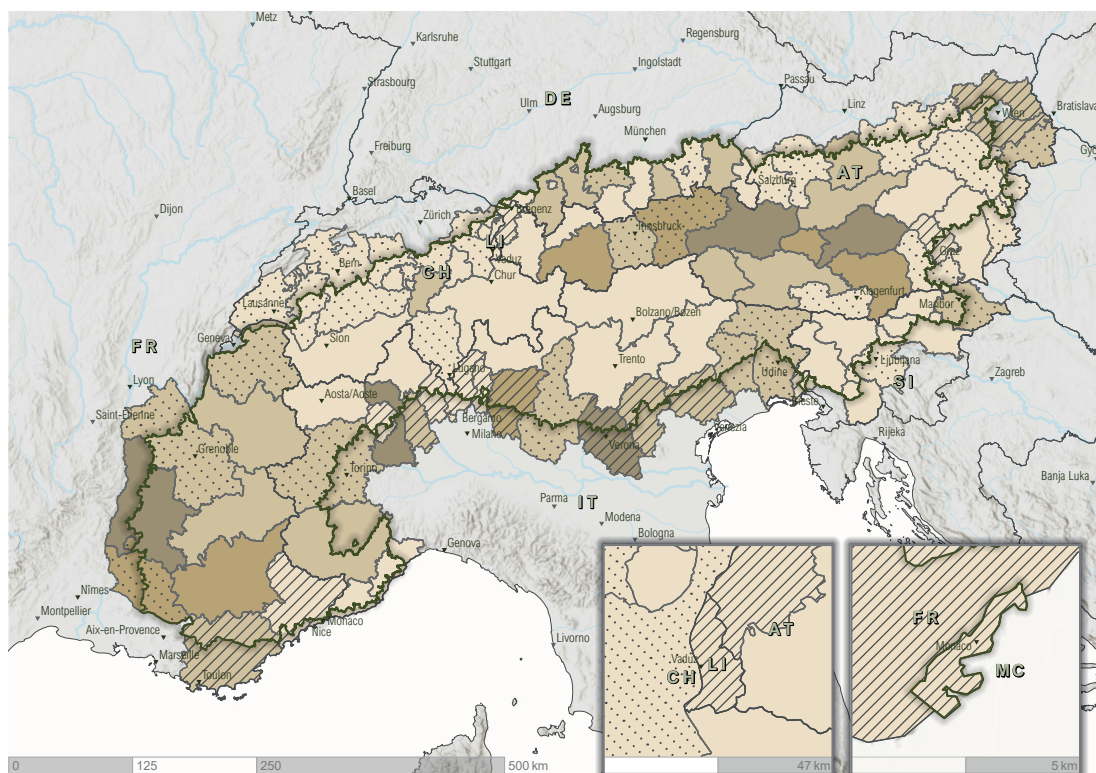
Tveganje podnebnih nevarnosti je ocenjeno za leto 2100 ob predpostavki zelo visokih izpustov.

Regionalna raven: NUTS 3
Viri podatkov: ESPON, 2022
Kartografska podlaga: Esri, USGS
Kartografija: Tadej Bevk

Alpe so v Evropi ena od vročih točk biotske raznovrstnosti, saj v njih živi 30.000 živalskih in 13.000 rastlinskih vrst (Svetovni sklad za naravo – WWF, 2004). Te vrste so ogrožene tako zaradi podnebnih sprememb kot tudi zaradi drugih človekovih dejavnosti. Zaradi podnebnih sprememb bi se rastlinske in živalske vrste lahko premaknile na višje lege in nekatere bi lahko zaradi sprememb v življenjskem prostoru celo izumrle, medtem ko bodo nastali ugodnejši pogoji za širitev invazivnih vrst. Nekateri raziskovalci in raziskovalke so preučili morebitne vplive na gozdove, kot so spremembe v višinskih pasovih in povečan stres za gozdove zaradi vročine: tako se bo npr. dolgoročno gledano zmanjšal delež pojavljanja smreke (Binder in Höllerl, 2017). Morebitno tveganje

izumrtja vrst in pritisk, ki ga človek izvaja na okolje in biotsko raznovrstnost, imenujemo **kriza biotske raznovrstnosti**. Opredeljenih je bilo pet glavnih nevarnosti za biotsko raznovrstnost: onesnaženje, podnebne spremembe, invazivne vrste in bolezni, čezmerno izkoriščanje vrst in spremembe rabe tal (WWF, 2020).

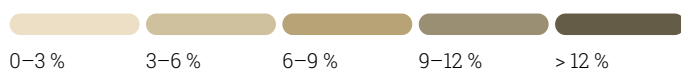
Schirpke *et al.* (2021) so ocenili **spremembe rabe tal** med letoma 2000 in 2018 v povezavi z ekosistemskimi storitvami. Prišli so do sklepa, da so za upad ekosistemskih storitev krive predvsem spremembe rabe kmetijskih zemljišč, recimo opuščanje ali ogozdovanje in spreminjanje v poselitvena območja. Širjenje mestnih območij je bilo med glavnimi vzroki za upad ekosistemskih storitev; največje

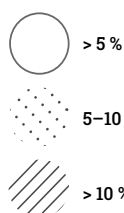
SLIKA 3.2
Rast površine pozidanih zemljišč in delež pozidanih zemljišč v alpskih regijah. (Vir: EEA, 2019)

RAST POVRŠINE POZIDANIH ZEMLJIŠČ IN DELEŽ POZIDANIH ZEMLJIŠČ, 2000–2018

INTENZIVNOST POZIDAVE ZEMLJIŠČ

DELEŽ POZIDAVE

OBMOČJE ALPSKE KONVENCIJE

MEJE REGIJ NUTS 3

DRŽAVNE MEJE

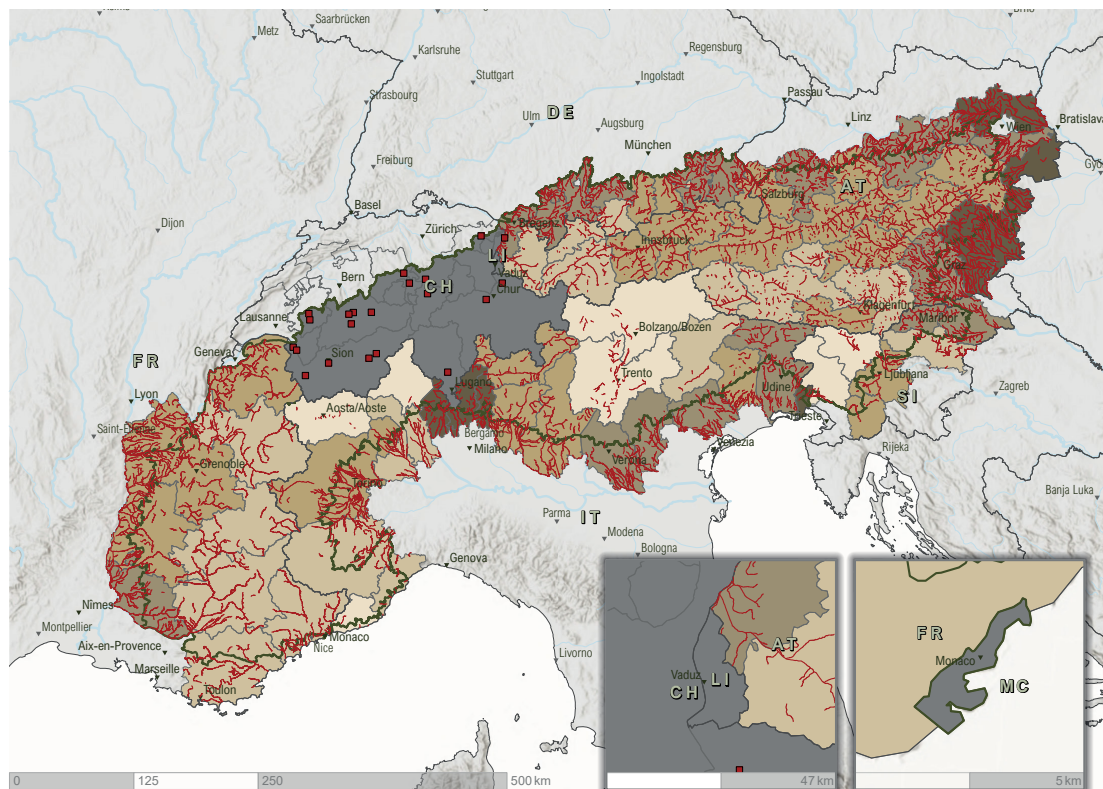
Regionalna raven: NUTS 3
Viri podatkov: EEA, 2021
Kartografska podlaga: Esri, NASA, NGA, USGS; Esri, USGS
Kartografija: Tadej Bevk

Intenzivnost pozidave zemljišč je izračunana kot odstotek povečanja pozidanih zemljišč v obdobju 2000–2018, izhajajoč iz podatkov Corine Land Cover. Pri izračunu razmerja pozidanih zemljišč se uporablja enake podatke za ugotavljanje deleža pozidanih zemljišč glede na vse druge vrste rab.

spremembe so se pojavile v južnih Alpah v Italiji in Sloveniji ter v zahodnih Alpah nasploh. Širitev pozidanih zemljišč, kot je prikazana na sliki 3.2, kaže, da so se alpska območja močno razlikovala glede pozidanosti zemljišč in deleža pozidanih območij. Alpske države so si zastavile zelo stroge cilje v zvezi s ciljem EU za ničelno rast pozidanih zemljišč do leta 2050. Nemčija si je za ciljno stopnjo intenzivnosti do leta 2030 zadala manj kot 30 hektarjev na dan. Avstrija si trenutno prizadeva za stopnjo pozidave zemljišč približno 2,5 hektarja na dan s predvideno implementacijo določila do leta 2030,

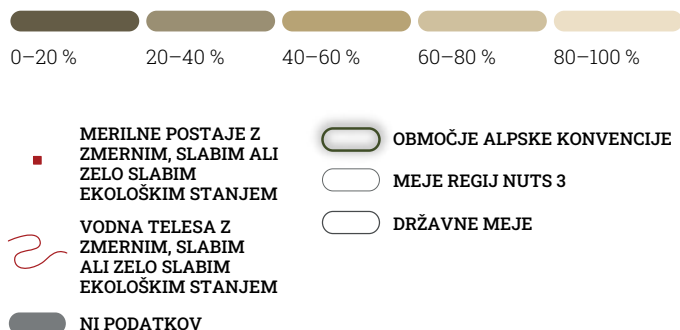
medtem pa si je Francija zadala dokaj ambiciozen cilj 1,6 hektarja na dan (ESPON, 2020a). Kot je bilo ocenjeno v raziskavi Schirpke *et al.* (2021), se alpska območja razlikujejo glede tega, kako uspešna so bila pri doseganju tega cilja, pri čemer se vrednosti dodatnih pozidanih površin gibljejo od 0 do 13 %. V povprečju znaša delež povečanja pozidanih površin med letoma 2000 in 2018 na tem območju 3,5 %, v celotni EU pa 7 %. Z vidika mestno-podeželske tipologije o najvišjem deležu pozidave zemljišč s 4,7 % poročajo podeželske regije.

SLIKA 3.3
Delež vodnih teles z dobrim ali zelo dobrim ekološkim stanjem. Ekološko stanje prikazuje kakovost strukture in delovanja vodnih teles, vključno z biološkimi, fizikalno-kemijskimi in hidromorfološkimi dejavniki kakovosti. Splošno ekološko stanje določa dejavnik z najslabšim stanjem. (Vir: EEA, 2024a; FOEN, 2024)

KAKOVOST VODA

DELEŽ VODNIH TELES Z DOBRIM ALI ZELO DOBRIM EKOLOŠKIM STANJEM

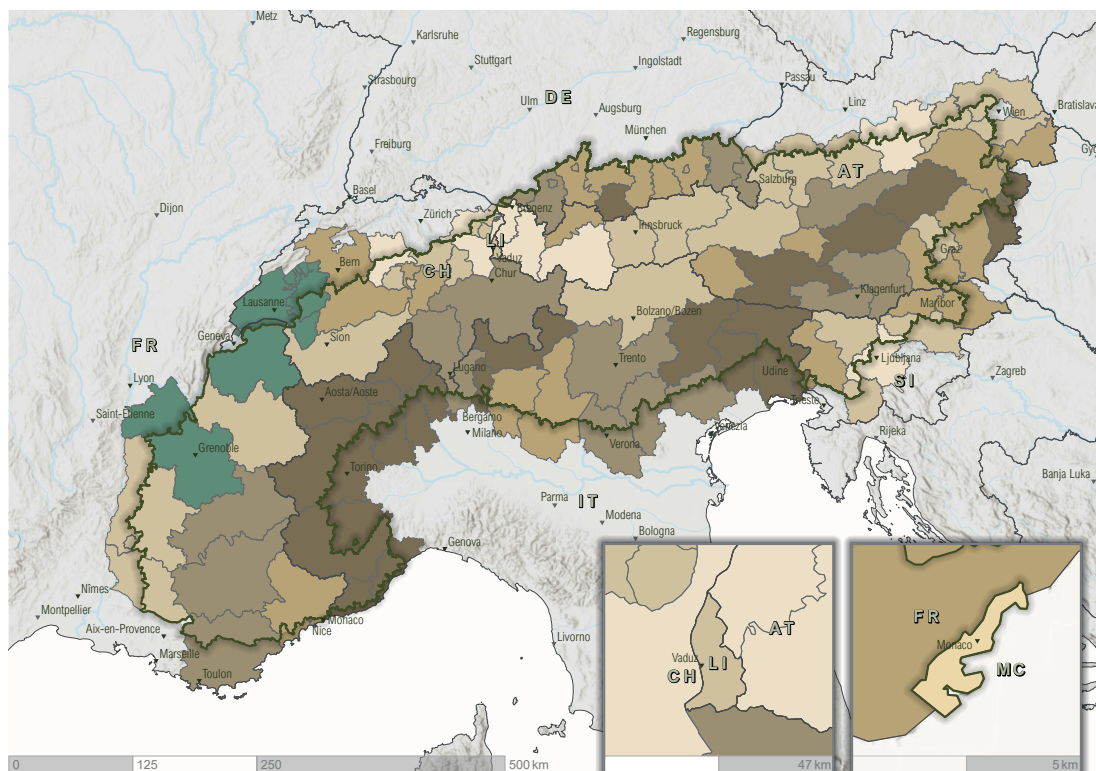
Kakovost voda prikazuje delež vodnih teles z dobrim ali zelo dobrim ekološkim stanjem v skladu z bazo podatkov Okvirne direktive EU o vodah.

Regionalna raven: NUTS 3
Viri podatkov: EEA, 2023; FOEN, 2019
Kartografska podlaga: Esri, Intermap, NASA, NGA, USGS; Esri, CGIAR, USGS; Esri, USGS
Kartografija: Tadej Bevk

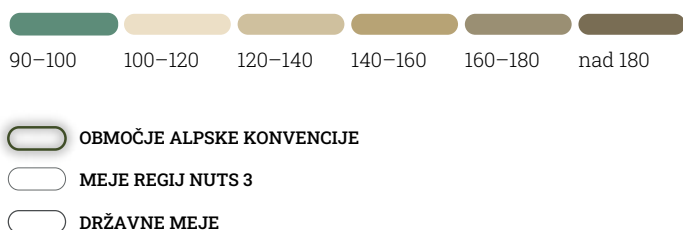
Poleg zemljišč bo redke okoljski vir postala tudi voda. Obrobne regije Alp z večjimi mestnimi središči so v letih 2003 in 2009 že občutile **težave pri oskrbi z vodo in navzkrižja interesov pri rabi vode**, kar se bo zelo verjetno ponovilo tudi v prihodnosti. Zaradi taljenja ledenikov pričakujemo, da se bo pojavilo več vode. Obdobja padavin bodo postala intenzivnejša z izdatnejšimi dežnimi ali snežnimi padavinami. Če bodo ledeniki izginili, se bodo Alpe spopadle s pomanjkanjem vode. Hkrati se bodo oblikovali nova območja in življenjski prostori, povečalo se bo število jezer (Bosson *et al.*, 2023). Poleg količine razpoložljive vode se bosta spremenili

tudi temperatura in kakovost vode, zato bi lahko izumrlo več organizmov. Trenutno ekološko stanje voda je razvidno iz kazalnika delež vodnih teles z dobrim ali zelo dobrim ekološkim stanjem (slika 3.3). V EU je povprečni delež vodnih teles z ekološkimi dejavniki kakovosti z oceno dobro ali zelo dobro 40 %. Alpe so imele s 57 % višje povprečje, iz česar je razvidno, da alpske reke zagotavljajo čistejšo okolje kot EU na splošno. Vendar pa je visok delež posledica meritev na krajših odsekih v zgornjem toku rek, medtem ko so odseki v srednjem in spodnjem toku rek pogosto v slabšem ekološkem stanju.

SLIKA 3.4
Indeks staranja v
alpski regiji. (Vir:
Eurostat, 2023;
Monaco Statistics,
2023)

INDEKS STARANJA, 2023

Indeks staranja je merilo razmerja med mladim prebivalstvom (manj kot 14 let) in starejšim prebivalstvom (več kot 65 let). Vrednosti nad 100 pomenijo, da je več starejših ljudi kot mladih.

Regionalna raven: NUTS 3
Viri podatkov: Eurostat, 2023, Monaco Statistics 2023
Kartografska podlaga: Esri, Intermap, NASA, NGA, USGS; Esri, CGIAR, USGS; Esri, USGS
Kartografija: Tadej Bevk

Alpske regije se srečujejo tudi z **demografskimi spremembami** in njihovimi vplivi. Prebivalstvo v Alpah se stara hitreje kot v drugih delih Evrope. Le na treh območjih je vrednost kazalnika pod 100; na preostalih območjih delež starejših presega delež mladih. Najvišji indeks staranja opazamo v regijah severne Italije in v delih vzhodnih in južnih avstrijskih Alp (slika 3.4). Alpe niso ranljive zgolj zaradi staranja, temveč tudi zaradi različnih dvosmernih migracijskih vzorcev. Po eni strani se je v zadnjem desetletju pojavilo več vrst priseljevanja: vračanje v domači kraj, selitev po upokojitvi, dnevne in sezonske migracije, novo priseljevanje. Območje je imelo velike koristi od priseljevanja, vključno s kupno močjo,

zanimanjem za avtohtono kulturo alpske tradicije in oživitvijo nekaterih zapuščenih vasi (priseljevanje zaradi privlačnosti prostora), zaposlnitvijo vrzeli na trgu dela (novo priseljevanje), potencialom za inovacije (vračanje po študiju) in spodbudo lokalnemu gospodarstvu (priseljevanje delovno aktivnega prebivalstva; Bender in Kanitscheider, 2012; Löffler *et al.*, 2015). Po drugi strani so raziskave pokazale, da nekateri, predvsem iz mlajših generacij, Alpe zapuščajo zaradi »nestimulativnega okolja« in »neinformiranega pesimizma«, kar je povezano s prepričanjem, da v njihovi regiji ni služb za diplomante in diplomantke. Izseljevanje z odmaknjenih območij je posledica pomanjkanja možnosti za univerzitetno izobraževanje, slabih povezav

javnega prevoza in pomanjkanja družbenih in kulturnih dejavnosti (Price in Ferrario, 2014). Demografske razmere kažejo, kako pomembna je družba za neko območje, zato je treba to problematiko obravnavati enako resno kot druge omenjene izzive.

»Moja kakovost življenja je zelo dobra, vendar nanjo zelo vpliva moje zavedanje o potrebi po globalnem ukrepanju na področju biotske raznovrstnosti in boja proti globalnemu segrevanju. Vsak dan se čudim, da naši voditelji ne sprejemajo učinkovitih ukrepov. Če pogledam sebe, kako živim, če pogledam svoje sosede, kako živijo v tej 'potrošniški sreči', me je groza ... Moja želja po spremembi se vse prevečkrat ustavi zaradi pomanjkanja sredstev (storitve javnega prevoza, lokalne javne službe, kolesarske poti).«

Ženska (46–55), predmestje ali obrobje večjega mesta, Francija (Isère), zaposlena

»Medtem ko se vse več gradi, se kakovost življenja slabša. Ker je na svetu vse več ljudi, je treba vse več graditi: več stanovanj, bolnišnic, ambulant, vrtcev, šol, trgovin, hotelov, cest itd. Več avtomobilov, več, več, več. Vse bolj se izpodriva živali.«

Ženska (56–65), manjše mesto, Avstrija (Vzhodna Tirolska, Lienz), zaposlena kmetovalka

»Priča smo vse večjemu uničevanju okolja in biotske raznovrstnosti, prilaščanju vode za množični turizem in dobiček nepremičninskega lobija, izgubi javnih storitev, uničenju sistema javnega zdravstva, izginjanju javnega prevoza (nekoč smo v naši dolini imeli železnico), vse zavoljo uporabe avtomobilov. Pravzaprav je kakovost življenja lokalnega prebivalstva obratno sorazmerna s količino javnih sredstev, ki se jih vlaga v smučarski sektor, kar slabi trajnostno gospodarstvo in povzroča izgubo avtonomije v oskrbi s prehrano in energijo.«

Ženska (56–65), samotni zaselek/razloženo podeželsko naselje, Francija (Haute-Savoie), višji upravni poklic

»Kakovost življenja se slabša zaradi množičnega turizma, nenamenske porabe proračunskih sredstev, nevdrževanja cest, ki so v vedno slabšem stanju, hrupa, ki ga povzročajo avtomobili, in nevarnosti, ki jih predstavljajo objestni kolesarji. Dolgoročna oskrba z vodo in lokalna pridelava hrane bosta postali problem, saj kmetje opuščajo kmetijsko dejavnost, inflacija pa cene dviguje v nebo.«

Moški (26–35), vas na podeželju, Slovenija (Savinjska, Zreče), zaposlen, strokovno-tehnični poklic

»Zame je svet še vedno v redu. Se mi pa zdi, da se srečujemo z vedno več težavami (podnebne spremembe, taljenje permafrosta, poplave in zemeljski plazovi zaradi obilnejšega dežja).«

Moški (66–75), manjše mesto, Avstrija (Pinzgau-Pongau, Zell am See), upokojenec, višji upravni poklic

3.2 Glavni izzivi pri zagotavljanju kakovosti življenja

Prebivalstvo v Alpah bi zaradi omenjenih težav sčasoma lahko imelo slabšo kakovost življenja. Pomembno je, da se te specifične izzive opiše in prepozna, kar potem predstavlja temeljno informacijo za oblikovalce in oblikovalke politik v alpskih regijah. Prav tako je treba upoštevati njihov medsebojni vpliv, namesto da se jih obravnava ločeno. V nadaljevanju so izzivi

razporejeni glede na pet sklopov kakovosti življenja, ki izhajajo iz analize, opravljene med pripravo RSA 10, in iz številnih obravnav z ad hoc delovno skupino za pripravo RSA 10. Slika 3.5 prikazuje pregled izzivov s podrobnejšim opisom za vsakega od petih sklopov.

SHEMA GLAVNIH IZZIVOV NA PODROČJU KAKOVOSTI ŽIVLJENJA V ALPAH

GLAVNI IZZIVI zagotavljanja kakovosti življenja				
OKOLJE	INFRASTRUKTURA IN STORITVE	DELO IN FINANČNA VARNOST	DRUŽBENI ODNOSI	UPRAVLJANJE
PODNEBNE SPREMEMBE IN NARAVNE NESREČE	ZAGOTAVLJANJE STORITEV	REGIONALNE RAZLIKE V DOHODKU	TVEGANJE IZOLIRANOSTI DOLOČENIH DRUŽBENIH SKUPIN	NEZAUPANJE V UPRAVLJANJE
IZGUBA BIOTSKE RAZNOVRSTNOSTI	VZDRŽEVANJE INFRASTRUKTURE	USKLAJEVANJE POKLICNEGA IN ZASEBNEGA ŽIVLJENJA	ODESELJEVANJE S PODEŽELJA	NI SKUPNEGA RAZUMEVANJA IN SPREMLJANJA KAKOVOSTI ŽIVLJENJA
OPUŠČANJE KMETIJSKE RABE TAL	ODVISNOST OD AVTOMOBILA	OMEJENE ZAPOSLOVNE PRILOŽNOSTI	POMANJKANJE SKUPNOSTNEGA ŽIVLJENJA	OMEJENA RAZPOLOŽLJIVOST PODATKOV NA NIŽJIH TERITORIALNIH RAVNEH
ČEZMERNI TURIZEM	CENOVNO NEDOSTOPNA STANOVANJA	USMERJENOST GOSPODARSTVA V TURIZEM	DRUŽBENI KONFLIKTI MED LOKALNIM PREBIVALSTVOM IN PRISELJENCI	POMANJKANJE SPECIFIČNIH LOKALNIH POLITIK
POZIDAVA ZEMLJIŠČ IN OSKRBA Z VODO V PRIHODNOSTI		NEENAKE MOŽNOSTI ZA DELO NA DALJAVO	ODPOR DO SPREMEMB	
PORAST SEKUNDARNIH BIVALIŠČ		RAZLIKE V TRAJANJU STARŠEVSKEGA DOPUSTA	SLABA OKOLJSKA PISMENOST	

Izzivi so med seboj povezani
Pomanjkanje medsektorskih in participativnih pristopov pri obravnavi izzivov

SLIKA 3.5
Shema glavnih izzivov na področju kakovosti življenja v Alpah.
(Vir: lastno delo)

OKOLJE

Podnebne spremembe in naravne nesreče sta dve glavni okoljski tematiki. Podnebne spremembe imajo lahko številne učinke na življenjske razmere, in sicer večinoma negativne. Alpe so vroča točka biotske raznovrstnosti, njena izguba pa je tesno povezana s podnebnimi spremembami.

Najprej bo treba prilagoditi način kmetovanja, s čimer se bo spremenilo upravljanje krajine, manj bo npr. obdelovanja in pašništva, mogoča bo tudi opustitev kmetijske rabe zemljišč. Še naprej pa se bo spodbujalo in uvajalo nove načine kmetovanja, npr. ekološko kmetovanje, permakulturo, agroekologijo in drugo. Zaradi sprememb okoljskih razmer bo močno prizadet turistični sektor, obstoječi gospodarski modeli smučišč pod določeno nadmorsko višino pa bodo postali zastareli. Poleg tega bo večja pogostost ekstremnih vremenskih pojavov, kot so poplave, zemeljski plazovi in vročinski valovi, lahko vplivala na zdravje. Ljudje lahko občutijo nemoč, kronični stres in splošen občutek tesnobe. Treba je izboljšati upravljanje z zemljišči, kakovost voda in zraka ter pridelavo hrane in zaščititi biotsko raznovrstnost ter zdravje in varnost vseh živih bitij. Prav tako je treba obravnavati čezmerni turizem in posledično povečane pritiske na okolje.

INFRASTRUKTURA
IN STORITVE

Zagotavljanje storitev in infrastrukture je zagotovo eden največjih izzivov, ki se mu bodo alpske regije morale posvetiti v prihodnje. Ta izziv je posledica različnih dejavnikov, kot je vrzel med povpraševanjem in ponudbo na odročnih in podeželskih območjih. Depopulacija je povzročila zmanjšanje povpraševanja, kar pomeni opuščanje storitev, to pa je vzrok, da nekatere dele Alp zapušča še več ljudi. Poleg tega je javni prevoz v teh krajih običajno neustrezen, kar najbolj vpliva na starejše, mlade in druge

družbene skupine, ki so od njega odvisne. Kot je pokazala javnomnenjska raziskava med prebivalstvom, opravljena v sklopu priprave tega poročila, je več kot polovica ljudi pri vsakodnevnih opravkih odvisna od svojih avtomobilov. To je sicer nevzdržna praksa, ampak na nekaterih območjih ljudje enostavno nimajo druge izbire, saj javni prevoz ni na voljo.

Eden glavnih infrastrukturnih izzivov je slab javni prevoz, ki je posledica ukinjanja linij ali neobstojećih oz. redkih storitev. Priporočljivo bi bilo poiskati alternative klasičnemu javnemu prevozu, kot so javni prevozi na zahtevo ali prostovoljne storitve za starejše in druge ranljive družbene skupine. Poleg tega bi bilo treba, kjer je to mogoče, znova vzpostaviti predhodno obstoječe železniške povezave in ohraniti tiste, ki še obstajajo na podeželju. Infrastrukturo je treba narediti odporno na podnebne spremembe in naravne nesreče ter izboljšati gradbene standarde. Za vsak infrastrukturni poseg bi bilo treba opraviti presojo vplivov, da se vzpostavi ravnotežje med ekološko celovitostjo ter dodatno porabo zemljišč in drugimi alternativami. Treba je preučiti tudi možnosti za digitalizacijo storitev. Obseg, v katerem je digitalizacija mogoča, pa je odvisen od razpoložljive telekomunikacijske infrastrukture, saj infrastruktura na oddaljenih območjih morda ne zadostuje.

Kot kažejo rezultati raziskave, je druga večja težava stanovanjska situacija. Glede na to, da je v nekaterih delih Alp turizem pomembna gospodarska panoga, so sekundarna bivališča za namen preživljanja prostega časa in kratkoročno oddajanje povzročila pomanjkanje cenovno dostopnih stanovanj. Četudi v teh krajih gradijo nove stavbe, si ranljive skupine, kot so mladi, starejši in mlade družine, teh nepremičnin ne morejo privoščiti. Zato je treba v Alpah razviti učinkovite stanovanjske politike in predpise za rešitev obstoječih razmer.

DELO IN
FINANČNA VARNOST

Analiza razmer v Alpah glede pogojev dela in finančne varnosti kaže precejšnje razlike med posameznimi območji. Poleg razlik v prihodkih obstajajo tudi razlike v

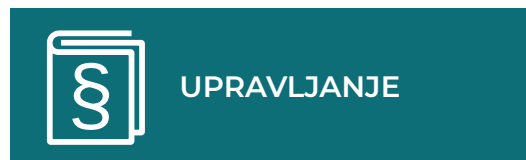
pogojih dela, kot je trajanje starševskega dopusta, ki mladim staršem ne omogoča vedno usklajevanja poklicnega in zasebnega življenja. Delo od doma velja za eno od mogočih rešitev za spodbujanje lažjega usklajevanja poklicnega in družinskega življenja, vendar niso vsi delodajalci v alpskih državah pripravljeni omogočiti svojim zaposlenim, da delo opravljajo na daljavo. V vsakem primeru je pri večini slabše plačanih delovnih mest delo treba opraviti na kraju samem. Kljub temu je delo od doma dobrodošla možnost, da prebivalstvo zadržimo tudi na bolj oddaljenih območjih, če je le na voljo ustrezna infrastruktura.

Izzivi so tudi na trgu dela v Alpah. Zaradi regionalnih razlik v populacijski dinamiki in nerazpoložljivosti oz. nedostopnosti delovnih mest (nekatera območja niso gospodarsko usmerjena), delo ni nujno na voljo tam, kjer ljudje prebivajo. Ker je smučarski turizem kot pomembna gospodarska panoga občutljiv na podnebne spremembe, so ogrožena tudi delovna mesta v tem sektorju, zato je treba iskati alternative. Istočasno se na nekaterih območjih zaradi staranja prebivalstva in odseljavanja mladih manjša delež delovno aktivnega prebivalstva. Zaradi težav pri vključevanju na trg dela te vrzeli ne moremo zapolniti s priseljevanjem.

Demografske spremembe so sprožile tudi spremembe v dinamiki prebivalstva in družbenih odnosih v Alpah. Veliko starejših ljudi potrebuje nego ali vsaj družabne stike. V raziskavi je skoraj desetina vprašanih poročala, da družbenih stikov sploh nimajo, ali pa jih imajo manj kot enkrat na mesec, kar močno znižuje njihovo kakovost življenja. Odseljavanje iz oddaljenih krajev, zapiranje lokalnih skupnosti in druge dinamike prebivalstva mladim in drugim ranljivim skupinam jemljejo priložnosti za družabne stike (glej okvirček 2.1). Poleg tega vse več priseljevanja iz nealpskih ali neevropskih območij povečuje možnosti za konflikte med obstoječim in priseljenim prebivalstvom. Zato je treba narediti več za obravnavo družbenih neenakosti in

družbenih vidikov kakovosti življenja, npr. s civilnimi pobudami in politikami, ki izhajajo iz skupnosti. Prostorsko načrtovanje bi lahko igralo veliko vlogo pri zagotavljanju prostorov, kjer bi se ljudje povezovali in kjer bi lahko spodbujali skupnost.

Upravljanje je dejavnik kakovosti življenja, ki stalno prejema najnižje ocene in mu javnost najmanj zaupa, ne glede na način merjenja in platformo, kar velja tudi za javnomnenjsko raziskavo RSA 10. Je tudi dejavnik, pri katerem so nujne spremembe in prilagoditve najbolj kompleksne. Najpomembnejše za dobro upravljanje bi bilo skupno razumevanje kakovosti življenja v vseh alpskih državah, vendar tega za zdaj ni, saj omenjene države kakovost življenja določajo na različne načine in za spremljanje uporabljajo različne sisteme. Kot so pokazale raziskave, skupnega sistema Alpske konvencije za spremljanje kakovosti življenja v Alpah ni; alpske države in Alpska konvencija se zanašajo na obstoječe načine merjenja, kot so tisti, ki jih uporabljata Eurostat in OECD, ali pa celo kateri koli nacionalni sistem, recimo avstrijski (glej okvirček 1.2). Ti obstoječi ukrepi imajo več pomanjkljivosti, kot so pomanjkljivi podatki na stanovanjskem področju ter na področju biotske raznovrstnosti in prometa. Poleg tega se v večini alpskih držav kakovost življenja ne obravnava kot krovna tema, temveč jo večinoma pokrivajo različni sektorji in njihove politike. Politike za izboljšanje kakovosti življenja ne upoštevajo edinstvenih potreb lokalnih in regionalnih skupnosti, zato je to očitno področje, ki potrebuje izboljšave. Ker so med nacionalnimi in lokalnimi pobudami za kakovost življenja neskladja, morajo alpske države razviti standarde ali predpise za zagotavljanje minimalnega obsega storitev splošnega pomena v tej regiji. V raziskavi so bili omenjeni tudi ekstremni politični pogledi, konservativizem in evroskepticizem, ki bi lahko še dodatno vplivali na upravljanje alpskih regij.

3.3 Ukrepi za soočanje z izzivi

Kakovost življenja v Alpah bi lahko izboljšali z več ukrepi in orodji. Za zbiranje primerov ukrepov, med katerimi se v alpskih državah nekateri že izvajajo, sta bila uporabljena anketa o upravljanju in obrazec za zbiranje specifičnih informacij o dobrih praksah za spodbujanje kakovosti življenja. Izzivi so med seboj povezani in soodvisni, kar pomeni, da dobre prakse sicer lahko obravnavajo posamezen del kakovosti življenja kot takšen, lahko pa izboljšajo tudi druge vidike kakovosti življenja. Vsebine, ki so jih pripravili člani in članice delovne skupine, prikazujejo, kako so primeri dobrih praks zastopani geografsko. Ukrepi se izvajajo na različnih upravnih ravneh in od deležnikov zahtevajo različne stopnje vključevanja, vendar je njihova prenosljivost morda odvisna od okvira upravljanja v posamezni alpski državi. Poznamo tri vrste takih ukrepov: (1) orodja, (2) finančne spodbude s strani vlad alpskih držav ali dežel in (3) pobude, vključno s programi Interreg in drugimi programi po načelu od spodaj navzgor, ki so usmerjeni v eno ali več problematik

kakovosti življenja, kot je opredeljeno v tem poglavju. Medtem ko orodja in finančne spodbude prihajajo predvsem s strani držav, so pobude usmerjene na regionalno in lokalno raven. Financirajo se iz več virov, na primer iz skladov EU, shem čezmejnega sodelovanja, razvojnih programov pod vodstvom EU ter nacionalnih, regionalnih in lokalnih skladov. Pobude se razlikujejo tudi po tem, komu so namenjene; večinoma je v ospredju prebivalstvo, pa tudi podjetja, regionalne in lokalne uprave, kmetije in nevladne organizacije (NVO), sledijo ranljive skupine, kot so otroci, starejše prebivalstvo, mladina ter migranti in migrantke. Projekt se lahko osredotoča na alpska območja ali pa temelji na transnacionalnem sodelovanju.

Okolje in podnebne spremembe

Ukrepi za prilagajanje in blaženje so nujni za reševanje številnih posledic podnebnih sprememb. Avstrija je pobudnica projekta Klimarat (podnebni svet) za spodbujanje participativnega in podnebnega upravljanja.

OKVIRČEK 3.1

Dobra praksa za obravnavo podnebnih sprememb

Pobuda za bavarske gorske gozdove (BWO) na Bavarskem od leta 2008 spodbuja odpornost gozdov na podnebne spremembe v Alpah. Je bistveni del bavarskega programa za prilagajanje podnebnju, ki pokriva celotno bavarsko alpsko regijo. Pobuda BWO uporablja edinstven participativni pristop za podporo zasebnim in občinskim lastnikom gozdov, pri tem pa uporablja širok nabor ukrepov, vključno z upravljanjem gozdov, vključevanjem deležnikov, kampanjami za ozaveščanje in izmenjavo znanja. Projektni model BWO, ki dopolnjuje delo gozdarske uprave, vključuje specializirano osebje v lokalnih gozdarskih pisarnah, ki usmerjajo delo na opredeljenih projektnih področjih. Organizirajo okrogle mize za uravnoteženo obravnavo nasprotujočih si interesov ter ozaveščanje o vplivih podnebnih sprememb na gorske ekosisteme in varovalne gozdove. Pobuda BWO s krepitvijo odpornosti gorskih gozdov navsezadnje varuje kakovost življenja v bavarskih Alpah. Za več podrobnosti [obišči spletno stran](#) ali preberi opis dobre prakse 2 v prilogi k Izhodiščni študiji.

Ta podnebni svet sestavljajo naključno izbrani državljani in državljanke iz vseh regij in iz različnih družbenih, izobrazbenih, dohodkovnih in starostnih skupin, ki v državi živijo vsaj pet let. S podporo znanosti so razvili ukrepe glede ključnih prihodnjih vprašanj na področju prometa, proizvodnje energije in trajnostne pridelave hrane, ki so povezana s kakovostjo življenja. Predlogi podnebnega sveta naj bi do leta 2040 omogočili podnebno zdravo in nevtrarno Avstrijo (Klimarat, 2023). Nemška zvezna dežela Bavarska je pripravila politiko varstva podnebja (Bayerisches Klimaschutzprogramm in Bayerisches Klimaschutzgesetz), s katero si prizadeva do leta 2030 za najmanj 65 % zmanjšati količino izpustov CO₂ in drugih toplogrednih plinov in tako zagotoviti, da bo dežela do leta 2040 postala ogljično nevtralna. Poleg tega pa so, podobno kot v Avstriji, vzpostavili Bavarski podnebni svet (Bayerischer Klimarat), da bi spodbudili usmeritev podnebnih politik in podprli podnebne raziskave na Bavarskem (Bayerischer Klimarat, 2023). Švica je prilagodila dva dokumenta, ki sta se navezovala na to temo. Prvi je Strategija za trajnostni razvoj 2030, v kateri so zastavljene smernice za politiko Zveznega sveta za trajnostni razvoj, poleg tega pa trajnostni razvoj uveljavi kot pomembno zahtevo za vsa področja zveznih politik. Navedena so tri prednostna področja: (1) trajnostna potrošnja in proizvodnja, (2) podnebje, energija in biotska raznovrstnost ter (3) enake priložnosti in družbena kohezija (Federal Council, 2021a). Drugi dokument iz leta 2021 je Dolgoročna podnebna strategija do leta 2050, v kateri

je prepoznan cilj za ničelne neto izpuste toplogrednih plinov do leta 2050. V strategiji je zastavljenih deset osnovnih strateških načel, ki bodo v prihodnjih letih zaznamovala švicarsko podnebno politiko. Poleg tega so zastavljeni podnebni cilji in usmeritve glede izpustov za gradbeništvo, promet, kmetijsko in živilsko panogo, finančne trge, sintetične pline, letalstvo in industrijo odpadkov (Federal Council, 2021b). Monako si je za cilja zadal zmanjšanje izpustov toplogrednih plinov za 55 % do leta 2030 glede na referenčno leto 1990 in dosego podnebne nevtralnosti do leta 2050, in sicer z določitvijo ukrepov v svojem prihodnjem Podnebnem in energetskega načrta. Glavni cilji načrta so obravnava podnebnih sprememb, trajnostno prilagajanje ozemlja na podnebne spremembe ter vzpostavitev odpornega in robustnega prostora v dobrobit prebivalstvu in dejavnostim (Gouvernement Princier, 2023).

Pobude, ki obravnavajo podnebne spremembe, vključujejo tudi Pobudo za bavarske gorske gozdove (Bergwaldoffensive – BWO), edinstven program v okviru bavarske uprave za gozdove z izrazito vključujočim pristopom (glej okvirček 3.1). Poleg tega Bavarska s pomočjo smernic za financiranje KommKlimaFÖR ponuja tudi finančno podporo bavarskim občinam in partnerjem Bavarskega podnebnega zaveznitva (Bayerisches Landesamt für Umwelt, 2024) za izvajanje projektov za varstvo podnebja (zmanjšanje izpustov toplogrednih plinov) oz. ukrepov za podnebno prilagajanje. Avstrijski zvezni

OKVIRČEK 3.2

Dobra praksa za spodbujanje biotske raznovrstnosti, okoljske pismenosti in javnih storitev
Rovereto, alpsko mesto v Italiji, ki se srečuje z izzivi na področju podnebja in biotske raznovrstnosti, si želi izboljšati kakovost življenja svojega prebivalstva z oživljanjem kulturne dediščine. S preoblikovanjem glavne stavbe železniške postaje in njene okolice je mesto pridobilo javno mestno vozlišče v skladu z Novo leipziško listino EU. Program Station for Transformation (S4T) spodbuja skupna prizadevanja za reševanje izzivov, povezanih s podnebnimi spremembami, izgubo biotske raznovrstnosti in obnovo dediščine. S spremembo namembnosti postaje v interaktiven kraj za usposabljanje, sooblikovanje in prenos znanja program S4T spodbuja deležnike na več ravneh. Projekt sledi načelu »razumi, prilagodi, uporablaj« in na tak način spodbuja inovativne rešitve za zgoče izzive ter tako na koncu izboljša kakovost življenja v dolini. Program S4T je bil izbran v okviru Evropske pobude za mesta in predstavlja dober primer strateškega pristopa k celostnemu razvoju skupnosti. Za več podrobnosti [obišči spletno stran](#) ali preberi opis dobre prakse 22 v prilogi k Izhodišni študiji.

ministrski sklad za podnebje in energijo (2024) spodbuja in financira inovativne projekte, ki se osredotočajo na učinkovitost in trajnostni razvoj s ciljem preobrazbe energetskega sektorja. Skupni letni proračun sklada znaša 150 milijonov evrov. Poleg tega obstajajo številne možnosti financiranja z manjšimi zneski, ki se prednostno osredotočajo na ozaveščanje na lokalni ravni v občinah, mestih in v javnosti, kot sta avstrijski program KLAR! in e5-Programm für energieeffiziente Gemeinden (program za energetske učinkovite občine).

Presoje vplivov na okolje (v skladu z direktivo EU, ki jo izvajajo vse alpske države EU in so uzakonjene v Švici, Lihtenštajnu in Monaku) in drugi ukrepi upravljanja v kombinaciji z ukrepi za razvoj in kakovost življenja ter okoljski ukrepi za trajnostni razvoj se lahko uporabijo za oceno kakovosti okolja. Poleg tega italijanska pogodba za reke predstavlja uporabno orodje za usklajevanje lokalnih interesov za kakovost življenja, vzpostavitev celostnih strategij in vnovični razvoj ter upravljanje okoljske in krajinske kakovosti porečij (Politecnico di Torino, 2015). Bavarski akcijski program za vodo 2030 (PRO Gewässer 2030) na podoben način zagotavlja celovito strategijo za zaščito pred poplavi in razvoj naravnih vodnih teles, ki predvideva povečane rekreacijske in doživljajske funkcije vodnih teles z dopolnilnimi ukrepi in okolju prijazno dostopnostjo (Bayerische Staatsministerium für Umwelt und Verbraucherschutz, 2024).

Finančne spodbude, ki neposredno koristijo

prebivalstvu, kot so sredstva, povezana s kohezijsko politiko EU, programi za razvoj podeželja ali izplačila v okviru kmetijske politike, omogočajo nadaljnje delovanje gorskih kmetij in posredno ohranjajo tradicionalno krajino, alpske pašnike, kmetijska zemljišča in podeželska naselja (glej okvirček 3.2).

Zagotavljanje infrastrukture in storitev

Na področju zagotavljanja infrastrukture je bil kot eden od vidikov, ki mu je treba v nekaterih delih Alp posvetiti posebno pozornost, omenjen javni prevoz. Pri tem so lahko primeri za morebitne rešitve orodja na področju **javnega prevoza** iz Avstrije, nemške dežele Bavarske in Monaka. Avstrija ima integriran sistem vozovnic za javni prevoz, ki se imenuje KlimaTicket Ö (b. d.); potniki in potnice lahko uporabljajo javne in zasebne železniške povezave ter javni prevoz v regionalnem, medregionalnem in nacionalnem prostoru z vozovnico za pavšalno ceno. S ponudbo podnebno prijaznejših alternativ individualnemu motoriziranemu prometu želijo doseči pariške podnebne cilje (Združeni narodi, 2024), predvsem s spodbujanjem osebne mobilnosti. Poleg tega imajo severovzhodne avstrijske zvezne dežele – Gradiščanska, Spodnja Avstrija in Dunaj – skupno mrežo javnega prometa Verkehrsverbund Ost-Region (VOR). Ena od storitev, ki jih ponujajo, je VOR Flex (VOR, 2024), sistem javnega prevoza, ki temelji na povpraševanju in ponuja informacije in rezervacije, plačilo voženj pa je enostavno in prilagodljivo. Na podoben način je Bavarska podprla širitev javnega

OKVIRČEK 3.3

Primer dobre prakse za lokalno pridelavo in prodajo živil

V Avstriji se je začel projekt za spodbujanje nakupovanja lokalnih živil, s čimer želijo zmanjšati odvisnost od avtomobila. Trenutno po državi deluje 19 trgovin KastlGreissler, od teh jih je devet na območju Alpske konvencije. Ljudi želijo motivirati za nakup visokokakovostnih, regionalno ali lokalno pridelanih, pogosto ekoloških živil, posledično pa podpreti majhne kmetije in zagotoviti prehransko varnost. To vključuje ponudbo regionalnih pridelkov v samopostrežni trgovini in v lokalni ponudbi. Projekt spodbuja lokalne vrednostne verige in zagotavlja oskrbo na podeželju, obenem pa pripomore k zmanjšanju količine izpustov CO₂, izboljšanju dostopa za manj mobilne osebe in lokalni gospodarski rasti. S ponudbo visokokakovostne hrane v neposredni bližini projekt krepi povezanost skupnosti in spodbuja trajnostne načine življenja, kar koristi tako potrošnikom in potrošnicam kot lokalnim proizvajalcem in proizvajalkam. Za več podrobnosti [obišči spletno stran](#) ali preberi opis dobre prakse 16 v prilogi k Izhodiščni študiji.

prevoza z različnimi programi. Zvezna dežela s programom financiranja, s katerim želijo izboljšati mobilnost na podeželju, podpira lokalne uprave z vzpostavljanjem **mobilnostnih storitev na zahtevo in hitrih avtobusnih povezav**. Od tega imajo koristi zlasti podeželska in alpska območja. Tudi Slovenija je vzpostavila integrirano vozovnico, ki ranljivim skupinam ljudi, kot so mladi in starejši, lajša uporabo javnega prevoza. Pobude Monaka so bile povezane z razogljičenjem in mobilnostjo in so ponujale subvencije za električna in hibridna vozila. V okvirčku 3.3 je predstavljen primer dobre prakse za zagotavljanje lokalnega izvajanja storitev splošnega gospodarskega pomena.

Čeprav je bilo **stanovanjsko vprašanje** prepoznano kot eden od glavnih izzivov, neposredno povezanih s kakovostjo življenja, je bilo na to temo predloženih le malo primerov dobrih praks. Alpske države imajo različne pristope k zagotavljanju neprofitnih stanovanj in stanovanj za ranljive skupine; uvedle so tudi stroge omejitve glede sekundarnih bivališč v bolj turističnih krajih. Čeprav bi to lahko uredili s predpisi na področju prostorske ureditve, npr. s predpisi glede rabe tal in urbanističnimi predpisi, bo treba v prihodnje prilagoditi tudi tipe stanovanj, predvsem za starejše in njihove potrebe. V Lihtenštajnu so na voljo subvencije za zgoščeno stanovanjsko gradnjo, s katero odvrtaajo od gradnje enodružinskih hiš. Razpršena poselitev pri zagotavljanju infrastrukture in storitev povzroča visoke

stroške za javno upravo (elektrika, voda in odpadne vode; Liechtenstein National Administration, 2023).

Demografske spremembe

Demografske spremembe so obravnavali poročilo RSA 5 (Alpska konvencija, 2015) in predvsem projekti iz programa Območje Alp, ki obsegajo različne vidike teh družbenih sprememb. Eden takšnih projektov je DEMOCHANGE, ki opisuje demografske spremembe kot alpski fenomen in išče rešitve zanje (Bausch, Koch in Vesser, 2014). Drugi takšen projekt je bil PlurAlps, ki je bil namenjen predvsem na novo priseljenemu prebivalstvu kot ranljivi družbeni skupini v Alpah (glej okvirček 3.4). **Kako prepričati mlade, da ostanejo**, je vprašanje, ki se mu posveča francoski projekt AlpSatellites (Program Interreg Območje Alp, 2024a), katerega cilj je preučiti priložnosti in izzive pri prehodu na hibridno delo, delo na daljavo in sodelo v oddaljenih satelitskih ekosistemih. Priseljenci in priseljenke bi delo lahko opravljali prek spleta, medtem pa uživali v kakovosti življenja v Alpah in pri tem oživili prostor, v katerem živijo.

Pobude, ki so usmerjene v različne vidike kakovosti življenja in izboljšanje lokalnih življenjskih razmer, lahko posredno obravnavajo tudi demografske spremembe. Bavarska ministrska regionalna uprava tako trenutno podpira več kot 60 pobud in skoraj 200 projektov, ki se ukvarjajo s problematiko kakovosti življenja, vključno s stanovanjskim vprašanjem, dostopnostjo,

OKVIRČEK 3.4

Dobra praksa glede demografskih sprememb (priseljavanje)

Projekt PlurAlps se je osredotočal na krepitev pluralizma v alpskem prostoru. Projekt, ki ga je izvajalo deset partnerjev iz šestih alpskih držav, poudarja pluralizem kot prednost in prikazuje uspešne modele integracije, v katere so vključeni občine, podjetja in civilna družba. Pilotne regije so bile primer učinkovitih strategij integracije ter so omogočile navdih in vpogled v trajnostne projekte. V sklopu projekta je bilo razvito orodje družbenega načrtovanja za občine, ki pomaga pri izboljšanju kakovosti življenja vseh, ki tam živijo ali se priseljujejo. Bela knjiga PlurAlps vsebuje priporočila za povečanje privlačnosti alpskega prostora in spodbujanje družbene kohezije. Rezultati projekta poudarjajo sposobnost občin, da se vključijo v družbeno načrtovanje, krepijo medsektorsko sodelovanje pri storitvah za sprejem priseljenega prebivalstva in izboljšujejo znanje o njegovi integraciji. Rezultati podpirajo družbene inovacije v občinah ter majhnih in srednjih podjetjih, s čimer se navsezadnje krepijo družbena struktura in gospodarska vitalnost alpskih regij. Za več podrobnosti obišči [spletno stran](#) ali preberi opis dobre prakse 13 v prilogi k Izhodiščni študiji.

staranjem prebivalstva, vključevanjem in sodelovanjem mladih ter lokalno oskrbo (Kitzingen County – The Strategy for Demography), izboljšujejo vitalnost regije, zagotavljajo družbene storitve in mobilnost (Altmühl Jura County) in spodbujajo aktivno državljanstvo (Regen County: Arberland).

Upravljanje

Ker je upravljanje med dejavniki kakovosti življenja prejelo najnižjo oceno, bi bilo treba tudi na tem področju iskati rešitve. Ukrepi, povezani z upravljanjem, se lahko navezujejo na **oblikovanje politik na specifičnem območju ali geografskem prostoru, oblikovanje politik za enega ali več vidikov kakovosti življenja ali pa se osredotočajo na izboljšanje sodelovanja v postopkih upravljanja** (glej okvirčka 3.5 in 3.6). Ker je upravljanje eden glavnih izzivov v smučarskem turizmu in na splošno, je za upravljanje in razvoj turizma treba oblikovati inovativne in trajnostne rešitve. Projekti Interreg velikokrat stremijo k pripravi specifičnih strategij in ukrepov, s katerimi bi zapolnili vrzeli v politikah. Tako je npr. projekt LOS_DAMA! usmerjen v izboljšanje dostopa alpskega prebivalstva do zelenih površin in pripravo tovrstnih strategij (Program Interreg Območje Alp, 2024b). V sklopu projekta Smart Altitude je nastalo orodje za prilagajanje upravljanja smučišč na podnebne spremembe (glej okvirček 3.7), medtem ko je projekt Smart Villages obravnaval digitalno preobrazbo podeželskih skupnosti in ponudil spoznanja glede organizacije

in financiranja digitalnih omrežij v podeželskih alpskih skupnostih (Program Interreg Območje Alp, 2024c).

Večina sredstev je namenjena gorskim, odmaknjenim ali obmejnim območjem, z njimi pa naj bi poskrbeli za trajno poselitev in stanovanja ter hkrati zagotovili storitve, ohranjanje narave ter upravljanje krajine, gozdarstva in kmetijstva. Denar je običajno namenjen lokalnim skupnostim, občinam in regijam, pogosto pa je povezan s posebnimi politikami, ki predstavljajo okvir upravljanja, program ali finančno ozadje; taki primeri so recimo švicarska zvezna politika za podeželska in gorska območja, francosko medregionalno upravljanje francoskih Alp in italijanska nacionalna strategija za notranja območja (SNAI). Francoski program za medregionalno upravljanje Alp sofinancira razpise za projekte, ki jih izvajajo regije. Vključuje trdna partnerstva na več ozemljih in z več partnerji, da se omogoči dinamično sodelovanje v Alpah. Na podoben način je več italijanskih priložnosti za financiranje povezanih z ohranitvijo in razvojem gorskih območij; strategija SNAI (s finančno podporo evropskih strukturnih skladov, kot so Evropski sklad za regionalni razvoj, Evropski socialni sklad, Evropski kmetijski sklad za razvoj podeželja in nacionalni skladi) tako sofinancira lokalne razvojne projekte, ki obravnavajo demografski upad v odmaknjenih, podeželskih in gorskih krajih. Bavarsko orodje za financiranje regionalnega upravljanja podpira inovativne projekte na regionalni in medobčinski ravni, ki obravnavajo vsajeno tematiko prihodnosti

OKVIRČEK 3.5

Dobra praksa za politike z integracijo kakovosti življenja

Krovni okvir za razvoj v Sloveniji je Strategija razvoja Slovenije 2030 (Vlada Republike Slovenije, 2017), ki jo določajo Vizija Slovenije, razvojne podlage in mednarodni dogovori za obravnavo regionalnih, nacionalnih, evropskih in globalnih trendov in izzivov v povezavi z razvojem. Odločilnega pomena za doseganje ciljev, ki se prvotno osredotočajo na zagotavljanje visoke kakovosti življenja za vse, je aktivno izvajanje. Cilji vključujejo uravnotežen razvoj gospodarstva, družbe in okolja s priložnostmi za zdajšnje in prihodnje generacije. K dobri kakovosti življenja posameznika oz. posameznice pripomorejo priložnosti za zaposlovanje, izobraževanje in ustvarjalno udeležanje ter varne in dejavne življenjske razmere, zdravo okolje, sodelovanje v demokratičnih postopkih odločanja in možnosti za družbeno upravljanje. Za več podrobnosti [obišči spletno stran](#).

OKVIRČEK 3.6

Dobra praksa za oblikovanje lokalno prilagojenih politik

Namen teritorialne študije ESPON Kakovost življenja v prostoru Alpske konvencije je izboljšati in izvajati teritorialno kakovost življenja (TQoL) s pomočjo metodologije, ki vključuje kazalnike za merjenje kakovosti življenja na določenem območju. Študija je preučevala trenutno situacijo v Alpah, napovedala trende in podala priporočila za kazalnike, s katerimi bi spremljali nastajajoče vzorce in vpliv globalnih sprememb na lokalno kakovost življenja. Kot del te študije so v kantonu Ticino (Švica), v Trentu (Italija), na Koroškem (Slovenija) in v regiji Unterkärnten (Avstrija) vzpostavili žive laboratorije. Izvedli so fokusne skupine, ki vključujejo deležnike in obstoječe prebivalstvo, da bi prepoznali prednostne naloge na področju kakovosti življenja, priporočili kazalnike in določili izzive (npr. podnebne spremembe, demografija, življenjski slog in spremembe v upravljanju) ter ocenili njihov vpliv na kakovost življenja. Ta pristop je olajšal prepoznavanje kazalnikov, ki so povezani s prostorsko ureditvijo, in političnih ciljev za praktično izvajanje ter spodbudil sodelovanje javnosti in vključevanje skupnosti v postopke odločanja na lokalni ravni. Za več podrobnosti obišči [spletno stran](#).

(konkurenčnost regij, naseljevanje, regionalno identiteto, podnebne spremembe in energijo ter demografske spremembe).

Poleg tega lahko **pobude** na zanimive načine **vključujejo lokalne življenjske sloge, gospodarstva, storitve in uravnotežen turizem**. Primer za to so Gorniške vasi (b. d.), avstrijska pobuda za sodelovanje na naddržavni ravni, ki omogoča povezanost celotnega območja Alpske konvencije. Vasi se trudijo za ohranitev in vzpostavitev zavarovanih območij ter promovirajo turistično ponudbo, s katero ohranjajo alpske tradicije. Sodelujoče občine kot partnerice prevzemajo dejavno vlogo pri vzdrževanju in razvoju teh območij (javni prevoz za potrebe prebivalstva ter obiskovalcev in

obiskovalk). Poleg tega so na Bavarskem, v dolini Achenal, vzpostavili ekološki model (Ökomodell Achenal), ki se trudi ohraniti in izboljšati kakovost življenja v dolini in vključuje lokalno kmetijstvo in gozdarstvo, obrt in trgovino ter gostinstvo in turizem. To dosega z osredotočanjem na naravno in kulturno krajino, ohranjanjem delovanja majhnih kmetij, sonaravnim turizmom in trgovino ter z uporabo lokalnih virov obnovljive energije. Poleg tega obstajajo **pobude za naložbene priložnosti**, podjetništvo in trajnostni turizem. Tako recimo turistična organizacija v Lihtenštajnu gorska območja dejavno promovira kot turistične destinacije in finančno podpira infrastrukturo v smučarskih območjih.

OKVIRČEK 3.7

Dobra praksa za upravljanje turizma

Cilja evropske pobude Smart Altitude sta optimizacija energije in zmanjšanje toplogrednih plinov v alpskih smučarskih regijah. Pobuda uvaja orodja za sprejemanje odločitev pri upravljanju smučišč in oblikovanju politik ter inovativne tehnične rešitve, ki so bile preizkušene v štirih živih laboratorijih. Projekt temelji na predpostavki, da Alpe lahko sprejmejo strategije prilagajanja in blaženja za boj proti učinkom podnebnih sprememb. Te strategije upravljanja s smučišči in oblikovanja politik pripomorejo k obvladovanju podnebnih sprememb in s tem spodbujajo nov model za alpski zimski turizem. Komplet orodij Smart Altitude, ki so ga razvili partnerji iz Avstrije, Francije, Italije, Nemčije, Slovenije in Švice, vključuje orodja za določanje prednostnih nalog, načrtovanje, izvajanje, spremljanje, revizijo in komunikacijske strategije. S tem so deležnike opolnomočili za spodbujanje trajnostnih sprememb pri rabi energije in okoljskih učinkov v regiji. Za več podrobnosti obišči [spletno stran](#) ali preberi opis dobre prakse 6 v prilogi k Izhodiščni študiji.

4

UPRAVLJAVSKI OKVIR ZA KAKOVOST ŽIVLJENJA V ALPAH

KLJUČNO SPOROČILO

Kompleksen upravljavski okvir za kakovost življenja v Alpah sestavlja več institucij, ki delujejo na več upravnih ravneh in v različnih sektorjih politik. Na oblikovanje politik ne vplivajo le naddržavne politike znotraj območja Alp, temveč tudi globalne smernice, kot so cilji trajnostnega razvoja OZN. Pomembna sestavna dela okvira sta participacija, ki jo je treba omogočati na vsakem koraku političnega procesa, in spremljanje za preverjanje kakovosti izvajanja politik.

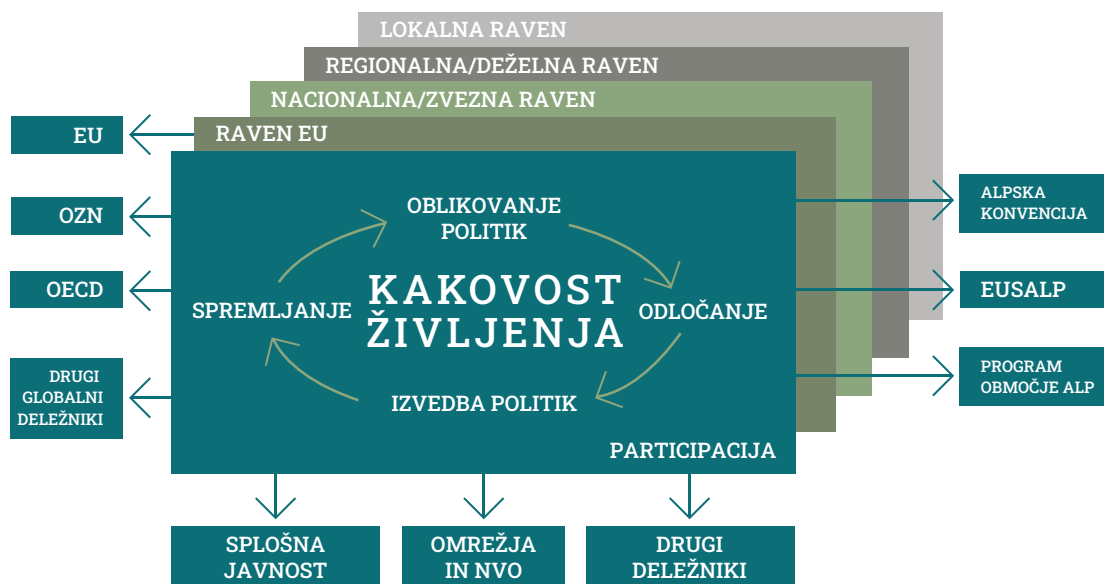

4.1 Splošni okvir

Evropska unija kakovost življenja vključuje v svoje glavne politične usmeritve (Lizbonska pogodba) za vse tri glavne kohezijske cilje (ekonomska, socialna in teritorialna kohezija). V Teritorialni agendi 2030 je teritorialna kohezija opredeljena kot cilj, ki »pomeni spodbujanje uravnoveženega in skladnega prostorskega razvoja med državami, regijami, mesti in občinami ter znotraj njih, pa tudi zagotavljanje prihodnosti za vse kraje in ljudi v Evropi, pri čemer temelji na raznolikostih krajev in subsidiarnosti« (Ministri, pristojni za prostorsko

načrtovanje, 2020). Namen zagotavljanja boljših življenjskih razmer se v veliki meri odraža v 17 ciljih trajnostnega razvoja, ki predstavljajo globalni okvir za spremljanje, kako dobro države usmerjajo svoj razvoj, in služijo kot navdih za oblikovanje politik na različnih upravnih ravneh. Še ena pobuda, ki opredeljuje globalni referenčni okvir, je koncept planetarnih meja, ki »predstavlja niz devetih planetarnih meja, znotraj katerih se človeštvo lahko še naprej razvija in uspeva v prihodnjih generacijah« (Stockholm Resilience Centre, 2024).

UPRAVLJAVSKI OKVIR ZA KAKOVOST ŽIVLJENJA V ALPAH

SLIKA 4.1
Upravljalni okvir
za kakovost življenja
v Alpah.
(Vir: lastno delo)

4.2 Upravljavski okvir, specifičen za Alpe

Upravljavski okvir za Alpe je precej zapleten. Obstaja več ustanov in programov, ki usmerjajo razvoj in oblikovanje politik tudi v povezavi s kakovostjo življenja.

Alpska konvencija je mednarodna pogodba za varstvo Alp in spodbujanje trajnostnega razvoja. Njeno delo temelji na protokolih in deklaracijah, ki jih spremljajo Večletni program dela in dejavnosti tematskih delovnih teles (glej 5. poglavje).

EUSALP je makroregionalna strategija, ki predstavlja politični okvir za sodelovanje dežel in regij alpske makroregije. Deluje v okviru treh tematskih področij politik (gospodarska rast in inovacije, mobilnost in povezljivost ter okolje in energija), štirih medsektorskih prednostnih področij ter devetih akcijskih skupin, vse to v povezavi s kakovostjo življenja. Finančno orodje, ki ga poznamo pod imenom Sklad za pripravljane ukrepe alpske regije (ARPAF), je bil ustvarjen leta 2019, da bi zagotavljal finančno podporo za manjše projekte pod okriljem EUSALP-a, vendar pa od leta 2024 ni več na voljo. **Program Območje Alp** je sedem let trajajoč Interreg program za transnacionalno sodelovanje v alpskih regijah, trenutno pa se izvaja za obdobje 2021–2027. Program financira projekte, ki obravnavajo tri vprašanja območja Alp: podnebne spremembe, digitalizacijo in teritorialno preobrazbo. Tudi pretekli projekti pomembno pripomorejo k vsem petim tematikam kakovosti življenja.

Alpske države se na področju upravljanja med seboj močno razlikujejo. V Avstriji, Franciji, Italiji, Lihtenštajnu, Nemčiji in Švici se upravljanje izvaja na treh ali več ravneh, vključno z nacionalno oz. zvezno, regionalno in lokalno. Slovenija je organizirana na dveh ravneh, na nacionalni in lokalni, medtem ko nacionalna in lokalna raven Monaka geografsko

sovpadata, imata pa ločene pristojnosti. Različni so tudi načini, na katere države s politikami obravnavajo kakovost življenja in blaginjo. Nekatere države so kakovost življenja vključile v svojo temeljno zakonodajo, druge pa v različne nacionalne (razvojne) strategije. Primera nacionalne politike s krovnim konceptom kakovosti življenja sta Strategija razvoja Slovenije 2030 (Vlada Republike Slovenije, 2017) in švicarska Strategija za trajnostni razvoj 2030 (Federal Council, 2021a). V večini primerov se kakovost življenja obravnava kot medsektorsko vprašanje, ki ga obravnava več politik in ukrepov. Urejanje prostora ima pri kakovosti življenja vlogo zagotavljanja boljših življenjskih razmer in varovanja okolja. Nekatere države imajo tudi posebne ustanove oziroma organe, ki se ukvarjajo s kakovostjo življenja, med njimi so Komisija za trajnostni razvoj (Francija), zvezna in bavarska Komisija za enakovredne življenjske razmere (Nemčija) in Strateški svet za privlačnost (Monako).

Tudi na regionalni in lokalni ravni se na kakovost življenja navezujejo različne strateške politike, kot so regionalni razvojni programi, programi in pobude LEADER ter trajnostne razvojne strategije. Na lokalni ravni se lahko izvajajo različne pobude in projekti, ki se neposredno osredotočajo na enega od petih področij kakovosti življenja.

Pomemben vidik upravljavskega okvira je tudi spremljanje kakovosti življenja na različnih ravneh. Eurostat je v EU vzpostavil platformo za kakovost življenja, s katero zbira in primerja podatke posameznih držav. Nekatere države so vzpostavile lastne sisteme spremljanja kakovosti življenja, kot je avstrijski projekt »Kako gre Avstriji?« (Statistik Austria, 2021). Alpske

države sodelujejo pri anketah o kakovosti življenja, ki se izvajajo v celotni EU, in prispevajo podatke za podatkovne zbirke Eurostata in OECD-ja. Poleg periodičnega spremljanja se v Alpah izvajajo tudi posamezne študije za ugotavljanje kakovosti

življenja v določeni regiji ali na določenem območju v Alpah (npr. Rumpolt, 2020). Nekatere lokalne skupnosti so pripravile celo lastne koncepte za merjenje kakovosti življenja, recimo v Grenoblu (Francija).

4.3 Participativni pristopi

Politični postopki so običajno sestavljeni iz štirih korakov: (1) oblikovanje politik, (2) odločanje, (3) izvajanje in (4) spremljanje. Pomembno je, da pri vseh štirih korakih zagotovimo sodelovanje javnosti z različnimi oblikami vključevanja, kot so javna posvetovanja, ankete, delavnice in spletna posvetovanja. Splošna javnost mora imeti priložnost izraziti svoje potrebe in predloge na vseh stopnjah postopka. Poleg splošne javnosti obstajajo tudi posebni deležniki, kot so združenja, podjetja, ponudniki družbenih storitev in drugi, ki zastopajo potrebe specifične ciljne skupine prebivalstva. V Alpah obstaja tudi

več mrež in nevladnih organizacij, ki pripomorejo k izvajanju Alpske konvencije in razvoj v Alpah usmerjajo po trajnostni poti. Ob tem zagotavljajo podporo civilni družbi in strokovnim skupinam, ki gre za njihove potrebe v povezavi s kakovostjo življenja in transnacionalnega sodelovanja. Lobirajo za vprašanja, povezana s kakovostjo življenja, in izvajajo ustrezne projekte. Še ena strategija, ki jo regije ali lokalne skupnosti lahko uvedejo za financiranje projektov za izboljšanje kakovosti življenja, je participativni proračun.

5

PRISPEVEK ALPSKE KONVENCIJE H KAKOVOSTI ŽIVLJENJA V ALPAH

KLJUČNO SPOROČILO

V okviru Alpske konvencije si pogodbenice in opazovalke prizadevajo odgovoriti na zdajšnje in prihodnje izzive, iščejo rešitve in izvajajo dejavnosti za uravnoteženo skrb za okolje in ljudi. Te dejavnosti naj bi pripomogle k zagotavljanju dobre kakovosti življenja, pa tudi skrbele za varstvo okolja in se posvečale podnebnim spremembam. Alpska konvencija naj nadaljuje promocijske dejavnosti in dejavnosti za ozaveščanje, s katerimi predstavlja Alpe kot vzorčno regijo na področju trajnostnega razvoja.

5.1 Organizacijski okvir Alpske konvencije za podporo kakovosti življenja²

²Vsebinsko tega poglavja je pregledal in prilagodil Stalni sekretariat Alpske konvencije.

Postopek načrtovanja Alpske konvencije za varstvo in trajnostni razvoj Alp se je začel leta 1989. V letih, ki so sledila, so vse alpske države in Evropska unija podpisale dokument, ki je začel veljati leta 1995. Alpska konvencija še naprej podpira izvajanje svojih ciljev in spodbuja transnacionalno sodelovanje. Svoje delo izvaja prek različnih organov na strateški, pravni, operativni in tematski ravni, ki skupaj pripomorejo k njenemu izvajanju.

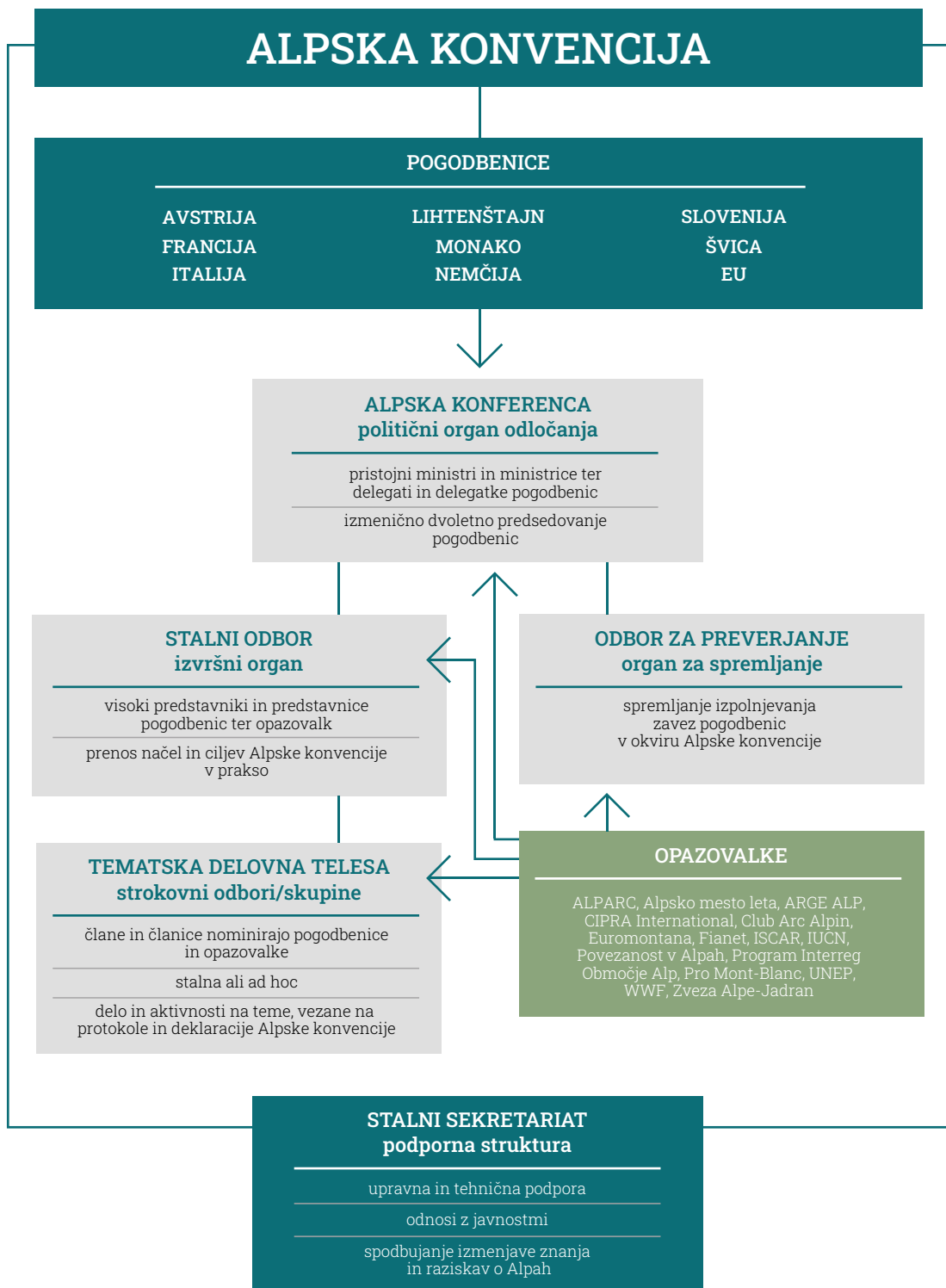
Alpska konvencija kot mednarodna pogodba predstavlja politični okvir za varstvo in trajnostni razvoj Alp (glej sliko 5.1). Osem tematskih protokolov ponuja konkretne korake in specifične ukrepe za izvajanje ciljev Okvirne konvencije (glej okvirček 5.1). Okvirna konvencija in protokoli so pravno zavezujoči (v tistih državah, kjer so jih ratificirali). Okvirna konvencija in tisti protokoli, ki jih je ratificirala tudi EU, so prav tako del evropskega prava.

Alpska konvencija je sprejela tudi šest ministrskih deklaracij. Ena od prvih je Deklaracija o prebivalstvu in kulturi (Alpska konvencija, 2006a), ki je bila sprejeta leta 2006, da bi med drugim zagotovila ohranjanje življenjskega okolja, kakovosti življenja in enake možnosti za prebivalstvo Alp. Deklaracija med svojimi cilji navaja ohranjanje poselitvenih razmer glede na načela trajnostnega razvoja, zagotavljanje storitev splošnega pomena ter spodbujanje pripadnosti in identitete.

Celotno delo Alpske konvencije sledi večletnim programom dela (VPD), ki so običajno sprejeti za obdobje šestih let za zagotavljanje izvajanja protokolov in deklaracij. Poleg pogodbenic je v Alpski konvenciji dejavnih tudi več opazovalk, ki zastopajo različne interese, npr. civilno družbo, tematska združenja in transnacionalne organizacije.

Delo Alpske konvencije presega meje in sektorje in stremi k trajnostni prihodnosti v Alpah. Alpska konvencija sodeluje z drugimi organizacijami znotraj Alp, na primer z EUSALP-om in njegovimi akcijskimi skupinami, programom Interreg Območje Alp in drugimi deležniki. Okvir za njeno delo z globalnega vidika predstavljajo cilji trajnostnega razvoja OZN ter druge mednarodne pogodbe in procesi, kot so Okvirna konvencija Združenih narodov o spremembi podnebja, Konvencija o biološki raznovrstnosti in zakonodaja na evropski ravni. Za doseganje ciljev Alpska konvencija sodeluje tudi z drugimi gorskimi regijami in mednarodnimi organizacijami ter ustanovami.

ORGANIZACIJSKA SHEMA OKVIRA ALPSKE KONVENCIJE

SLIKA 5.1
Organizacijska shema okvira Alpske konvencije. (Vir: lastno delo)

5.2 Prispevek Alpske konvencije v podporo kakovosti življenja

Čeprav nobeden od osmih obstoječih izvedbenih protokolov Alpske konvencije neposredno ne obravnava tematike kakovosti življenja, pa vsebujejo vseobsegajoče cilje in dejavnosti, ki posredno in neposredno pripomorejo k ohranjanju in izboljšanju kakovosti življenja in dobremu počutju ljudi v Alpah. V protokolih so obravnavane posamezne teme za pospeševanje medsektorskega pristopa pri oblikovanju politik, pri tem pa so uravnoteženo obravnavani okoljski, družbeni in gospodarski učinki ter upoštevani cilji drugih povezanih politik. Protokoli prav tako poudarjajo načelo sodelovanja prebivalstva pri razvoju in izvajanju politik.

Tudi ministrske deklaracije poudarjajo pomen:

- ▶ kakovosti življenja in enakih možnosti, ki se odražajo v zagotavljanju razmer za naseljevanje, storitve splošnega pomena, izobraževanje, preživljanje prostega časa in življenje skupnosti (Deklaracija Prebivalstvo in kultura, Alpska konvencija, 2006a);
- ▶ dejavnosti za zmanjšanje ogroženosti alpskega življenjskega, gospodarskega in kulturnega prostora zaradi podnebnih sprememb (Deklaracija o spremembi podnebja, Alpska konvencija, 2006b; Innsbruška deklaracija: Podnebno nevtralne in podnebno odporne Alpe 2050, Alpska konvencija, 2019);
- ▶ prehoda na zeleno in trajnostno gospodarstvo, ki omogoča dobro kakovost življenja prebivalstva (Izjava o krepitvi trajnostnega gospodarstva v Alpah, Alpska konvencija, 2016);
- ▶ upravljanja pomanjkanja vode in zmanjševanja tveganja za naravne nesreče (Deklaracija o celostnem in trajnostnem upravljanju voda v Alpah, Alpska konvencija, 2020a) in

▶ krepitve dejavnosti za varstvo in obnovo biotske raznovrstnosti, kulturne krajine in ohranjanje možnosti preživljanja v lokalnih skupnostih v gorah (Deklaracija o varstvu biotske raznovrstnosti gora in njena promocija na mednarodni ravni, Alpska konvencija, 2020b).

Zato je zagotavljanje dobre kakovosti življenja za Alpsko konvencijo ena od glavnih prednostnih nalog. Ta cilj je bil poudarjen v najnovjšem VPD za obdobje 2023–2030, v katerem je zagotavljanje dobre kakovosti življenja zastavljeno kot eno od treh strateških prednostnih področij.

Kakovost življenja je krovna tema, povezana s tremi področji trajnostnega razvoja (gospodarskim, družbenim in okoljskim), in posebna prednostna naloga VPD. Poleg ad hoc delovne skupine tudi tematska delovna telesa in Stalni odbor Alpske konvencije skrbijo za izvajanje prednostnih nalog VPD. V času priprave tega poročila je poleg Ad hoc delovne skupine za pripravo 10. Poročila o stanju Alp delovalo še osem tematskih delovnih teles. Ekološki vidik kakovosti življenja je v ospredju dela Delovne skupine Velike zveri in prstoživeči parkljarji ter družba (npr. preventivni ukrepi), Posvetovalnega odbora za biotsko raznovrstnost (npr. raziskovanje povezav med biotsko raznovrstnostjo in kakovostjo življenja), Posvetovalnega odbora za alpsko podnebje (npr. spodbujanje podnebno odgovornih življenjskih slogov) in delovnih skupin Varstvo tal ter Urejanje prostora in trajnostni razvoj (npr. upoštevanje funkcij tal v prostorskem načrtovanju). Delovna skupina Urejanje prostora in trajnostni razvoj sicer vključuje še družbeno-gospodarski vidik, saj obravnava tudi vidik čezmejnega sodelovanja in perspektivo

OKVIRČEK 5.1

Poudarjeni cilji iz tematskih protokolov v povezavi s kakovostjo življenja:

Urejanje prostora in trajnostni razvoj

- Pospeševanje gospodarskega razvoja ob hkratnem uravnoveženem gospodarskem razvoju v alpskem prostoru.
- Pospeševanje enakih razvojnih možnosti za tamkajšnje prebivalstvo na družbenem, kulturnem in gospodarskem področju.
- Poudarjanje uravnovežene in preudarne rabe tal za gospodarske in kulturne dejavnosti, storitve splošnega pomena, pristočasne dejavnosti ter varovanje narave in krajine (Alpska konvencija, 1994b).

Hribovsko kmetijstvo

- Trajno priznavanje in zagotavljanje bistvenega prispevka hribovskega kmetijstva k ohranjanju poseljenosti in trajnostnih gospodarskih dejavnosti, varstvu naravnega okolja, preprečevanju naravnih nesreč ter ohranitvi rekreacijskih vrednot narave in kulturnega življenja (Alpska konvencija, 1994a).

Varstvo narave in urejanje krajine

- Zmanjševanje obremenitev in škodljivih vplivov na naravo in krajino na celotnem območju Alp ob upoštevanju interesov lokalnega prebivalstva (Alpska konvencija, 1994c).

Gorski gozd

- Ohranjanje varovalnih gozdov za naselja, prometno infrastrukturo in kmetijske površine.
- Ohranjanje gozdarstva kot vira zaposlitve in dohodka za lokalno prebivalstvo.
- Zagotavljanje funkcij gozdov za zagotavljanje izboljšanja kakovosti zraka, varovanja pred hrupom in možnosti doživljanja narave ter sprostitve (Alpska konvencija, 1996).

Turizem

- Zagotavljanje večje usklajenosti med turizmom in okoljem ter življenjskim standardom lokalnega prebivalstva.
- Priznavanje pomena turizma za ohranjanje trajne poseljenosti in zagotavljanje dohodka prebivalstva.
- Spodbujanje kulturne dediščine in povezovanje turizma s kmetijstvom, gozdarstvom in obrtjo (Alpska konvencija, 1998b).

Energija

- Zagotavljanje zadostnih virov energije za izboljšanje lokalnih življenjskih razmer z zmanjševanjem potreb po energiji in razširitvijo uporabe obnovljivih virov energije (Alpska konvencija, 1998a).

Varstvo tal

- Priznavanje, da se v tleh lahko nabirajo škodljive snovi in da onesnažena tla lahko ogrožajo ljudi, živali in rastline.
- Spodbujanje varčne rabe tal za vrsto človekovih dejavnosti, pri čemer se ohranijo naravne funkcije v prid človeku tudi za prihodnje generacije (Alpska konvencija, 1998c).

Promet

- Izboljšanje dostopnosti storitev za pokrivanje osnovnih potreb prebivalstva.
- Zagotavljanje delovnih mest.
- Zmanjševanje vplivov na naravno okolje in zdravje ljudi, kot sta slaba kakovost zraka in zvočno onesnaženje ter izboljšanje varnosti v prometu.
- Razvoj sistema javnega prometa in spodbujanje turističnih dejavnosti brez avtomobila ob upoštevanju geografskih omejitev alpskih regij in zagotavljanju zadostne infrastrukture za individualni promet (Alpska konvencija, 2000).

prostorskega razvoja v Alpah. Družbeno-gospodarski vidik ima tudi poseben pomen za tematska delovna telesa – še posebej, ko obravnavajo promet in mobilnost (spremljanje razvoja družbenih sprememb, spremembe v mobilnosti zaradi pandemije covid-19; Delovna skupina Promet), kmetijstvo in gozdarstvo (lokalne vrednostne verige, kakovostna živila, obrt; Delovna skupina Hribovsko kmetijstvo in gorsko gozdarstvo), upravljanje tveganj (Delovna skupina Naravne nesreče) in alpsko identiteto. Pretekle dejavnosti tematskih delovnih teles so predstavljene na spletni strani Alpske konvencije.

[Za ogled spletne strani Alpske konvencije klikni tukaj.](#)

V okviru konvencije se izvaja veliko projektov in dejavnosti za ozaveščanje, ki promovirajo cilje Alpske konvencije, vključno s trajnostnim življenjem v Alpah.

Poleg pogodbenic, opazovalk in Stalnega sekretariata jih izvajajo tudi drugi partnerji. Ti projekti vključujejo Festival Brati gore, ki je usmerjen v promocijo alpske kulturne dediščine, in Gorniške vasi, pobudo za trajnostni alpski turizem. Nekateri projekti se posebej osredotočajo na mlade: YOALIN – Youth Alpine Interrail (spodbuja trajnostne načine potovanja), Mladinski parlament Alpske konvencije (simulacija parlamenta za razprave o aktualnih temah v Alpah) in natečaj Young Academics Award (nagrada za magistrska dela za krepitev vloge znanstvenega dela za trajnostni razvoj v Alpah).

6

MERJENJE KAKOVOSTI ŽIVLJENJA IN PREPOZNANE VRZELI V ZNANJU

KLJUČNO SPOROČILO

RSA 10 predstavlja nove informacije o kakovosti življenja v Alpah. Pri pripravi poročila je bilo prepoznanih več vrzeli v znanju, ki jih je treba obravnavati v nadaljnjih študijah, npr. stanovanjsko področje in podatki, povezani s starostjo. Priporočamo pripravo periodičnega poročila o kakovosti življenja, četudi v poenostavljeni in manj podrobni različici.

6.1 Merjenje kakovosti življenja v RSA 10

Deseto poročilo o stanju Alp je pripravljeno na podlagi podrobnega programa dela, sestavljenega iz analitičnih in participativnih metod z namenom izboljšanja znanja o kakovosti življenja ljudi v Alpah. Večletni program dela Alpske konference 2023–2030 navaja, da je treba priznati in spoštovati ozemeljske in individualne razlike v kakovosti življenja. Za doseganje tega cilja je bila struktura RSA 10 zastavljena s pomočjo treh glavnih vprašanj:

- ▶ Kakšno je trenutno stanje pogojev za življenje v Alpah?
- ▶ Kaj ljudje menijo o trenutni kakovosti življenja v Alpah?
- ▶ Kako lahko oblikovanje politik v državah Alpske konvencije prilagodimo, da bi zagotovili dobro kakovost življenja?

Izhodiščna študija je bila narejena v več korakih: (1) analiza upravljanja, (2) analiza podatkov in geografskega informacijskega sistema (GIS), (3) javnomnenjska raziskava med prebivalstvom Alp, (4) zbiranje podatkov o dobrih praksah in (5) skupna priprava priporočil. Priprava je trajala devet mesecev od januarja do septembra 2023.

Analiza upravljanja opisuje upravljavski okvir za kakovost življenja v Alpah na vseh upravnih ravneh. Analiza je bila narejena na podlagi ankete z desetimi vprašanji, na katera so odgovarjali predstavniki in predstavnice iz vseh alpskih držav. Zbrane so bile informacije o razumevanju kakovosti življenja, politikah in zakonodaji (splošno, razvoj in prostorsko oz. teritorialno načrtovanje), sektorsko specifični dokumentaciji, orodjih in ukrepih, kompetentnih ustanovah, ki kakovost življenja usmerjajo ali merijo, in razpoložljivih sistemih spremljanja.

Analiza podatkov in GIS analiza sta bili najbolj izčrpen del analitičnega dela pri pripravi RSA 10. Zbrani so bili kazalniki za obdobje od leta 2019, ki vsebujejo informacije ali za raven NUTS 2 ali za NUTS 3, da bi se tako čim bolj približali mejam območja Alpske konvencije. Nekateri kazalniki so bili na voljo le na nacionalni ravni, bodisi zaradi narave kazalnikov bodisi zaradi metode zbiranja podatkov. V analizo je bilo vključenih 36 kazalnikov, ki so slikovno predstavljeni z grafikoni ali pa z zemljevidi, da lahko tudi geografsko razlikujemo med življenjskimi pogoji v Alpah. Za razlikovanje med vrstami območij je uporabljena Eurostatova tipologija mestnih in podeželskih območij. Kazalniki in njihovi metapodatki so bili zbrani in združeni v preglednem sistemu v ločeni Excelovi datoteki.

Javnomnenjska raziskava med prebivalstvom Alp je zbrala subjektivne poglede na kakovost življenja. Vsebovala je 27 vprašanj o petih vidikih kakovosti življenja in zadovoljstvu ljudi z vsakim izmed njih. Večji poudarek je bil namenjen tistim področjem, ki v uradnih virih podatkov niso bili bolj natančno zabeleženi, kot so stanovanjsko vprašanje, dostopnost in kakovost storitev. Odgovori so bili zbrani med majem in avgustom 2023 z naključnim vzorčenjem z metodo snežne kepe. Ob tem je v alpskih regijah nekaterih držav, v katerih je bila udeležba pri anketiranju slaba, zunanji izvajalec organiziral spletni panel. Skupno je bilo zbranih 3.000 odgovorov, ki so bili preverjenigledenageografskoporazdelitev in starostno kategorijo. Delež izpolnjenih anket iz alpskih držav: Avstrija (29,6 %), Francija (12,2 %), Italija (26,2 %), Lihtenštajn (0,3 %), Monako (manj kot 0,1 %), Nemčija (10,1 %), Slovenija (13,5 %) in Švica (8,1 %).

³Izbrani rezultati za tri študije primera 2023 so bili že objavljeni v periodičnih publikacijah občin (glej Rumpolt, 2023; Rumpolt, Ebenstreit in Stroissnig, 2024; Rumpolt in Heintel, 2024).

Pri analizi se je izvedlo obteževanje, saj je bil delež izpolnjenih anket iz nekaterih držav bodisi večji bodisi manjši kot delež prebivalstva (več informacij v Izhodiščni študiji, podpoglavje 1.4.4). Rezultati so bili analizirani z uporabo opisnih statistik in navzkrižnih tabel, v grafičnem prikazu pa so bili uporabljeni grafikoni, besedni oblaki, preglednice in zemljevidi. Poleg spletne ankete je Univerza na Dunaju³ v skupno šestih avstrijskih občinah v letih 2023 in 2024 izvedla tudi terensko anketo.

Zbiranje podatkov o dobrih praksah se je izvajalo z namenom priprave pregleda morebitnih ukrepov, orodij ali pobud, ki bi lahko pripomogli k zagotavljanju boljše kakovosti življenja v Alpah. Primeri morajo biti uporabni za alpsko situacijo in alpski kontekst (npr. razpršena naselja v gorskih območjih), izvesti pa jih mora biti mogoče z

ukrepi prostorskega načrtovanja ali drugimi aktivnostmi. Iz projektov Interreg, pobud, ki so bile financirane prek Sklada za pripravljalne ukrepe alpske regije, nacionalnih ukrepov ipd. je bilo pridobljenih 26 primerov dobrih praks. V prilogi k Izhodiščni študiji je vsak primer podrobno opisan, navedene pa so tudi informacije o uporabljenih ukrepih, ciljnih skupinah, časovnem okviru in lokaciji.

Priporočila politik, ki so glavni »output« RSA 10, so bila pripravljena na participativni način s pomočjo več delavnic, v katerih so sodelovali člani in članice delovne skupine RSA 10, Posvetovalnega odbora za alpsko biotsko raznovrstnost in Delovne skupine Urejanje prostora in trajnostni razvoj.

6.2 Prepoznavanje vrzeli v znanju

Postopek priprave RSA 10, posebej Izhodiščne študije, je bil koristen za oceno podatkov, ki so na voljo za merjenje kakovosti življenja v določenem obdobju na teritorialni ravni. Preiskani so bili podatki s portala Eurostat, portala OECD o dobrem počutju, spletne strani Evropske agencije za okolje, Atlasa Alpske konvencije in iz preteklih projektov ESPON, ki so se osredotočali na kakovost življenja tako na splošno kot na njene posamezne vidike. V primeru ugotovljenih podatkovnih vrzeli za posamezno državo so bile preverjene tudi nacionalne statistike. Preglednik podatkov ESPON QoL je bil podrobno pregledan, vendar zaradi zastarelih podatkov ali zaradi pomanjkanja podatkov na ravni NUTS 3 ni bil preveč uporaben in je bilo težko pridobiti dober vpogled v trenutno situacijo. Evropske ankete, vključno z ESS

in evropsko anketo o življenjskih pogojih, so bile upoštevane pri prikazu subjektivnih pogledov na kakovost življenja.

Na podlagi iskanja podatkov so bile prepoznane naslednje vrzeli v znanju:

a) Teritorialna vrzel: Večina razpoložljivih podatkov je bila na ravni NUTS 2 ali na bolj grobi ravni, kar ni omogočalo natančnejšega ovrednotenja situacije na območju Alpske konvencije, saj je bilo že zaradi oblike regij NUTS 2 veliko čezmejnega prekrivanja. Meje območja Alpske konvencije večinoma sovpadajo z nižjimi upravnimi ravnmi, kot so občine ali nižje ravni. Podatki na ravni EU so večinoma na voljo na ravni NUTS 3 ali višje, kar je razlog za neskladje podanih informacij. Situacijo na različnih vrstah območij (mestna – podeželska) bi bilo morda lažje razlikovati, če bi bili na

razpolago podatki na nižjih ravneh NUTS ali celo LAU.

b) Časovna vrzel: Nekateri od kazalnikov so temeljili na vzorcih podatkov iz anket ali posebnih formulacij kazalnikov, ki so bili na voljo za le nekatera leta ali samo za eno leto. Takšnih podatkov ni mogoče uporabiti za oceno trendov kakovosti življenja ali jih vključiti v sistem spremljanja.

c) Vsebinska vrzel: Za nekatere teme kakovosti življenja ni bilo mogoče najti kazalnikov; med njimi sta bili področji stanovanj in dostopnosti storitev, pri katerih bi bilo treba uporabiti bolj sistematičen pristop in pogosteje zagotavljati podatke o kazalnikih na ravni EU in na nacionalnih ravneh (npr. stanovanjski podatki so na voljo le vsakih 10 let, izhajajoč iz desetletnega popisa). Za alpsko območje so posebej pomembni tudi podatki o biotski raznovrstnosti in vplivih podnebnih sprememb na kakovost življenja. Danes so na voljo scenariji za podnebne spremembe in nišne študije, ki se osredotočajo na določen vpliv podnebnih sprememb, ni pa obširnih spremljanj vplivov podnebnih sprememb v povezavi s kakovostjo življenja. Poleg tega so podatki o podnebnih razmerah večinoma na razpolago v obliki GIS, kar pomeni, da je bilo treba narediti vnovične izračune za raven NUTS 3.

d) Zanašanje na več virov: Kot je razvidno iz poročila, je za zagotovitev celovite slike kakovosti življenja in za upoštevanje tako objektivnih kot subjektivnih vidikov nujnih več virov. Ta pristop lahko vpliva na veljavnost podatkov in manjše možnosti primerjave. Včasih so podatki za en kazalnik pridobljeni iz več kazalnikov, saj en vir ne zajema vseh alpskih držav. Dodaten izziv je, da tri države območja Alpske konvencije (Lihtenštajn, Monako in Švica) niso članice EU, zato Eurostat le v redkih primerih zajame njihove podatke.

e) Manjkajoči podatki o lokalnem in regionalnem upravljanju kakovosti življenja: Analiza upravljanja v sklopu RSA 10 je podrobno zajela naddržavno in državno raven, vključno z ravnjo zveznih držav. Zato je bilo pogosto navedeno, da je

za podrobnejšo sliko tako upravljanja kot kakovosti življenja v lokalnih skupnostih treba pridobiti obširnejše podatke na lokalni in regionalni ravni.

f) Manjkajoči podatki o starostno specifičnih skupinah, njihovi kakovosti življenja in njihovem življenjskem slogu: Javnomnenjska raziskava za RSA 10 je vključevala prebivalce in prebivalke alpskih regij, stare 18 let in več. Rezultati so bili analizirani glede na vrsto območja in ne glede na starostno skupino. Korelacijska analiza ni pokazala povezave med starostjo in zadovoljstvom s kakovostjo življenja. Kljub temu bi bilo zanimivo preučiti posebnosti glede kakovosti življenja naslednjih skupin prebivalstva: mladih, starejših, družin z otroki, mlajšimi od 15 let, ter tistih, ki so se v Alpe priselili v zadnjih desetih letih.

g) Manjkajoče informacije o povezavah med dejavniki, ki vplivajo na kakovost življenja, in protislovnimi cilji politik: Raziskava za RSA 10 se je osredotočila na zbiranje informacij o različnih vidikih kakovosti življenja, vendar pa je le malo pozornosti namenila odnosom in soodvisnostim med njimi in dejavniki, ki vplivajo nanje. Glede na to, da različni sektorji in politike obravnavajo različne vidike kakovosti življenja, pri čemer si lahko njihovi cilji tudi nasprotujejo, je to še posebej pomembno in vredno nadaljnega raziskovanja.

Poleg omenjenih vrzeli v znanju je ena od posebnosti merjenja kakovosti življenja dihotomija med opazovanjem stanja na izbranih teritorialnih ravneh za prikaz objektivne slike tamkajšnjih življenjskih pogojev in merjenjem subjektivnega zaznavanja kakovosti življenja na individualni, družinski in gospodinjski ravni. Kot je argumentirano v številnih študijah, vključno s študijama ESPON (2020b) in González *et al.* (2011), je mogoče doseči natančnejše vrednotenje kakovosti življenja tudi z obteževanjem pomena posameznega kazalnika glede na preference prebivalstva na izbranih območjih glede na celoten koncept kakovosti življenja.

6.3 Predlogi ukrepov za izboljšanje znanja o kakovosti življenja

Opažene vrzeli, opisane v podpoglavju 6.2, je mogoče odpraviti z različnimi aktivnostmi. Za alpsko območje bi lahko pripravili periodično poročilo, ki bi se posebej osredotočalo na kakovost življenja in bi temeljilo na od 10 do 15 osrednjih kazalnikov (glej preglednico 6.1). Za kazalnike je pomembno, da so pridobljeni iz obstoječih baz podatkov, posebno z Eurostatovega podatkovnega portala in vseevropskih raziskav. Na ta način je zagotavljanje podatkov zanesljivo in pogosto. Glede vsebinske pokritosti kazalnikov bi bilo treba prositi Eurostat, naj znova omogoči dostop do stanovanjskih podatkov, EEA pa bi morala podati nekaj kazalnikov na ravni NUTS 3, da bi tako omogočili primerjavo med regijami. Glede na velike razlike med alpskimi državami bi bilo treba več truda vložiti v ESS za usklajevanje podatkov na teritorialni ravni. Za nekatere države podatki niso na voljo, za druge so dostopni le podatki za državno raven, nekatere pa podatke pripravljajo enako podrobno, kot so podatki, ki so na voljo na ravni NUTS 3.

Za podporo spremljanju bi lahko pogodbenice in drugi viri financiranja znotraj Alp zagotovili finančne pobude za zbiranje, obdelavo, analizo in predstavitev podatkov na dve- ali petletni ravni. V povezavi s tem bi bilo treba vsakih pet let opraviti anketo med prebivalstvom Alp za merjenje subjektivnih vidikov kakovosti življenja. Anketa naj vključuje prebivalstvo v starostni skupini 18 let in več, čeprav bi bil lahko dragocen tudi pregled mlajše populacije (od 15 do 18 let). Obstoječi vprašalnik se lahko uporabi kot vzorec za prihodnje ankete, lahko pa se ga posodobi z vključitvijo vprašanj, ki bi v tistem obdobju obravnavala kakovost življenja, kot so recimo vplivi podnebnih sprememb na pomen biotske raznovrstnosti.

Znotraj Alpske konvencije bi bilo treba nekemu predati nalogo spremljanja kakovosti življenja ali pa bi to nalogo v prihodnje lahko prevzela ena od stalnih delovnih skupin. Nadalje se je treba usmeriti v zagotovitev od 10 do 15 osrednjih kazalnikov. To bi lahko naredili z vključitvijo različnih nacionalnih statističnih uradov, da bi tako presegli vrzel prej omenjenih nečlanic EU (Lihtenštajn, Monako in Švica). Za nacionalne statistične urade bi lahko pripravili obrazec, ki bi ga izpolnjevali vsakih pet let, da bi na tak način pridobili podatke za območje Alpske konvencije. Na osnovi prejetih informacij bi lahko pripravili kratko periodično poročilo o kakovosti življenja. Dolgoročno bi s tem pristopom zagotovili stabilnost spremljanja in omogočili preudarno informacijsko osnovo za oblikovanje politik v alpskem prostoru.

Potrebna bi bila nadaljnja analiza za obravnavo področja upravljanja kakovosti življenja na regionalni in na lokalni ravni, saj RSA 10 glede tega ni poglobljena študija. Z razkrivanjem postopkov oblikovanja politik in izvajanja na lokalni ravni bi lahko pridobili boljši vpogled v kakovost življenja prebivalcev in prebivalk Alp, njihovih življenjskih slogov in manjših posebnosti njihovih življenjskih razmer. S tem bi dobili tudi priložnost za podrobnejše raziskovanje kakovosti življenja in življenjskih slogov posameznih starostnih skupin ali drugih ranljivih skupin v Alpah. To lahko dosežemo z raziskovalnimi projekti, ki bi jih financirale nacionalne raziskovalne agencije, programi Interreg ali drugi zunanji viri financiranja.

PREDLOG POENOSTAVLJENEGA SEZNAMA KAZALNIKOV ZA SPREMLJANJE KAKOVOSTI ŽIVLJENJA V ALPAH V PRIHODNJE

	KAZALNIK	VIR, LETO RAZPOLOŽLJIVIH PODATKOV	PROSTORSKA RAVEN
SPLOŠNO	<u>ZADOVOLJSTVO Z ŽIVLJENJEM</u>	ESS, 2020	NUTS 1: DE, IT; NUTS 2: AT, CH, FR; NUTS 3: SI
 INFRASTRUKTURA IN STORITVE	<u>PRIRAST PREBIVALSTVA (OBDOBJE PETIH LET)</u>	EUROSTAT, 2020; 2021 (SI), MONACO, STATISTICS, 2022	NUTS 3
POGOJI ZA ŽIVLJENJE			
 OKOLJE	<u>RAST POVRŠINE POZIDANIH ZEMLJISC</u>	EEA DATA AND MAPS, 2021	NUTS 3
	<u>DELEŽ VODNIH TELES Z DOBRIM ALI ZELO DOBRIM EKOLOŠKIM STANJEM (EU, CH)</u>	EEA DATAHUB, 2020; FOEN, 2019	NUTS 3
 INFRASTRUKTURA IN STORITVE	<u>DELEŽ GOSPODINJSTEV Z DOSTOPOM DO ŠIROKOPASOVNEGA OMREŽJA (EU, LI)</u>	EUROSTAT, 2021	NUTS 2
 DELO IN FINANČNA VARNOST	<u>TRAJANJE STARŠEVSKEGA DOPUSTA</u>	OECD FAMILY DATABASE, 2022	NUTS 0
	<u>POVPREČNO ŠTEVILO DELOVNIH UR V OBIČAJNEM TEDNU NA GLAVNEM DELOVNEM MESTU</u>	EUROSTAT, 2022	NUTS 2
 UPRAVLJANJE	<u>EVROPSKI INDEKS KAKOVOSTI VLADE</u>	EVROPSKA KOMISIJA, 2021	NUTS 2

PREGLEDNICA 6.1
Predlog poenostavljenega seznama kazalnikov za spremljanje kakovosti življenja v Alpah v prihodnje.

	KAZALNIK	VIR, LETO RAZPOLOŽLJIVIH PODATKOV	PROSTORSKA RAVEN
STANJE DRUŽBE			
 OKOLJE	<u>PREZGODNJA SMRT NA 100.000 PREBIVALCEV ZARADI ONESNAŽENJA ZRAKA S PM2,5</u>	EEA DATAHUB, 2019	NUTS 3
 DELO IN FINANČNA VARNOST	<u>EKVIVALENTNI RAZPOLOŽLJIVI DOHODEK (NA PREBIVALCA)</u>	EUROSTAT, 2020; 2021 (SI)	NUTS 2
 DRUŽBENI ODNOSI	<u>INDEKS STARANJA</u>	EUROSTAT, 2022	NUTS 3
	<u>DELEŽ MLADIH, KI NISO NITI ZAPOSLENI NITI VKLJUČENI V IZOBRAŽEVANJE ALI USPOSABLJANJE</u>	EUROSTAT, 2022; 2020 (CH)	NUTS 2
 UPRAVLJANJE	<u>VOLILNA UDELEŽBA NA NACIONALNIH VOLITVAH (OECD, LI)</u>	OECD DATA EXPLORER, 2021	NUTS 2
OSEBNO ZADOVOLJSTVO			
 INFRASTRUKTURA IN STORITVE	<u>DOJEMANJE LASTNEGA ZDRAVJA</u>	ESS, 2020	NUTS 1: DE, IT; NUTS 2: AT, CH, FR; NUTS 3: SI
 DELO IN FINANČNA VARNOST	<u>DOJEMANJE DOHODKA ZA UDOBNOŠT ŽIVLJENJA</u>	ESS, 2020	NUTS 1: DE, IT; NUTS 2: AT, CH, FR; NUTS 3: SI
 UPRAVLJANJE	<u>ZADOVOLJSTVO Z DEMOKRACIJO V DRŽAVI</u>	ESS, 2020	NUTS 1: DE, IT; NUTS 2: AT, CH, FR; NUTS 3: SI

7

POGLED NAPREJ – PRIPOROČILA ZA OBLIKOVANJE POLITIK

KLJUČNO SPOROČILO

Alpska konvencija, pogodbenice in opazovalke naj izvajajo nadaljnje dejavnosti za pridobivanje obširnejšega znanja o kakovosti življenja in določitev smernic glede zagotavljanja dobre kakovosti življenja v Alpah. Pri tem je treba upoštevati morebitno nasprotovanje ukrepov in ustrezno obravnavati to neskladje.

7.1 Priprava podlage za priporočila

Izboljšanje kakovosti življenja je ena od glavnih prednostnih nalog Alpske konference, zaradi česar je zastopana tudi v najnovjšem VPD Alpske konference za obdobje 2023–2030. Namen VPD je določitev konteksta za srednjeročno sodelovanje pri skupnih ukrepih za uspešno in učinkovito spopadanje z izzivi, kot so kulturne, demografske in podnebne spremembe, ki zahtevajo skupno obravnavo na transnacionalni ravni. Vizija Alpske konvencije je: »Alpe naj se do leta 2030 in v prihodnje razvijajo v vzorčno regijo za trajnostno in življenja vredno prihodnost za ljudi in vse druge vrste« (Alpska konvencija, 2022, str. 3). Za doseganje te vizije so bila določena tri prednostna področja. Tretje prednostno področje, »omogočanje dobre kakovosti življenja za ljudi v Alpah«, se jasno osredotoča na kakovost življenja. Določena sta dva glavna cilja:

- ▶ Poglobljanje znanja Alpske konvencije o kakovosti življenja ljudi v Alpah, priznavanje in spoštovanje ozemeljskih in individualnih razlik.
- ▶ Spodbujanje vključevanja ukrepov za kakovost življenja v procese oblikovanja javnih politik na vseh teritorialnih ravneh.

Ker so Alpe odvisne od odpornosti alpskega območja, je tretji cilj ohraniti in izboljšati kakovost življenja ljudi v Alpah. Z ukrepi, ki jih izvajamo, moramo preprečiti okoljsko škodo in omogočiti prilagajanje na podnebne spremembe, ki so ena glavnih groženj za kakovost življenja v Alpah. Kakovost življenja je obširna in kompleksna krovna tema na področju oblikovanja politik. Ni zgolj tema, ki jo je treba vključiti v politike, temveč je tudi postopek za omogočanje, vzpostavljanje in vzdrževanje dobrega življenjskega okolja na neki lokaciji. S konceptom kakovosti življenja lahko upoštevamo gospodarske, okoljske in družbene vidike trajnostnega razvoja, vendar je za to treba vključiti več

sektorjev ali vzpostaviti krovne ustanove. Koncept lahko razumemo na različne načine in ga umestimo v presečne ukrepe na področjih, kot so biotska raznovrstnost, razpoložljivost, ohranjanje in dobra kakovost naravnih virov, trajnostno upravljanje narave ter zagotavljanje infrastrukture in storitev za ljudi v alpskih skupnostih. Zato je kakovost življenja kot taka odvisna od učinkovite organiziranosti življenja v različnih vrstah alpskih naselij (npr. mesta, vasi in odročna naselja), celostnega prostorskega načrtovanja, izboljšane dostopnosti in javnega prevoza, razpoložljivosti dostojnih možnosti za delo, kulturnega življenja in upoštevanja ranljivih skupin. Medtem ko veliko vidikov kakovosti življenja v okviru Alpske konvencije obravnavajo dejavnosti njenih tematskih delovnih teles, pa celostna obravnava kakovosti življenja zahteva nov pristop.

Priprava RSA 10 in analitično delo v povezavi s tem omogočata obravnavo kakovosti življenja kot celote, opredelitev pomembnih vidikov v Alpah in prepoznavanje izzivov, s katerimi se bo treba spoprijeti v prihodnosti. Z novimi odkritji in odgovori na vprašanje, kako kakovost življenja dojema alpsko prebivalstvo, ter z orisom razmer na petih glavnih področjih kakovosti življenja v Alpah (okolje, infrastruktura in storitve, delo in finančna varnost, družbeni odnosi in upravljanje) poročilo podaja priporočila za prihodnje dejavnosti Alpske konvencije, alpskih držav in drugih ključnih deležnikov za zagotavljanje dobre kakovosti življenja v Alpah danes in v prihodnosti. Številke, ki so navedene pred priporočili, nimajo posebnega pomena in ne izražajo vrednosti priporočil, njihov namen je le olajšati komunikacijo v zvezi s priporočili.

Priporočila se osredotočajo na naslednje akterje: (1) pogodbenice in njihove predstavnike ter predstavnice v okviru Alpske konvencije in njenih delovnih teles;

(2) oblikovalce in oblikovalke politik na področjih, povezanih s kakovostjo življenja, na vseh upravnih ravneh; (3) predstavnike in predstavnice regij in lokalnih skupnosti s pristojnostmi na področju ukrepov za boljšo kakovost življenja; (4) civilno družbo ter (5) raziskovalce in raziskovalke. Civilna družba je odločilna za sprožitev in izvajanje pobud za izboljšanje kakovosti življenja od spodaj navzgor, raziskovalci in raziskovalke

pa lahko dopolnjujejo skupek informacij o kakovosti življenja. Priporočila se nanašajo na glavne cilje VPD za kakovost življenja – poglobljanje znanja, dejavnosti za oblikovanje politik na vseh upravnih ravneh in predlaganje posebnih tem.

7.2 Priporočila za vključevanje kakovosti življenja v oblikovanje politik na vseh upravnih ravneh

Priporočila za oblikovanje politik v okviru Alpske konvencije in njenih pogodbenic so podana poleg priporočil v zvezi z informacijskimi vrzeli. Krovni cilj priporočil je izboljšati zastopanost in vidnost kakovosti življenja pri oblikovanju politik in povečati njen pomen pri urejanju

prostora. Kot je navedeno v nadaljevanju, se priporočila navezujejo na večino ciljev trajnostnega razvoja, njihovo izvajanje pa bo pripomoglo k doseganju teh globalnih ciljev.

1. Priznanje kakovosti življenja, njenih specifičnih vidikov in potrebe po njenem vključevanju v oblikovanje politik

- ▶ Dobra **kakovost življenja mora biti cilj** vseh teritorialnih oz. upravnih politik in ukrepov. Zato morajo politike za zagotavljanje dobrih življenjskih razmer obravnavati tudi okoljske izzive.
- ▶ S politikami in ukrepi v zvezi s kakovostjo življenja bi morali prepoznavati lokalne izzive in tveganja (**krajevne specifikke**) in upoštevati mnenja ter potrebe lokalnega prebivalstva glede kakovosti življenja (**v sodelovanju z ljudmi v Alpah**). Prepoznati je treba značilnosti različnih alpskih območij in povezav med njimi (npr. nižine in hribovja).
- ▶ Treba je **omogočiti razprave** o vprašanih glede kakovosti življenja, ki vplivajo na ljudi in deležnike. Alpska konvencija mora še naprej izvajati in nadgrajevati svojo komunikacijo ter druge dejavnosti, namenjene prebivalstvu Alp, ter vanje vključiti vidike kakovosti življenja.
- ▶ **Vlogo javnih storitev in uprave pri oblikovanju in izvajanju politik je treba okrepiti** in narediti vidno kot dejavnik, ki omogoča demokratično in dolgoživo družbo.

Z izvajanjem tega priporočila lahko dosežemo naslednje cilje trajnostnega razvoja:

7.3 Priporočila za poglobljanje znanja o kakovosti življenja

Priporočila iz tega odseka se osredotočajo na poglobljanje in širitev znanja, ki je na voljo o kakovosti življenja, in se navezujejo na prvi cilj tretjega prednostnega področja

VPD. S tem bi morali zagotoviti odgovorno oblikovanje politik v povezavi s kakovostjo življenja, ki se v večji meri snujejo na podatkih.

2. Obravnava vrzeli v podatkih o kakovosti življenja in nadaljnje izvajanje raziskav o kakovosti življenja v Alpah z namenom podpore boljšim politikam in boljšemu odločanju

► **Najpomembnejše podatkovne vrzeli**, ki jih prepoznava RSA 10, bi bilo treba obravnavati s podrobnejšo analizo relevantnih tem, npr. stanovanjske problematike, ali pa z uvedbo novih kazalnikov, ki bi jih spremljale glavne baze podatkov, npr. Eurostatove, da bi tako dobili celovitejšo sliko kakovosti življenja na tem območju. Alpska konvencija bi lahko pomagala tako, da bi vzpostavila stik z ustanovami, ki so odgovorne za podatke in raziskave EU, npr. z Eurostatom, ESPON-om in nacionalnimi statističnimi uradi v posameznih državah.

► Alpska konvencija bi si lahko prizadevala **za uvajanje pregleda podatkov in redno poročanje**, vključno s ponovitvijo javnomnenjske raziskave RSA 10 in periodičnim poročanjem o kakovosti življenja v Alpah vsakih pet let ali kot je določeno v VPD.

► Podatki in poročila morajo odražati stanje kakovosti življenja in kako se je ta spreminjala v času, **pa tudi prepoznati trenutne in prihodnje izzive ter področja**, ki jim moramo pri oblikovanju politik nameniti največ pozornosti.

► Oblikovalci in oblikovalke politik ter tematska delovna telesa bi morali pospeševati nadaljnje **raziskave kakovosti življenja in trajnostnih ter odgovornih življenjskih slogov** v Alpah. Izsledki raziskav so lahko izhodišča za nove projekte, politike ali druge pobude, še posebej na nižjih upravnih ravneh, kot so regije in lokalne skupnosti. **Najbolj žgoče teme**, ki jih je treba obravnavati s poglobljenimi študijami, so demografske spremembe, turizem, podnebne spremembe, raba in proizvodnja energije, biotska raznovrstnost in oskrba z vodo.

Z izvajanjem tega priporočila lahko dosežemo naslednje cilje trajnostnega razvoja:

7.4 Priporočila, specifična za temo kakovosti življenja

RSA 10 ponuja zelo podroben vpogled v kakovost življenja in njenih pet, za Alpe najpomembnejših vidikov: okolje, infrastrukturo in storitve, delo in finančno varnost, družbene odnose in upravljanje, ki se nanašajo na različne upravne ravni. Za vsakega od njih smo oblikovali cilje za izboljšanje življenjskih razmer. Na podlagi analize podatkov in dojetanja tistih, ki živijo v Alpah, je po obstoječih meritvah

kakovosti življenja najslabše ocenjen vidik upravljanje. Vsako priporočilo je pomembno, saj je bil pri vsakem od omenjenih vidikov prepoznan eden ali več izzivov. Nadalje je vsako priporočilo povezano s krovnim ciljem Alpske konvencije, to je »varstvo in trajnostni razvoj Alp«.

OKOLJE

3. Krepitev odpornosti v Alpah za ohranjanje dobre kakovosti življenja v regiji

- Nujna sta večja podpora in boljše izvajanje **pravične ter razumne ničelne neto pozidave zemljišč, ekološke povezljivosti** in naravne obnove pozidanih površin. Uvesti je treba tudi ukrepe za več ozelenitve mest in odprtih prostorov ter za večje prilagoditve mestnega in podeželskega prostora na morebitne vplive podnebni sprememb. Alpsko prebivalstvo bi imelo od tega družbene in zdravstvene koristi.
- **Porabo in potrošnje naravnih virov na osebo**, npr. pri oskrbi z vodo, je treba zmanjšati na trajnostno raven in z njima upravljati na trajosten in celosten način.
- Gonilna sila za **zaščito biotske raznovrstnosti in izboljšanje podnebne odpornosti** naj bo uvedba omilitvenih in prilagoditvenih ukrepov v povezavi z razvojem multifunkcionalne zelene infrastrukture (npr. gorski in varovalni gozd). Kot ključni element ohranjanja okolja je treba spodbujati in uveljavljati **alpska zavarovana območja**, vključno s strogo zavarovanimi območji. Z zaščito biotske raznovrstnosti in ekosistemskih storitev zagotavljamo dobre življenjske razmere za ljudi, naravo in gospodarstvo.

Z izvajanjem tega priporočila lahko dosežemo naslednje cilje trajnostnega razvoja:

INFRASTRUKTURA
IN STORITVE

4. Zagotavljanje visokokakovostne infrastrukture in storitev z namenom najboljšega mogočega zadovoljevanja potreb prebivalstva in upoštevanja posebnosti alpskega območja ob hkratnem spoštovanju njegovih ekoloških zmogljivosti

► **Družbeno infrastrukturo in njeno dostopnost** je treba **dobro vzdrževati in izboljšati**, pri čemer je treba upoštevati tudi lokalne potrebe in razlike v različnih alpskih regijah ter upoštevati ekološke zmogljivosti območja.

► Zagotoviti je treba **cenovno ugodna, kakovostna in energetska učinkovita stanovanja**.

► **Trajnostno mobilnost in povezljivost** v alpskih regijah je treba spodbujati z zmanjšanjem dnevnih in turističnih tokov nasploh, preusmeritvijo preostalih dnevnih in turističnih tokov iz zasebnega prometa z visoko porabo energije v javni prevoz (npr. znova usposobljene železniške povezave, avtobusna ponudba na zahtevo) in zlasti aktivni prevoz (npr. kolesa).

► **Pri večji infrastrukturi je treba upoštevati lokalne prostorske zmogljivosti** in dolgoročne interese lokalnih skupnosti.

Z izvajanjem tega priporočila lahko dosežemo naslednje cilje trajnostnega razvoja:

DELO IN FINANČNA
VARNOST

5. Podpora alpskemu gospodarstvu, ki je odgovorno do družbe in okolja

► S podporo trajnostnih družbenih inovacij, civilnimi pobudami in projekti za spodbujanje krožnega gospodarstva je treba spodbujati **trajnostni gospodarski prehod**.

► **Nujni so ukrepi, ki bi omogočali gospodarsko diverzifikacijo in odpornost, digitalno preobrazbo in vključevanje ranljivih družbenih skupin** na trg dela, kot so skupine mladih ter priseljencev in priseljenk.

► Podpreti je treba **trajnostno, tradicionalno in ekološko kmetijstvo, pa tudi multifunkcionalno gozdarstvo**. Nujna je vnovična aktivacija opuščenih oz. degradiranih zemljišč za kmetijske namene.

► **Turizem in ponudbo za preživljanje prostega časa** je treba izvajati odgovorno in zagotoviti splošno upravljanje turizma, da bo ponudba bolje ustrezala izzivom podnebnih sprememb in imela pozitivne učinke na prebivalstvo, snovno in nesnovno kulturno dediščino ter lokalno okolje.

Z izvajanjem tega priporočila lahko dosežemo naslednje cilje trajnostnega razvoja:

6. Krepitev odgovornih, trajnostnih, vključujočih in ustvarjalnih alpskih družb

- ▶ Nadaljevati je treba **dejavnosti za komuniciranje in promoviranje trajnostnih in odgovornih življenjskih slogov**, namenjene ljudem, ki živijo in delajo v alpskih regijah ali jih obiskujejo.
- ▶ Uvesti je treba ukrepe, ki **družbo v Alpah** promovirajo kot **vključujočo in odprto** za vse vrste novih skupin ljudi, kot osnovo za družbeno-kulturni in gospodarski razvoj v Alpah.
- ▶ Treba je podpreti **vzpostavitev lokalne sodobne kulture** s kulturnimi pobudami od spodaj navzgor, ki pripomorejo k nadaljnjemu obstoju alpske identitete in dediščine.

Z izvajanjem tega priporočila lahko dosežemo naslednje cilje trajnostnega razvoja:

7. Odziv na potrebe lokalnih skupnosti pri upravljaljskih procesih in spodbujanje vključevanja alpskega prebivalstva v oblikovanje politik in prostorsko načrtovanje

- ▶ Treba je vzpostaviti dejavnosti za spodbujanje **širokega in dejavnega sodelovanja javnosti** pri oblikovanju politik. Te dejavnosti vključujejo usposabljanja zaposlenih v javni upravi za metode sooblikovanja in participacije, s čimer dobijo motivacijo za njeno izvajanje.
- ▶ Splošna javnost naj ima večji dostop do oblikovanja politik in prostorskega načrtovanja **z uporabo različnih tehnik javne participacije**, kot so ljubiteljska znanost, delavnice, ankete in druge metode.
- ▶ Uvesti in podpreti je treba ukrepe za promoviranje pomena demokratičnega oblikovanja politik in volitev ter **izboljšanje okoljske in politične pismenosti** ljudi v Alpah.
- ▶ Na nacionalni in regionalni ravni je treba bolje spremljati trende in postopke prostorskega razvoja ter prepoznati izzive na tem področju. Na teh temeljih naj se **pripravi dolgoročna vizija za prostorski razvoj** z namenom izboljšanja kakovosti življenja v Alpah (Alpska perspektiva prostorskega razvoja). To naj poteka v tesnem sodelovanju z EUSALP-om ter vključenostjo lokalnih uprav in civilne družbe.

Z izvajanjem tega priporočila lahko dosežemo naslednje cilje trajnostnega razvoja:

Reference

- Adler, C., Wester, P., Bhatt, I., Huggel, C., Insarov, G. E., Morecroft, M. D., Muccione, V., & Prakash, A. (2022). Cross-Chapter Paper 5: Mountains. V: Pörtner, H.-O., Roberts, D. C., Tignor, M., Poloczanska, E. S., Mintenbeck, K., Alegria, A., Craig, M., Langsdorf, S., Löschke, S., Möller, V., Okem, A., & Rama, B. (ur.), *Climate Change 2022: Impacts, Adaptation and Vulnerability. Contribution of Working Group II to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change*. Cambridge, UK in New York, NY, ZDA: Cambridge University Press, 2273–2318.
- Alpska konvencija (1994a). Protokol »Hribovsko kmetijstvo«. https://www.alpconv.org/fileadmin/user_upload/Convention/SL/Protocol_Mountain_Farming_SL.pdf.
- Alpska konvencija (1994b). Protokol »Urejanje prostora in trajnostni razvoj«. https://www.alpconv.org/fileadmin/user_upload/Convention/SL/Protocol_Conservation_of_Nature_SL.pdf.
- Alpska konvencija (1994c). Protokol »Varstvo narave in urejanje krajine«. https://www.alpconv.org/fileadmin/user_upload/Convention/EN/Protocol_Conservation_of_Nature_EN.pdf.
- Alpine Convention (1996). Mountain forests Protocol. https://www.alpconv.org/fileadmin/user_upload/Convention/EN/Protocol_Mountain_Forests_EN.pdf.
- Alpska konvencija (1996). Protokol »Gorski gozd«. https://www.alpconv.org/fileadmin/user_upload/Convention/SL/Protocol_Mountain_Forests_SL.pdf.
- Alpska konvencija (1998a). Protokol »Energija«. https://www.alpconv.org/fileadmin/user_upload/Convention/SL/Protocol_Energy_SL.pdf.
- Alpska konvencija (1998b). Protokol »Turizem«. https://www.alpconv.org/fileadmin/user_upload/Convention/SL/Protocol_Tourism_SL.pdf.
- Alpska konvencija (1998c). Protokol »Varstvo tal«. https://www.alpconv.org/fileadmin/user_upload/Convention/SL/Protocol_Soil_Conservation_SL.pdf.
- Alpska konvencija (2000). Protokol »Promet«. https://www.alpconv.org/fileadmin/user_upload/Convention/SL/Protocol_Transport_SL.pdf.
- Alpska konvencija (2006a). Deklaracija o prebivalstvu in kulturi. https://www.alpconv.org/fileadmin/user_upload/Convention/SL/Declaration_Population_and_Culture_SL.pdf.
- Alpska konvencija (2006b). Deklaracija o spremembi podnebja. https://www.alpconv.org/fileadmin/user_upload/Convention/SL/Declaration_Climate_Change_SL.pdf.
- Alpska konvencija (2015). Demografske spremembe v Alpah. Poročilo o stanju Alp. Alpski signali – Posebna izdaja 5. Castelfranco Veneto, Italija.
- Alpska konvencija (2016). Izjava XIV. Alpske konference o krepitvi trajnostnega gospodarstva v Alpah. https://www.alpconv.org/fileadmin/user_upload/Convention/SL/Declaration_Green_Economy_SL.pdf.
- Alpska konvencija (2019). Podnebno nevtralne in podnebno odporne Alpe 2050. Innsbruška deklaracija. Alpski sistem podnebnih ciljev 2050. 7. Poročilo o stanju Alp »Obvladovanje tveganj naravnih nevarnosti«. https://www.alpconv.org/fileadmin/user_upload/Publications/Climate2050_SL.pdf.
- Alpska konvencija (2020a). Deklaracija XVI. Alpske konference o celostnem in trajnostnem upravljanju voda v Alpah. https://www.alpconv.org/fileadmin/user_upload/Organisation/AC/XVI/ACXVI_WaterDeclaration_sl.pdf.
- Alpska konvencija (2020b). Deklaracija XVI. Alpske konference o varstvu biotske raznovrstnosti gora in njena promocija na mednarodni ravni. https://www.alpconv.org/fileadmin/user_upload/Organisation/AC/XVI/ACXVI_MountainBiodiversityDeclaration_sl.pdf.
- Alpska konvencija (2022). Večletni program dela Alpske konference, 2023–2030, (pp. 3). https://www.alpconv.org/fileadmin/user_upload/Organisation/AC/XVII/AC_MAP_2023-2030_sl_web.pdf.
- Bausch, T., Koch, M., & Vesper, A. (ur.). (2014). Coping with demographic change in the Alpine regions: Actions and strategies for spatial and regional development (Vol. 23). Springer.
- Bender, O. & Haller, A. (2017). The cultural embeddedness of population mobility in the Alps: Consequences for sustainable development. *Norsk Geografisk Tidsskrift-Norwegian Journal of Geography*, 71(3), 132–145.
- Bender, O., & Kanitscheider, S. (2012). New Immigration Into the European Alps: Emerging Research Issues. *Mountain Research and Development*, 32(2), 235–241.
- Binder, F., & Höllerl, S. (2017). Bayerische Alpen – ein denkbarees Rückzugsgebiet für die Fichte im Klimawandel? *LWF Wissen*, 80, 108–113.
- Boscoboinik, A., Cretton, V., & Offenhenden, M. (2023). Living in the mountains. Reframing imaginaries, im/mobilities and sense of belonging. *Quaderns de l'Institut Català d'Antropologia*, 38(2), 165–177.
- Bosson, J. B., Huss, M., Cauvy-Fraunié, S., Clément, J. C., Costes, G., Fischer, M., Poulenard, J., & Arthaud, F. (2023). Future emergence of new ecosystems caused by glacial retreat. *Nature*, 620(7974), 562–569.
- Chilla, T., Bertram, D., & Lambracht, M. (2022). 9. Poročilo o stanju Alp: Alpska mesta. Ključni dejavnik za trajnostni razvoj v alpski regiji. 1. del: Dejstva, zemljevidi in znanstvena razprava. Innsbruck, Bolzano/Bozen: Stalni Sekretariat Alpske konvencije. https://www.alpconv.org/fileadmin/user_upload/Publications/RSA/RSA9_translated_version_SL.pdf.
- CIPRA Slovenia (2024). Draft Report's materials on the Erasmus+ Alpine Compass Project of CIPRA. Ljubljana, Slovenia.
- Čataković, D., Žemlja, K., Žakelj, K., Berlot Veselko, Š., Škrinjar, R., Adolf, H., Grünenwald, A., Holstein, K., Roth, U., Ebster, M., Hribernik, V., Kogovšek, M., Jarosch, J., & Bailly, O. (2024). Dosje: Kakovost življenja in mladi v Alpah, Primer Slovenije, Nemčije in Francije. Ljubljana, Ministrstvo za naravne vire in prostor.

- Debarbieux, B., & Camenisch, M. (2011). Inter-communal migrations in Switzerland: a "mountain factor"? *Journal of Alpine Research/Revue de Géographie Alpine*, 99(99–1).
- Del Biaggio, C. (2015). Investigating regional identities within the pan-Alpine governance system: the presence or absence of identification with a "community of problems" among local political actors. *Environmental Science & Policy*, 49, 45–56.
- Die Bundesregierung (2024). Gut Leben in Deutschland (an on-line platform and interactive report to monitor quality of life). <https://www.gut-leben-in-deutschland.de/index.html>.
- EEA (2019). Land take during 2000-2018 and during the Corine Land Cover observation periods (2000-2006, 2006-2012, 2012-2018). <https://www.eea.europa.eu/en/analysis/maps-and-charts/land-take-2000-2018>.
- EEA (2020). Climate change impacts and adaptation. Key observed and projected impacts from climate change for the main regions in Europe. <https://www.eea.europa.eu/soer/2015/europe/climate-change-impacts-and-adaptation>.
- EEA (2024a). EEA datahub. <https://www.eea.europa.eu/en/datahub>.
- EEA (2024b) EEA data and maps. <https://www.eea.europa.eu/themes/water/data-and-maps>.
- ESPON (2018). Alps 2050, Common spatial perspective for the Alpine area. Toward a common vision. Final Report. https://www.espon.eu/sites/default/files/attachments/01_alps_2050_FR_main_report.pdf.
- ESPON (2020a). SUPER – Sustainable Urbanization and land-use Practices in European Regions. Main report. https://archive.espon.eu/sites/default/files/attachments/ESPON%20SUPER%20Final%20Report%20-%20Main%20report_newtemplate.pdf.
- ESPON (2020b). ESPON QoL – Quality of Life Measurements and Methodology. Final Report. ESPON. <https://archive.espon.eu/programme/projects/espon-2020/applied-research/quality-of-life>.
- ESPON (2022). Updating and Integrating CLIMATE Datasets and Maps. Final report. https://www.espon.eu/sites/default/files/attachments/ESPON_CLIMATE_update_Final_Report_0.pdf.
- ESPON (2024). ESPON Territorial Studies: Quality of Life in the Alpine area. Final Report.
- Evropski parlament (2023). Maternity and paternity leave in the EU. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2023/739346/EPRS_ATA\(2023\)739346_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2023/739346/EPRS_ATA(2023)739346_EN.pdf).
- European Social Survey (2020). European Social Survey Platform. <https://ess.sikt.no>.
- Eurostat (2023). Quality of life platform. <https://ec.europa.eu/eurostat/web/quality-of-life/database>.
- Evropska komisija (2024). European Quality of Government Index 2021. https://ec.europa.eu/regional_policy/information-sources/maps/quality-of-government_en.
- Evropski parlament & Svet Evropske unije (2000). Direktiva Evropskega parlamenta in Sveta 2000/60/ES z dne 23. oktobra 2000 o določitvi okvira za ukrepe Skupnosti na področju vodne politike. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/?uri=CELEX:32000L0060>.
- Federal Council (2021a). 2030 Sustainable Development Strategy. <https://www.eda.admin.ch/sds2030>.
- Federal Council (2021b). The Long-term climate strategy to 2050. <https://www.bafu.admin.ch/bafu/en/home/topics/climate/info-specialists/emission-reduction/reduction-targets/2050-target/climate-strategy-2050.html>.
- Federal Ministry (Republic of Austria) for Climate Action, Environment, Energy, Mobility, Innovation and Technology (n.d.). Climate and Energy Fund. <https://www.bmk.gv.at/en/topics/climate-environment/climate-protection/climate-energy-fund.html>.
- Federal Office for the Environment (FOEN) (2024). Water. Geodata: <https://www.bafu.admin.ch/bafu/en/home/topics/water/state/maps/geodata.html>.
- González, E., Cárcaba, A., & Ventura, J. (2011). The Importance of the Geographical Level of Analysis in the Assessment of the Quality of Life: The Case of Spain. *Social Indicators Research*, 102(2), 209–228.
- Gouvernement Princier (2023). The Climate and Energy Plan in the town. <https://en.gouv.mc/Policy-Practice/The-Environment/The-Climate-and-Energy-Plan-in-the-town>.
- Gretter, A., Machold, I., Membretti, A., & Dax, T. (2017). Pathways of Immigration in the Alps and Carpathians: Social Innovation and the Creation of a Welcoming Culture. *Mountain Research and Development*, 37(4), 396–405.
- Heal, L. W., & Sigelman, C. K. (1996). Methodological Issues in Quality of Life Measurement. V: Schallock, R. L. (ur.), *Quality of Life, Vol. 1, Conceptualization and Measurement*. Washington, DC: American Association of Mental Retardation, 91–104.
- Heimerl, P., Haid, M., Perkmann, U., & Rebensteiner, M. (2020). Job satisfaction as a driver for sustainable development in the Hospitality Industry? Evidence from the Alpine region. *Sustainability*, 12(17), 6754.
- Humer, A., & Palma, P. (2013). The provision of Services of General Interest in Europe: regional indices and types explained by socio-economic and territorial conditions. *Europa XXI*, 23(1), 85–104.
- Program Interreg Območje Alp (2024a). AlpSatellites. <https://www.alpine-space.eu/project/alpsatellites/>.
- Program Interreg Območje Alp (2024b). LOS_DAMA project. https://www.alpine-space.eu/project/los_dama/.
- Program Interreg Območje Alp (2024c). Smart Villages project. <https://www.alpine-space.eu/project/smartvillages/>.
- Ivanova, D., Vita, G., Steen-Olsen, K., Stadler, K., Melo, P. C., Wood, R., & Hertwich, E. G. (2017). Mapping the carbon footprint of EU regions. *Environmental Research Letters*, 12(5), 054013.

- Judge, T. A., Thoreson, C. J., Bono, J. E., & Patton, G. K. (2001). The job satisfaction-job performance relationship: a qualitative and quantitative review. *Psychological Bulletin*, 127(3), 376–407.
- Keller, L. (2010). Quality of life in the Alps – Developing a scientific model on an elusive geographical topic. https://www.zobodat.at/pdf/Sonderbaende-Inst-Interdisz-Gebirgsforsch_2_0171-0179.pdf.
- Klimarat (2023). <https://klimarat.org/faq/>.
- Kolarič, Š., Černič Mali, B., & Marot, N. (2019). Spatial planning policies and the integration models as a means for a better delivery of services of general interest. V: Maroš, F., Jaššo, M., & Husár, M. (ur.), *The Role of Public Sector in Local Economic and Territorial Development: Innovation in Central, Eastern and South Eastern Europe*, 25–41.
- Kolarič, Š., Marot, N., Černič Mali, B., & Kostanjšek, B. (2017). WPT1. Deliverable 1.2.3, Report on comparison analysis. INTESI project. Ljubljana: Biotehniška fakulteta.
- Liechtenstein National Administration (2023). Housing subsidy. <https://www.llv.li/en/national-administration/office-of-building-construction-and-spatial-planning/housing-subsidy/subsidies>.
- Löffler, R., Beismann M., Walder J., & Steinicke E. (2011). New demographic developments and their cultural impact on the Italian Alps. V: Borsdorf, A., Stötter, J., & Veulliet, E. (ur.), *Managing Alpine Future II. Proceedings of the Innsbruck Conference November 21–23, 2011. Innsbruck, Austria: öAW-Verlag*, 381–393.
- Löffler, R., Beismann, M., Warmuth, W., Steinicke, E., & Walder, J. (2015). Newcomers in the Alps: Benefits of having "second homers". A case study in the Eastern Italian Alps. *Mountain Dossier – Housing Policies in Mountain Areas II*, 4.
- Löffler, R., Walder, J., Beismann, M., Warmuth, W., & Steinicke, E. (2016). Amenity Migration in the Alps: Applying Models of Motivations and Effects to 2 Case Studies in Italy. *Mountain Research and Development*, 36(4), 484–493.
- Marot, N., Černič Mali, B., Kolarič, Š., Kostanjšek, B., & Laner, P. (2018). Izzivi zagotavljanja storitev splošnega pomena v 21. stoletju: celostnim pristopom naproti. Ljubljana: Biotehniška fakulteta.
- McBride, B. B., Brewer, C. A., Berkowitz, A. R., & Borrie, W. T. (2013). Environmental literacy, ecological literacy, ecoliteracy: What do we mean and how did we get here? *Ecosphere* 4(5):67.
- Mele, E., & Egberts, L. (2023). Exploring travel blogs on tourism and landscape heritage: representations of the Swiss Alps. *Journal of Heritage Tourism*, 18(6), 785–806.
- Ministri, pristojni za prostorsko načrtovanje, prostorski razvoj in/ali kohezijo (2020). *Teritorialna agenda 2030*. https://territorialagenda.eu/wp-content/uploads/TA2030_21jul2021_sl.pdf.
- Monaco Statistics IMSEE (2023). Population and employment statistics. <https://www.monacostatistics.mc/Population-and-employment>.
- Morrison Institute for Public Policy (1997). *What Matters in Greater Phoenix: 1997 Indicators of Our Quality of Life*. Tempe, AZ: Arizona State University.
- OECD (2023). Regional well-being platform. <https://www.oecdregionalwellbeing.org/index.html>.
- OECD (2024a). Family database. <https://web-archiver.oecd.org/temp/2024-06-21/69263-database.htm>.
- OECD (2024b). OECD Data Explorer. <https://data-explorer.oecd.org/>.
- Ogrin, M. (2023). Geografska dimenzija podnebnih sprememb. Predavanje na študentskem forumu 'Znanje in kompetence za odzivanje na podnebne spremembe: koliko vode bo še preteklo?'. 17. 11. 2023 na Filozofski fakulteti, Ljubljana. Organizatorja CIPRA Slovenija in Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani.
- One Mobility Ticketing GmbH (ur.), KlimaTicket (n.d.). <https://www.klimaticket.at/en/#was-ist-das-klimaticket>.
- Österreichischer Alpenverein, Abteilung Raumplanung und Naturschutz (ur.), Mountaineering Villages. (n.d.). <https://eng.bergsteigerdoerfer.org/>.
- Perlik, M. (2011). Alpine gentrification: The mountain village as a metropolitan neighbourhood. New inhabitants between landscape adulation and positional good. *Journal of Alpine Research/ Revue de géographie alpine*, (99-1).
- Perlik, M. (2018). Less Regional Rhetoric, more diversity. Urbanised Alps in the Interest of Cohesive Societies. *Journal of Alpine Research/Revue de géographie alpine*, 106, 2.
- Posvetovalni odbor za alpsko podnebje (2022). Odpravljanje vrzeli znotraj podnebnih ukrepov. Nove vrhne ekipe za podporo podnebno nevtralnemu in odpornemu načinu življenja. Innsbruck, Stalni sekretariat Alpske konvencije.
- Politecnico di Torino (2015). River Contracts in Italy. An Experience for River Management. <https://iris.polito.it/handle/11583/2617647>.
- Price, M. F., & Ferrario, E. (2014). Should I stay or should I go? Alpine brain drain and brain gain: the reasons behind the choices of young mountain people. *Journal of Alpine Research |Revue de géographie alpine*, 102(4).
- Probst, T., Hohmann, R., Pütz, M., Braunschweiger, D., & Kuhn Belaid, R. (2019). Climate Adaptation Governance in the Alpine Space: Transitional Synthesis Report (WP1). Interreg Alpine Space, GoApply. Zürich: Federal Office for the Environment (FOEN).
- Reboot (2024). The best countries in Europe for new parents. <https://www.rebootonline.com/digital-pr/assets/best-european-countries-become-parent/>.
- Rumpolt, P. A. (2020). Der Biosphärenpark Großes Walsertal aus dem Blickwinkel seiner Bewohnerinnen und Bewohner. In: Borsdorf, A., Jungmeier, M., Braun, V., & Heinrich, K. (ur.), *Biosphäre 4.0. UNESCO Biosphere Reserves als Modellregionen einer nachhaltigen Entwicklung*. Berlin: Springer Spektrum, 213–226.

- Politecnico di Torino (2015). River Contracts in Italy. An Experience for River Management. <https://iris.polito.it/handle/11583/2617647>.
- Rumpolt, P. A. (2023). Aus der Wissenschaft. Befragungsergebnisse zur Lebensqualität im Lesachtal. Lesachtal aktuell. Amtliches Mitteilungsblatt der Gemeinde Lesachtal, 2023, 36. https://lesachtal.gv.at/fileadmin/lesachtal/01-Unsere-Gemeinde/Mitteilungsblaetter/Gemeindezeitung_2023_komprimiert.pdf.
- Rumpolt, P. A., Ebenstreit, D., & Stroissnig, U. (2024). Wissenschaft im Augenblick. Uni forscht: Umfrageergebnisse zur Lebensqualität in Tullnerbach. Tullnerbach Amtsblatt, 2024(1), 7. [https://www.tullnerbach.gv.at/system/web/GetDocument.ashx?fileId=3178506&cts=1712737788&name=Amtsblatt%20Fr%C3%BChjahr%202024%20\(8,04%20MB\)%20-%20.PDF](https://www.tullnerbach.gv.at/system/web/GetDocument.ashx?fileId=3178506&cts=1712737788&name=Amtsblatt%20Fr%C3%BChjahr%202024%20(8,04%20MB)%20-%20.PDF).
- Rumpolt, P. A., & Heintel, M. (2024). Befragungsergebnisse zur Lebensqualität. Stadtmagazin Eisenerz. Amtliche Mitteilung, 2024(2), 54–55. <https://www.eisenerz.at/system/web/GetDocument>.
- Schindelegger, A., Steinbrunner, B., & Ertl, M. (2022). Climate-Resilient Spatial Planning in the Alps. EUSALP, Akcijska skupina 8. Dunaj, Avstrija. <https://repositum.tuwien.at/handle/20.500.12708/78001>.
- Schirpke, U., Tasser, E., Leitinger, G., & Tappeiner, U. (2021). Using the Ecosystem Services Concept to Assess Transformation of Agricultural Landscapes in the European Alps. *Land*, 11(1).
- Scolozzi, R., Schirpke, U., Detassis, C., Abdullah, S., & Gretter, A. (2015). Mapping alpine landscape values and related threats as perceived by tourists. *Landscape research*, 40(4), 451–465.
- Statistik Austria (ur.) (2021). Wie geht's Österreich? 2021. Indikatoren und Analysen von 2000 bis zum COVID-19-Krisenjahr 2020. Dunaj, Avstrija. https://www.statistik.at/fileadmin/publications/Wie_geht_s_Oesterreich_2021.pdf
- Steiger, R., Scott, D., Abegg, B., Pons, M., & Aall, C. (2017). A critical review of climate change risk for ski tourism. *Current Issues in Tourism*, 22(11), 1343–1379.
- Stockholm Resilience Centre (2024). Planetary Boundaries. <https://www.stockholmresilience.org/research/planetary-boundaries.html>.
- Stoffel, M., Tiranti, D., & Huggel, C. (2014). Climate change impacts on mass movements – case studies from the European Alps. *Science of the Total Environment*, 493, 1255–1266.
- Teston, F., & Bramanti, A. (2018). EUSALP and the challenge of multi-level governance policies in the Alps. *Worldwide Hospitality and Tourism Themes*, 10(2), 140–160.
- Veenhoven, R. (2000). The Four Qualities of Life: Ordering Concepts and Measures of the Good Life. *Journal of Happiness Studies*, 1, 1–39.
- Vlada Republike Slovenije (2017). Strategija razvoja Slovenije 2030. https://www.gov.si/assets/ministrstva/MKRR/Strategija-razvoja-Slovenije-2030/Strategija_razvoja_Slovenije_2030.pdf.
- VOR (2024). VOR Flex: die perfekte Kombination für eine saubere Mobilität <https://www.vor.at/flex>.
- Wilson, G. A., Schermer, M., & Stotten, R. (2018). The resilience and vulnerability of remote mountain communities: The case of Vent, Austrian Alps. *Land Use Policy*, 71, 372–383.
- Wrona, S. (2020). Values in the Activities of Volunteer Fire Brigades. A Collective Case Study. *International Journal of Contemporary Management*, 19(4), 21–40.
- WWF (2004). The Alps: a unique natural heritage: A Common Vision for the Conservation of their Biodiversity. Frankfurt am Main: WWF Germany.
- WWF (2020). The Statistics of Biodiversity Loss. https://earth.org/data_visualization/biodiversity-loss-in-numbers-the-2020-wwf-report/.
- Združeni narodi (2024). The Paris Agreement. <https://www.un.org/en/climatechange/paris-agreement>.

Alpska konvencija je kot prva mednarodna pogodba, ki zajema celotno gorovje – Alpe, prav poseben pionir. Temelji na viziji varovanja edinstvene naravne krajine v regiji in pri tem zagotavlja trajnostni razvoj naselij in infrastrukture. To idejo je razvilo osem alpskih držav: Avstrija, Francija, Italija, Lihtenštajn, Monako, Nemčija, Slovenija in Švica, ter Evropska unija, ki so v devetdesetih letih prejšnjega stoletja skupaj podpisale konvencijo.

Temelji Alpske konvencije so Okvirna konvencija in izvedbeni protokoli ter deklaracije, ki vzpostavljajo vodilna načela in strukturo transnacionalnega sodelovanja na ključnih področjih okolja, družbe ter gospodarstva v Alpah. Na podlagi tega si konvencija prizadeva za razvoj partnerstev in vzpostavitve medsektorskih pristopov za obravnavo najbolj perečih izzivov v Alpah.

Pogodbenice Alpsko konvencijo izvajajo s podporo različnih organov: bienalne Alpske konference, Stalnega odbora, Odbora za preverjanje, več tematskih delovnih teles in Stalnega sekretariata. K njenemu izvajanju prispeva tudi več organizacij opazovalk.

Alpska konvencija utira pot trajnostnemu življenju v Alpah in si prizadeva za zaščito njihove edinstvene naravne in kulturne dediščine – zdaj in za prihodnost.

Kaj je kakovost življenja?

Kako jo merimo?

S katerimi izzivi se soočamo pri zagotavljanju kakovosti življenja v Alpah in kako se z njimi spopasti v prihodnosti?

Poročilo s svojim transverzalnim pristopom, v katerem usklajuje okoljske, gospodarske, družbene in upravljavske vidike, prinaša nov in drugačen pogled na življenje v Alpah. Oblikovalcem in oblikovalkam politik ter drugim deležnikom, od lokalne do nadnacionalne ravni, vključno z alpskim prebivalstvom, omogoča, da bolje razumejo, kaj zaznamuje kakovost življenja. Poročilo nudi vpogled v pomen vzpostavitve kakovosti življenja kot pomembnega krovnega cilja politik in predstavlja priporočila za nadaljnje ukrepe za zagotavljanje dobre kakovosti življenja alpskega prebivalstva tudi v prihodnosti.

@AlpineConvention

@alpine.convention

company/alpine-convention

www.alpconv.org info@alpconv.org